DE
CURANDIS HOMINUM MORBIS
EPITOME
PRÆLECTIONIBUS ACADEMICIS DICATA
AUCTORE

JOANNE PETRO FRANK,

AUGUSTISSIMI IMPERATORIS ET TOTIUS RUSSIAE AUTHOCRATORIS CONSIL. STATUS ACTUALI ET MEDICO, ORD. I. S GEORGII EQUITE, MEMBRO REG.ᵉ ACADEM. SC. ET COLLEG. MED. MATRIT. BOURBONICO - NEAPOL. GOETTING. MANTOVAN. MOGUNT. INSTIT. REG. GALLIAE M. CORR. FACULT. MED. VIENN. SOC. MED. PARIS. ARGENTORAT. VENET. HELVET. BERN. VILNENS. PATRIOT. MEDIOLAN. ACRICULT. BRIXIENS. MARSILIENS. ERLANGENS. PHYS. MED. AC HISTOR. NAT. MOSQUENS. ORSTETR. GOETTINGENS. LITERAR. CRACOV. UNIVERSITATUM I. I. VILNENSIS, MOSQUENS. CARCHOFIENS. CASANENSIS, M. HONOR. SOC. PHILOS. PHILIADELPHICAE IN AMERICA SODALI, CIVE BRISGOV. FRIBURG. HONORARIO.

LIBRI VI. DE RETENTIONIBUS,
PARS II.

Tom. IX.

PISIS
APUD SEBASTIANUM NISTRIUM
1820.

ORDO III.

RETENTIONES MUCOSO-LYMPHATICÆ.

§. 775. Retentiones *aereas* atque *serosas* hactenus ponderavimus (§§. 694-774). Sunt quidem varia corporis animalis liquida, vel prorsus ponderari nescia partimque nimis incognita; vel subtilis admodum atque vaporis copiosi sub specie, a corporis superficie tam interna, quam externa secreta, et modo sui parte caloris iisdem subtracta, sensibus nostris perspicua, vel, exemplo lacrymarum, salivae, propriis a glandulis, fluxu nunc lento, nunc satis impetuoso, scaturientia, quorum, variis a causis proficiscens, accumulatio, retentio, morbos inter se diversos inducant; istorum interim liquidorum collectiones, retentiones morbosas separatim hic tangendi, eo minor nobis videtur opportunitas: quod ea, quae vim atque turgorem vitales efficere, cum aliqua ratione supponimus, Transitio.

liquida, quasi aetherea, nostro sese examini obstinaciter, subtrahant; quod vero alia, sub morborum, qui solida magis corripiunt et illorum retentiones generant, historia, considerationem longe fertiliorem nobis offerant. Quamvis autem morborum divisioni, ab humorum differentia petitae, non majorem, quam *fili*, cujus ductu illorum labyrinthus percurratur, dignitatem tribuamus; quamvis animalis viventis liquores non, ut in patina inanimi, *separati* offerantur, sed varios in sensus commisti, nunc mutuo inter se coeant et cruoris undam constituant; nunc vero alio quidem atque diverso sub habitu, vix tamen omnis unionis pristinae symbolo exuti, aut lymphaticum vasorum systema percurrant, aut cava cellulosa, vel alia inhabitent; — et quamvis demum pars magna morborum, quos hìc exponendos nobis assumimus, ad *vitia*, ut vocant, *localia* pertineat; non igitur inutilis, sed commoda et naturali propior, retentionum, quae nobis pertractandae supersunt, in *mucoso-lymphaticas*, in *cruentas*, ac in *heterogeneas* distributio est (§. 696). Cum vero difficile sit, morbos ex retentione *muci* separare a morbis, quos *lymphae* retentio producit, eo quod in illis aliqua saepe in-

flammatio simul locum habeat, sub qua, secretio lymphae morbosa, cum illa muci conjungitur; hinc utramque retentionem, quamvis eae interdum separatim incedant, eodem tamen sub capite comprehendimus.

§. 776. Superficies tunicarum, secernendo, in cryptis atque folliculis, huic operi destinatis, *muco animali* praepositarum, amplissima et totius adeo corporis humani dimensione spatiosior, quo futurae nutritionis elementa, quibus ipsa obducitur, defenditur, molliter custodiat, foveat, certum per tempus quasi *incubet*, ac naturae animali magis adpropinquet, vasculis omnis generis innumeris atque nervis subtilissimis, sensu hìc specifico, illinc communi, instructis, irrigua est (§. 505). Varios autem per casus hi fontes muciflui nunc *arescunt*, nunc vero *redundant*; nec aequalis semper conditionis humorem, sed hìc tenuem nimis et aquosum, — alibi pigriorem et aequo tenaciorem extillant, quidquod alia subinde principia furtim transmittunt: unde *sapor* muci fatuus, in dulcem, subamarum, salsum acremve, — *odor* vero lenis ac blandus, in tetricum naribusque infestum, vertuntur; *serenitas* ejusdem et *color* turbantur, et in pallidum atque griseum iste, aut in flavidum, cro- **Secretionis mucosae.**

ceum, subviridem, herbaceum, rubescentem, fuscum, subatrum, aut, ad morem iridis, multimodum degenerat; omnis vero lenti humoris moles interdum, tenuioribus exhalatis, absorptis, exsiccatur nunc; alias autem, lege combinationis chemicae, coit, solidescit, et informem, duram, crustosamque in massam, ab aqua, — non tamen ab alkohole, oleo vel pingui, vel aethereo solvendam, super igne micando turgescentem, concrescit.

Sub statu sanitatis, *nares* quidem, utpote loco superiore atque declivi adpertae, uberrimam apud infantes puerosque pituitam fundunt; nec exigua hujus copia ab adultis, exceptis modo paucis, quibus narium antra perpetuo siccescunt, etiam emungitur, vel posteriora narium per ostia in fauces deducta, prolapsa, screatur, aut nauseosa actione ventriculo transmittitur; caetera tamen *organa mucifera* pituitam, moderate secretam, in usus proprios atque communes convertunt, nec, nisi stimulata et a partibus vicinis concussa, humorem viscidum ac pigrum, data porta, expellunt. Quemadmodum igitur *profluvia* ex istis *mucosa*, morbos (§§ 505-546) descriptos constituunt; ita eorumdem absentia, nisi certis modo in casibus,

pro morbo declarari haud potest. Aliter vero res constituta est, ubi, vel ob laxitatem, quae saepius in glandulis mucosis manifesta est, vel forsitan ob infractum, negatum nervorum in eas influxum (§. 466), vel ob istarum atque ductuum propriorum ob phlogosin; aut propter obstacula quaecumque, effluxui humoris secreti opposita, hic ipse lentescit, inspissatur, puriformi materiae miscetur, ad concretiones nimis inclinat, ac suo tenaciter, ultra quam debet, adhaeret habitaculo.

Lympha continetur vel suis in vasculis, vel in cavis corporis aut sanis, aut morbosis, in quae fuit per secretionem deposita. In quantum *lympha vascularis*, aut *cellularis*, absque partium solidarum, continentium, morbosa actione, imprimis absque *inflammatorio* effectu, circumfertur, aut quiescit: nisus illius in *condensationem* non tantus est; aut si, ut in asphyxia a frigore, a compressione breviore ductuum, quidquam remoretur, aut spissescat: facile, caloris moderati, frictionis ope, vel ab lato demum obstaculo, aut ab adfuso sero novo, diluitur ac redditur mobilior. Quandoprimum vero irritantur, inflammantur, solida et vasa, ita ut morbosa secretio, nova principiorum combina- Lymphaticae natura.

tio, sequantur: tunc animalem magis indolem assumit lympha, et solidam non modo naturam assumere nititur; sed quasi vita et vasculis induitur, novamque vix non creationem orditur (§§. 126. 129. 135. 561. 565. 566. 568. 570. 572.). Hoc ultimum vero facilius contingit in locis, e quibus limpha haec effluere aut evacuari citius non potest. Sic per urethram inflammatam, in medorrhoea, effluit puriformis materia, neque ideo connascitur, urina licet diutius non missa, canalis; quae vero ad hunc ipsum, *retro* membranas urethrae, seu ad superficiem ejus convexam, deponitur: ea mox concrescit ac densat canalem urethralem, ut coarctetur iste ac ejus lumen imminuatur. Eadem in glandulis, viscerumque in parenchymate contingunt.

Definitio. §. 777. Quotiescumque igitur organa pituitaria, lymphatica, aut quemcumque per stimulum lacessita, aut nimis relaxata, aut lege habitudinis inducta, glutinosi, lymphatici copiam humoris majorem concipiunt, ab eadem obruta, turgent, tenduntur, languescunt: toties morbus, quem *muci*, aut *lymphae retentionem* adpellamus, subnascitur.

Divisio. §. 877. Variae hinc indolis erit retentio, prout vel *universi* culpa *systematis*, vel

locali modo *vitio* exoritur; prout, primo in casu, vel a morboso *virium augmento*, vel potius ab istarum *jactura*, procedit, atque *inflammationem*, *febrem* aliquam, aut *nullam*, pro comite agnoscit. Pars fere maxima retentionum, de quibus sermo hìc est, ad *symptomaticas* pertinet; nec tamen idcirco suscepta singularum in unam familiam reunio, atque adfinitatis, quae illas intercedit, brevis licet, consideratio, felici in artem salutarem influxu destituitur. Magna quoque huic morbo, ex *loco*, quo sedem suam figit, differentia, maxime symptomatum, accedit: ut quae scilicet, pro insigni systematis mucosi, lymphatici, ad *caput*, *jugulum*, *abdomen* cum *pelvi*, vel *artus* et corporis *superficiem* extensione, nunc hac, nunc alia sub forma, comparent. Species ex istis praecipuas hìc tangimus, simulque incessum singularem ac indolem, quoad limites huic operi praescripti concedunt, exponimus.

ORDO III. GEN. I.

RETENTIONES MUCOSO - LYMPHATICÆ CEPHALICÆ.

Ad calvariam.

§. 779. « Os homini sublime dedit coelosque tueri »; sed vix nascentis vertici, morborum imminentium, quos evitare haud multis conceditur, catervam simul suspendit, natura (§. 448.). Quam saevos istorum effectus *caput*, sub forma *pneumatosis*, *hydropis externi*, *hydrokephali* et ipsius adeo *herniae cerebri* cum isto complicati, vel *hydroenkephalokele*, patiatur, in operis hujus Libro VI. Parte I. Ordine I. et II. exposuimus; nec minor certe *retentionum* hanc ad partem *mucoso lymphaticarum*, et malorum ex istis scaturientium, est cumulus.

Tumores a compressione.

Ac primo quidem, aut angustior, pro tantae molis expellendo cranio, humanae foeminae pelvis, qua foetus caput, forsitan oblique depressum, saepe per horas, quidquod per dies, osseis repagulis immobile

una ex parte incumbit, — aut vectis, aut obstetriciae forcipis manubria ruditer nimis admota, vix exclusi pueri ad partem cranii nunc hanc, nunc illam, plerumque lateralem, dirae contusionis vestigia imprimunt: quae, primum profunda, sat celeriter in molem pomi aurantii, vel etiam majorem assurgere, calere, rubere, tactui resistere, — post paucos vero dies, mollescere, fluctuantem in centro humorem, quem false pro *pure* declares, ac paucas post hebdomadas, ovi putridi concussi adinstar, resonantem materiam prodere consuescunt. Incisus forsitan, incauti ope scalpelli, hic tumor, purulentum is minime, sed mucoso-lymphaticum, aut sanguinolentum liquorem eructat.

Haud raro in aetate puerili, priusquam *achores*, *tinea*, ad cranii partem capillatam prorumpant, folliculi istius subcutanei, aut glandulae lymphaticae mole sua crescunt, tenduntur, pruriunt ac dolent; comparentibus vero his impetiginibus, pro magna saltem parte, disparent (§. 447.). Eodem fere modo, a *cantharidibus*, *sinapismis*, *unguentis escharoticis*, aut nuchae, aut loco scapulis intermedio adpositis, glandulae lymphaticae, vel ipsis adultis in hominibus, ad occiput, ex amico scilicet

Tumores consensuales.

cum vasis hujus generis, ad illas confluentibus, consortio, in molem conspicuam frequenter satis assurgunt. Sic inter septem illustris familiae *Vindobonensis* proles, nulla scrophularum vestigia unquam comparuerant; cum vero duabus ex his prolibus adhuc teneris uterque aurium lobulus, ad leges praeconceptae *Europaeorum* opinionis de sexus foeminei venustate per talia majore, perfossus anulisque aureis ornatus fuisset; in utraque puellula mox glandulae duae lymphaticae ad angulum maxillae uno in latere intumuerunt. Post duos ab operatione hac annos, in una ex his prolibus, has glandulas adhuc duras, tumentes, — in altera vero, inflammatas et, post contractam suppurationem, a gravi genae dextrae ac frontis ipsius erysipelate circumdatas, conspeximus.

Tumores cystici.

Prae aliis partibus, *capiti* humano *tumores cystici* infesti sunt, eosque in juvenili rarius, quam adulta in aetate, plerumque in parte capillata, nunc ad ossa parietalia, nunc versus frontem, ad occiput, nunc ad verticem prominentes, aliquando numerosos, albescentes, a pisi magnitudine, ad ovi gallinacei, etiam majoris, amplitudinem, modo lente crescentes, humore tenaci, fere albuminoso repletos, conspeximus. In-

ter ipsum oculi bulbum arcumque orbitae, ejusmodi cystidem, proptosis vel maxime causam, in puella decenni observavimus. Vir *Mediolanensis* nobilissimus, academiae *Ticinensis* antistes, quindecim circiter hujus naturae tuberibns ad caput adfectus, hos, inscio medico, sibi omnes abscindi curavit, et gravem inde in febrem conjectus fuit. Non multos post annos, malum hoc recruduit, ac eidem non modo, sed longe majori errori aeger indulsit. Vix enim chirurgus cystides e cranio, numerosas partimque amplas, abstulerat: cum, altera jam die, caput nudum solis verni radiis auraeque frigidae incautus exposuerit, et jam nocte subsequente funestum in lethargum miser inciderit. Per duos jam dies hunc tristem in statum conjecto, *erysipelas* ad faciem et caput universum, — non certe criticum, ut clarus tunc medicus (*Hyppocratis*, « Erysipelas ab internis ad exteriora converti, bonum esse» dicentis, effatum absque restrictione interpretatus) speraverat, comparuit; — sed, quod haec phlogosis externa, lethargo nequaquam imminuto, interioris potius augmentum et propaginem stiterit, altero jam die in mortem conversum. Duos ad os bregmatis dextrum tumores cysticos

sibi excindi curavit *Vindobonensis* mulier quadragenaria; sed post annum, praeter inductam abhinc oculorum hebetudinem, bini similes ad suturam coronalem tumores sat magni in conspectum venerunt.

Tumores symptomatici.

Aliud vero, attentione medicorum magis dignum, exemplum non ita pridem in decem annorum nobili puella *Vindobonensi* observatum, et nobis communicatum fuit. Gracilis haec, et hemicraniae jam pluribus ab annis subjecta virgo, quoties a consueto ad latus dextrum dolore invaditur; toties ovi magnitudinis tumorem durum, rubrum, atque dolentem in parte frontis vicina experitur, hemicrania cessante, mox, et quin ulla vel ad os frontis, vel in cute, hoc obtegente, vestigia remaneant, disparriturum.

Quamvis interim soli cephaleae rarissime talia succedant; a gravi tamen odontalgia, frequenter gena, dolenti maxillae respondens, sic ut pedes ab arthritide fixa, in articulos saeviente, sub aliquo jamjam dolorum moderamine, conspicue tumet, rubet caletque; ac aliis quoque in partibus, profundius dolentibus, vel quas humor puriformis, purulentus, aut aquae stagnantes inundant, cutis, sub qua haec vitia latent, haud raro ab *oedemate* corri-

pitur. Effectuum, ex *locali irritatione* in omne systema lymphaticum glandulasque istius, argumentum insigne atque notatu dignissimum sex abhinc lustris habuimus. Mulier nempe juvenis atque venusta, ob intolerabiles, quos ad *genu* dextrum, praetumidum, durum ac valde salebrosum, diu noctuque patiebatur, dolores, nosocomium *Mediolanense* plures jam per menses, — posthinc vero illud, quod *Ticini* est, petierat. In illo, quod nihil aliud profuerit, etsi tam uxor haec, quam conjux ejusdem, *nihil syphilitici* unquam praecessisse, constanter asseruerint; copiosas tamen mercurii doses, — in hoc vero, tum alia permulta, tum opium ubertim, sed omnia incassum, dederunt. Quo tempore aegram, febre lenta, depascente, detentam, sudoribus nocturnis exhaustam, primùm conspeximus, cutis ossibus haesit, ac nihil illa, nisi « *ut crus sibi abscinderetur* », a nobis efflagitavit. Nec a drachma una cum dimidia laudani liquidi, ad noctem porrecti, vel somnum, vel dolorum levamen sibi concedi, mortem anxie desiderans, misera conqueritur. Quamvis autem nec scrophulis, nec alio, noto sibi, morbo antehac unquam laborasset, vix ille ad *genu* comparuit, cum omnes sibi

glandulas lymphaticas undique volumine augeri persenserit. Ac revera, innumeros mox, variae magnitudinis, tumores globosos ad jugulum, brachia, thoracem anteriorem, maxime autem ad ipsum mesenterium, nec minus ad crura, tactu distinximus. Tussis fuit nulla. Etiamsi vero summa totius corporis macies subesset; major tamen fuit *pedis*, sub genu tumente, *atrophia*. Toties interim, quò crus adfectum sibi amputaretur, petenti, « centum inter aegros tali sub morbo, jam adeo provecto, vix quinque per cultrum servari », infelici mulieri respondimus; nec tamen, nullum, absque istius subsidio, posse sanari, celare potuimus. « Quid vero tu, haec inquit, sub tali, spem inter et mortis discrimine, proportione, crus mihi abscindi, ultro recusares »? — Convocatis igitur, ut suam quisque de re tam ardua opinionem exponeret, singulis nosodochii chirurgis atque medicis, hi omnes, ob vires jam prorsus consumtas habitumque aegrae, ut quivis supponebat, scrophulosum, non alium, quam citius lethalem amputationis eventum praevideri posse, contra nostram opinionem, credebant. Accersitus nunc eumdem in scopum chirurgiae hac in academia illustris professor

non diversam is, ab illa aliorum, operationis prognosin instituit. Cum vero huic viri magni ac amici assertioni experientiam, quae doceret, maxime in *Anglia*, non paucis, quamvis jam summopere exhaustis, aegris *tumorem*, ut vocant, articulorum *album*, per amputationem membri adfecti, felici sub omine ablatum fuisse, opposuissemus; tam fausti eventus, ut nos ipsi, bene conscius, etsi non hoc morbi genus, sed *necrosin* ad genu latere, convenissemus; operationem ille, ut solet, dexterrime, absque temporis jactura, instituit. Quodsi vero nunc, felicem hujus operationis chirurgicae eventum referendo, peritis in arte viris nihil novi dicamus; id saltem, ab hac sectione instituta, *tumores glandularum* morbosos, fumi adinstar, quotque erant, *omnes disparuisse*, sat novum esse, fateri oportet. Atqui membrum ita resectum ac museo *Ticinensi*, more solito, commissum, *cariem* quidem insignem, sed, unde parum aut nihil resorberi, quod alio, quam *locali stimulo*, systema lymphaticum irritare valuisset, potuit, *siccum* ad genu articulum exhibuit. Similia fere tumorum in abdomine durissimorum ex *arthritide*, a pedibus ad viscera ventris aberrante natorum, exempla alibi referemus.

Ad nares. §. 780. De *coryza* et *ozoena* disserentes, muci genesin morbosam ad antra, sinus, anfractus, canales, quibus membrana pituitaria supertenditur, ejusque phoenomena et causas exposuimus (§§. 507. 508. 509. 514). Quodsi tunc, ratione symptomatum, quae tam principium, quam finem *catarrhi nasalis* comitantur, *profluviis* hunc subjugandum esse concluserimus; si tamen, quae sub medio hujus morbi incremento contingunt, spectemus: nihil obstat, quin eumdem *retentionibus* haud minus adfinem esse dicamus. Illa imprimis hujus catarrhi varietas, quam scholae *gravedinem* vocarunt, et quae pertinaciore muci his cavis collecti tenacitate, ac stagnatione non minus, quam gravioribus symptomatis sese distinguit (§. 508.), hùc pertinet; atque tam fortem hanc in viro juvene robustissimo, qui, postquam foco aliquamdiu (frigori, mox acriori sub venatione exponendus) adsedisset, conspeximus: ut ea, prima invasionis jam die, intolerabiles ad frontem dextram dolores et, praeter animi deliquia, convulsiones quasi epilepticas provocaverit. Summa narium, et simul antri Highmoriani, diversas apud gentes, differentia, quae vero ex ista pendeant morbosa incommoda, nobis incogni-

tum est. *Africae* meridionalis incolae, nares compressas, — populi *septentrionales* ossa malarum prominentia agnoscunt.

§. 781. Neque solas ad nares proprie sic dictas, seu ipsum odoratus ad organon, haec muci limitatur retentio; sed, quousque nervi olfactorii haud penetrant, ad *sinus frontales*, *sphoenoidales*, *antra maxillaria*, ut ipsa coryza (§. 508.), extenditur; et quo angustior istorum cum illis communicatio est, eo magis timenda erit. Etsi vero longe plura *suppurationis*, hos ad sinus observatae, exempla referantur; saepius tamen a tunica mucosa, quae cava haec investit, in catarrhis ubique tumente, nec raro inflammata, exitus a sinubus frontalibus et antris *highmori* ad nares angustos penitus occludi, secretum vero his in caveis serum, cum muco, puriformi materia, remistum, vel mora temporis exsiccari vel, penetrante huc aere atmosphaerico, oxygenii actione principii, cogi, vel in *materiam adipoceream* converti, condensari, exemplis constat. Sic principem *Spirensem* quondam, immani sinus dextri frontalis gravedine adfectum, curavimus: quo sub morbo et febris, et capitis obnubilatio, et dolor, supercilio quidquam superior, magnus et fixus, oculi dextri la- Ad sinus frontales.

crymatio, naris hoc in latere siccitas, per sex hebdomadas continuaverant: donec aeger, reclinato ad anteriora capite, materiam quasi ceream, ex albo flavescentem, compactam, tribus circiter lineis crassam, pollice vero longiorem, perfecta mox valetudine gavisurus, sternutando rejecerit. Quemadmodum vero contingens in sinibus frontalibus suppuratio, aut caries, praeter mala, quae cerebro, vel superiori palpebrae, per saniei haec in loca transitum, haec ultima minatur, non modo *foetoris* ex naribus perpetui, sed interdum adeo, sub dolore ad illos, mox obtuso, mox acutissimo, interdum cessante iterumque redeunte, sub siccitate naris in latere adfecto, *amauroseos* periodicae causa esse queunt; ita quoque rheuma, seu catarrhalis hos ad sinus adfectio diuturna vel fortior, aut succedens huic tunicae mucosae durities, profundius ad ipsas nares expansa, tum odorem, tum visum ipsum aliquando infringere ac foetorem ex naribus causare, imprimis vero insecta varia, ut exempla complura docuerunt, tum ad istas, tum ad sinus ipsos ita adfectos invitare possunt. Sic, referente scriptore *Berolinensium* anatomico, per plures menses magnam odoratus jacturam fecerat subti-

lesque odores non amplius percipiebat infans: cui mucus radicem nasi versùs, in corpus durum concreverat, ac nervi olfactorii ramulos compresserat.

§. 782. Pari vero ratione ad *antra maxillaria* serum, mucus, puriformis humor, angustiore, vel clauso ex tumentibus membranis *ostio*, a naribus diutius aversa, tum copia obesse ac distendendo, dolorem hìc obtusum, profundum, sensim vero acutissimum, cum calore ac macula rubra, aliquando cum tumore quasi oedematoso, ad genam, producere, tum corrumpi acriorve reddi, tum, ut exempla docuerunt, in massam duriorem, adipoceream, aliquando putrido quasi caseo persimilem, converti potest. Nec desunt certe casus complures tumorum, quos tunicae mucosae, diuturnis a catarrhis vel et incendio, haec ad antra luxuriantis, excrescentiae fungosae, polyposae, steatomatosae, cancrosae, cum diris illorum cruciatibus, cum insigni mandibulae superioris, in ceream quasi mollitiem conversae, tam ad exteriora, quam ad palati fornicem extensione, et cum ipsius adfectione oculi gravissima, induxerint. Sic mense Majo 1794, mulierem, a febre tertiana correptam, *Ticinense* in clinicum suscepimus, quae simul an- Ad antra maxillaria.

tri *highmoriani* sinistri morbo, primùm catarrhali, correpta fuit. Hujus mala, imprimis ad superiora, ita intumuerat, ut oculum sinistrum jam aliquo modo ex sua orbita expellere coeperit, atque ipsa lacrymalis caruncula a nasi radice recederet. Cum his vero symptomatis, utriusque maxillae occlusio seu trismus simul incessit. *Rastadiensis* foeminae, anno 1771, diuturnis ad antrum maxillare sinistrum doloribus quasi rheumaticis summopere ac plures per menses vexatae, tres quondam dentes, quamplurimum vacillantes ac perfecte jam nigros, simul vero superioris maxillae particulam emortuam, duorum digitorum ope, nos ipsi extraximus: quo facto, haec mulier, liquidum, quò patens maxillae antrum depuraret, ore pluries susceptum, toties, delphini adinstar, per narem sinistram cum impetu, stupefacta, rejecit; post paucas vero hebdomadas, concretis in integrum gingivis, perfecte restituta fuit. Facile tamen sub hac oris et antri maxillaris communicatione morbosa, ciborum portio hoc ipsum cavum subintrat, ac ibidem, ut corpus peregrinum, mora temporis corrumpendum, novum stimulum, dolores atroces novumque incendium inducit.

Cum descripta sinus maxillaris ipsius adfectione, nec *dentium*, radicibus suis saepe altius ad illum ascendentium, *dolores*, — nec morbus, magis nervosus, quem *trismum faciei* nominant, — nec demum simplex ac modo externus *genarum rheumatismus* confundi debent. In primo scilicet casu, aliquando tamen cum sinus maxillaris adfectione complicato, dentes, ac eorum imprimis radices, cariosi sunt, aut vacillant, aut morbosum colorem assumserunt. In dolore faciei nervoso, de quo alibi loquemur, catarrhalia haud praecesserunt ad nares, ad antrum maxillare, symptomata, et per vices ille magis furit, sopitur saepius iterumque, cum distractionis musculosae momentaneo effectu, atrocius recurrit. In rheumate genarum externo, cutis earum sensibilior, calidior, saepe latius rubra, inflammata est; nec nasi cavum correspondens, siccum permanet.

§. 783. Quamvis sub statu sanitatis, nullae ad *saccum lacrymalem* glandulae compareant; quotiescumque tamen ab accedente catarrho aliove a stimulo, tum illud receptaculum, tum *canalis nasalis* irritantur, aut phlogosin concipiunt; copiosi mox noduli exsurgunt, humorem muco- Ad canales nasales.

sum, puriformem, ubertim plorant, hasque vias, eodem, vel ob tenacitatem, densitatem, vel ob auctam parietum crassitiem, ad cava narium descendere cohibito, inundant, in tumorem, aliquando dolentem, extendunt, relaxant, lacrymarum susceptionem praepediunt, *epiphoram* (§. 150.) creant; naris, ex qua parte malum haeret, siccitatem inducunt, ac erosionis fistulaeque lacrymalis primordia ponunt.

Ad tunicam pituit.

§. 784. Quousque vero *tunica pituitaria* penetrat, frequentior ibi, scilicet ad os ethmoideum, ad ossa turbinata, palati, ad septum narium, ad sinus frontales, antra maxillaria, ad ductus nasales; *excrescentiarum fungosarum*, *polyporum mucosorum*, membranae ut dicunt, illius relaxatae, sed potius, ut nos credimus, *pseudomembranae*, in tumorem polypiformem, aut sacciformem extensae, albescentis, subcoriaceae, vel pituitam, vel liquidum serosum continuò plorantis et, pro varia atmosphaerae conditione, nunc magis, nunc minus turgentis, pultaceae interdum, vel et densiore materia repletae, *prolapsus* sedes esse consuevit. Unico pedunculo instructi, hi prolapsus, sicut quivis alter polypus nasalis, *figuram*, a principio, pyriformem, sensim vero, nisi flui-

Polypiformes prolapsus.

dum contentum perpetuò regurgitent, aequalem cavo, in quo haerent, assumunt; mox vero informes hoc deserunt, naris ex ostio vel uno, vel et altero, prominent, atque hoc cum dolore distendunt ac distrahunt, narium sepimentum distorquent, ossa ipsa nasalia interdum sua a sede expellunt, faciei aspectum magnopere immutant, defoedant, omnemque per nares aeris ingressum avertunt, odoratum omnem delent; mox vero superiora versus ac retro ascendunt, canalium nasalium ostia comprimunt, lacrymas a naribus avertunt, saccum lacrymalem extendi, tumere, inflammari, excoriari, fistulamque contrahere, subinde inducunt; palatum pendulum deprimunt amplumque in velum expandunt, ossa narium, palati, separant, ad fauces denique promtius, *orbiculari* sub *figura*, descendunt, transitum ciborum aerisque ipsius vias intercipiunt, partes omnes continentes distrahunt, comprimunt, inflammant, exulcerant, tandemque cariem ad ossa narium progenerant. Pro vario autem cavo, e quo hi prolapsus vel polypi propullulant, vel ad sinus frontales, vel ad antra maxillaria, vel ipsas ad nares, vel ad vias lacrymales: specifica cuivis loco symptomata, difficul-

ter tamen abditis in cavis distinguenda; sub initio producunt. Polyposi tumores in sinu frontali geniti, nunc externam modo laminam istius osseam elevant, destruunt; internam autem intactam relinquunt; alias vero et istam, vel calvariae in cavum urgent, vel eamdem consumunt, ac motum cerebri, sub ipso sinus periostio pulsantis, manifestum oculis reddunt, atque hoc viscus comprimendo, apoplexiam subitaneam provocant. Chronicae quasi coryzae perceptio, sub tempestate humida, quam sicca, sensibilior, odoratus jactura, minor solito muci nasalis effluxus, hujus denique perfecta suppressio cum sensu ponderis ac irritationis ad partem narium adfectam, frequens sternutandi nisus incompletus, dolor tandem huic junctus, ac materiae gummosae, aliquando foetidae, flavae, viridescentis, vel durioris, potissime polypi his in partibus luxuriantis phoenomena sunt.

Aliquando tunica narium mucosa tota, sine omni prolapsu, spongiae in morem, turget, ac ostia narium opplet aerique penitus claudit. Aliàs *verae* satisque conspicuae, ut omnem aeri ad nares ingressum negarent, *hydatides* in illa membrana detectae fuerunt. Frequentius catarrhalis

hujus tunicae, quo loco cum velo pendulo descendit, inflatio, posteriora narium foramina, per mucum condensatum quodammodo coarctat, ac dolorem, vel ustionis ingratae sensum, donec hae crustae largiores, durae ac asperae, ex faucibus screentur, sub deglutitione magis molestum, inducit (§. 5c8.) Ad dextram nasi alam, ut refert vir gravis, fovea, et in fundo istius punctum nigrum comparuit, primò quidem vix diametro auctum, tandem vero passu celeri extensum. Margines ejusdem elevari, varii sulci, prominentiae variae formari videbantur. Tandem hic tumor, fere pollicis latitudinem adeptus, omnem nasi alam dextram et apicem obtegere ipsamque alam sinistram attingere, conspectus fuit. Extremae hujus excrescentiae orae, duabus tribusve lineis elevatae, tuberculis, hìc rotundis, illinc acutis, pisiformibus, verrucosis, obsessae, sinubus, linea una alterave profundis, divisae, liquidun flaviusculum, subcereum, ex istis emittebant. Cum vero conspicui chirurgi hoc mali genus ad *cancrum* retulissent; ab alio, illud, escarotici pulveris beneficio, a nare illaesa separatum protinusque sanatum fuit.

§. 785. *Uvula* quoque, non ex glandu- Ad uvulam.

lis, sed ex duplicata oris tunica in veli palatini mediam appendicem efformata, haud raro humores, nunc aquosos, nunc magis mucosos, concipit, turget, inflammatur, interdum suppurat ac sub phlogosi, imprimis venerea, frequenter eroditur, consumitur. Post frequentes inflammationes catarrhalis indolis, uvula saepe tam aequo major, quam durior manet; nec tamen idcirco de *scirrhi* natura participat. Quem usum physiologicum haec particula habeat, non satis certum est. Aegrum vidimus, qui, tam velo palatino, quam ossibus palati ac naribus, ex causa syphilitica, privatus, has partes ex corio usto, uvulam vero ex aurea lamella, velo pendulo articulatim conjuncta et mobili, ingeniose prorsus sibi ipsi fabricaverat. Cum vero hic quondam, sub somno, uvulam hanc artificialem, ut sibi videbatur, deglutiisset, nec tamen sub loquela, vel deglutitionis sub opere, hujus sensum jacturae perciperet; appendici huic in futurum, absque noxa, valedixit. Saepe vero uvula sub cynanche faucium, imprimis catarrhali, serosa, pituitosa, ut vocant, oedoematosa turget, ex pallido rubet et, quasi pellucida, in longum ducitur, ac super ipsa linguae radice, per plures ali-

quando hebdomadas, aut adeo per menses, propendet, *uvulam prolapsam* dixerunt. Exemplum uvulae, derepente, adeoque laxatae habetur: ut ea anteriores usque ad dentes, sensu vix ullo instructa, nihilominus tamen a solo gargarismate, ex summitatibus *vitium* (ex pampinis vitis viniferae?) eodem die, normalem iterum ad extensionem reducenda, haereret. Uvulae *a nativitate*, adeo in longum extensae, ut mediam sui ad partem rescindi debuerit, casus refertur. Eamdem oris particulam, triplo, quam debuisset, majorem, prorsus insensibilem, ac ita exsanguem, ut, resecta, cruoris nec guttulam funderet, celebris *Daniae* chirurgus adnotavit. Uvulae prolapsae, simul tam *durae*, ut cultri chirurgici aciei resisteret, historiam, *Galliae* acta chirurgica conservant. Magna hoc uvulae procidentis a statu incommoda sunt: continua scilicet in faucibus titillatio, et corporis peregrini, in iisdem defixi, molesta sensatio, muci ad fauces, constanter irritatas, affluxus et collectio, perpetua screandi, tussiendi necessitas, ac frequentior a somno evigilatio, nausea, vomituritio, sub deglutitione difficultas, ac aliquando, propter glottidis viciniam, imprimis sub inspiratione, ma-

gnum, nec *Hippocrati* ignotum, suffocationis periculum. Uvulam hinc inde in magnos tumores, *sarcoma* magis, ac *fungosas excrescentias*, quam vero *scirrhum* sistentes, elevari, docet observatio, sub qua, hanc particulam resectam pondus unciarum duarum habuisse legimus.

Ad glandulas sublinguales

§. 786. Sub lingua vel ad *glandulam sublingualem*, saepius apud teneros infantes, quam apud adultos, subinde *tumor* fixus, immobilis, nunc modo in una, nunc in altera parte frenuli, ex ductus salivalis obstructi extensione, sat celeri passu oritur, vel pisi, vel nucis avellanae, juglandis, aliquando ovi, magnitudinem adquirens, interdum pellucidus, salivalis, ab egregio quondam *Italiae* chirurgo *hydroglossi* nomine donatus, saepius vero materia albuminosa, gelatinosa, mucosa, aliis in casibus sabulosa, calcarea, repletus: *Ranulam* seu *Ranam* vocant, Graeci vero *Batrachon* dixerunt. Magnae scilicet expansionis capaces sunt *ductus salivales*, vel propriis a calculis, vel a callo, vel aliter obstructi: ut et libram materiae sabulosae *sublinguales* continuisse visi sint. Non semper interim tumorum hujusmodi sedes sub lingua, his in canalibus, sed aliquando etiam in *cystide*, a tela cellulosa,

in plura loculamenta divisa, ac humore albuminoso gravida, quaerenda est. Saepius ranula, *oedematis* speciem, tandem vero, sub rubore, calore, dolore, inflammationis imaginem refert. Quovis interim sub casu, effectu tumoris sublingualis quidquam grandioris, functio linguae circumdatur, ac non modo loquela, suctio, deglutio ciborum, arcentnr; sed, a continua pressione tum dentibus, ut alveolos suos deserant, tum ipsi maxillae inferiori, ut cariem aliquando contraxerit, violentia infertur.

De *mole linguae* morbose aucta (§. 163.), ac de *glandulae* parotidis tumoribus, alibi (§§. 174 177.) jam egimus. *Stenoniano* in ductu tumores, salivalibus maxime a calculis, interdum subnasci, constat experientia.

§. 787. Sunt quibus *tonsillae* a natura defuisse referantur; alii, quibus eaedem aequo majores, ast vero sanae (*Physconia tonsillarum*), increverint. Aliis ex morbo strumoso (scrophuloso), syphilitico maxime, vel a praegressis iisque repetitis inflammationibus (§. 172.), organa haec, vel uno, vel et altero palati in latere, tument, fauciumque isthmum non parum coarctant, interdum vix non omnem, cum suf- Ad tonsillas.

focationis periculo, obturant. Frequenter tonsillae suppurationem concipiunt; saepe vero duritiem, vix unquam tamen *scirrhosum* caracterem (§. 177.), contrahunt. Sic ut salivales glandulae, ita et *tonsillae*, etsi *muco* magis, quam humori salivali, secernendo praefixae, calcarea materia, aut vero calculo, aliquando sunt gravidae, ac istorum producunt symptomata.

Ad gingivas. §. 788. *Gingivae*, praeter adfectiones alias, suo loco exponendas, plerumque symptomaticas, haud infrequenter uno alterove in loco tenduntur, tument, dolent, inflammantur, ac in suppurationem hinc inde abeunt (*Parulis*). Dentium quidem, aut difficulter prorumpentium, aut suas ad radices morbosorum, culpa frequenter haec succedunt; haud raro autem gingivarum substantia vel a rheumate, vel ab externa violentia, vel a latente maxillarum carie, vel specifico mercurialium effectu, vel ex variae indolis ulceribus, vel aliis a causis minus adhuc cognitis, hoc loco, vel alio, inflatur ac, ut ipsos quandoque dentes ibidem superscandat et obtegat, masticationi adversa, tumet.

Epulis. §. 789. Maxime dentium cariosorum, vel ulcerosae gingivae culpa, *excrescentiae*, quasi carneae atque polyposae, su-

binde spongiosae, vel et quasi cartilagineae, indolentes sub initio, plerumque basi lata, rarius pedunculata, instructae, longitudinis non minus, quam molis interdum conspicuae, ad maxillam praeprimis *inferiorem*, ac *externam* saepius gingivarum ad faciem, oriuntur: quae excrescentiae, *Epulidis* graeco sub nomine, ipsos inter dentes hinc inde sese insinuant, hosque aliquando divellunt. Ex causis diversis, praesertim vero ex frequente per dentes conquassatione, laesione, inflammatur interdum sanguinemque plorat *Epulis*, vel exulcerationem suspectam, haud interim cancrosam, experitur. Sub ipsa *Epulide*, maxillae caries latitasse, aliquando visa fuit.

§. 790. Ipsae quoque palpebrae, ad *tarsos*, glandulas muciferas agnoscunt, quarum humor, effluere impeditus, tumores excitat (hordeolum) quasi cysticos, pisiformes, sub statu recente minores, mobiles, molestos magis, quam sensiles; tardius vero notabiles, immobiles, duros, *vix tamen scirrhosos* aut in cancrum mutandos; saepius autem lenta inflammatione rubentes, palpebrarum conjunctioni adversos, in abscessulum pronos. A praegressa in longum tempus phlogosi, hic humor tena- Ad glandul. Meibohmii.

cior vel acrior, tarsos infestat, *psorophthalmiam* rebellem inducit, sub somno imprimis palpebras ciliorumque bulbos conglutinat (*ancyloblepharon*), erodit, exulcerat. Nec aliae desunt ad palpebras glandulae, quas chronica magis, quam acuta inflammatio persaepe prehendat, et liquidis, densitate non minus, quam acore molestis, infarciat.

Ad oculos. §. 791. *Oculus* adeo ipse ab humoribus mucosis, lymphaticis, tum suas inter membranas, tum ad contenta, suffunditur interdum (§. 151 155.). Sic inter *corneae*, quidquod inter *lentis* ipsius, vel capsulae ejusdem lamellulas tenuissimas, in *cavulum* istius, in *cameras* utrasque, in *humoris vitrei* ambitum ac substantiam, sub chemosi, metastasi, haud raro humor *puriformis* secernitur, deponitur: qui humor, concrescens, maculas, opacitates, varias cataractae species, coecitatem, hypopion *puriforme* magis, quam vere *purulentum*, constituit. Hinc inquantum stagnans in lentis substantia, vel in capsulae ejusdem contextu, liquidum, *organicam* necdum naturam induerit, sed corporis quasi peregrini indolem retinuerit: incipientis cataractae solutio, ardua quidem et rarior, sed certe non inaudita, et huic rationi de-

mum hypopii, spurii scilicet, cum solis emollientibus, vel submotu corporis, sanati exempla innixa sunt.

Ad tubas Eust. et cava tympain.

§. 792 Nemo est, qui, mucum sibi ex *tuba Eustachii* in fauces destillasse persentiens, experimentum, auditus ex obtuso in acutum illico converti, simul in se ipso non fecerit. Quemadmodum nempe organorum auditus apud surdos quondam homines post mortem investigatio, in *cavo tympani, processus mastoidei in cellulis*, ac *in ipso labyrinto*, prout suo tempore referemus, haud raro humorem aquosum, puriformem, aut etiam purulentum, — quidquod et cariem ad partes vicinas, et ipsum adeo ad cerebrum late expansam ostendit: ita quoque certum est, mucum, pituitam, albuminosum humorem, ad eorumdem cavorum tunicam, catarrho, rheumate, aut phlogosi correptam, quandoque secerni, atque nunc memoratam per tubam, cum bono aegrorum, in fauces defluere; nunc vero, cum gravi auditus laesione, iisdem in spatiis retineri, condensari. Mucosae etiam simul ac albuminosae, aut vero sebaceae materiae, qualis cutem foetus ex utero exclusi obtegit, circa tympani faciem externam retentioni, ac in pseudomembranam concretioni, *duplex* illud, ut vocant,

tympanum adscribes, quod quidem prolium longe plurimarum ex auribus, exsiccatum, corrugatum ac cerumini commistum, sine damno gradatim secedit; in quibusdam vero aliis, in membranam firmiorem, tympano morbose supertensam, convertitur atque, vel rarissimo exemplo, tardius, auditu mox restituto, rejicitur; vel, omnem tympani, crassioris, vibrationem intercipiens, surditatem perpetuam producit.

Ad meatum auditorium.

Humor, bili adfinis, hac interim viscidior, odoris leniter aromatici, subacris, ex oleo, fellis illi analogo, ex albuminosa mucilagine, et ex materia amara, colorem obscure flavescentem, ut videtur, impertiente, constans, in propriis folliculis, meatus auris externi parietibus innixis, hunc in canalem, quò eumdem obducat, lubrefaciat, ac insectorum ab ingressu custodiat, apud infantes copiosior minusque pinguis, ab aeris accessu mox cerae mollescentis in consistentiam cogendus, secernitur, *cerumen* dixerunt. Huic igitur *cerumini*, nisi cautam per artem subinde educto, facile sub mora longiore corrumpendo, acriori atque rodenti, varia, quae pulveris subtilis sub forma per aerem circumvolitant, miscentur quotidie,

duriorem, quidquod fere gypseam aut lapideam in massam concrescunt, aut forsitan, quemadmodum in bile, ita et hoc in stagnante diu humore, calculosa subnascitur concretio, quae singula canalem auditorium, ne undae atmosphaericae tympanum impellant, obturant, comprimunt, irritant, — incompleto adhuc opere, susurrus auris adfectae ac, praeter capitis, istius e latere, dolores, plenariam demum surditatem producunt. « *Sordes hominibus in auribus dulces, mortales, — amaras, non esse* », *Hippocrates* (prognosi ab uno modo medico, *germano*, confirmata) monuit. Forsitan major et huic succo animali concessa attentio, non modo in *phthisi*, sed aliis quoque in morbis chronicis, in *diabete* praeprimis, plura notatu non minus digna, offerret.

Non tamen omnem externi meatus auditorii obturationem huic soli ceruminis vitio tribuendam esse, viri quondam egregii, post multa, huic organo infesta, aliorum, cerumen educendi conamina, *exostosin* in illo meatu, surditatis ut causam detegentis, nos docet observatio. Sic etiam investientis meatum auris externum membranae inflammatio, aut ab hac inducta durities molesque aucta, excrescentiae ejusdem fun-

gosae, polyposae, vel et glandulae scrophuloso sub habitu tumentes, suppuratae, effectus ejusdem indolis agnoscunt.

Causae ret. m. l. capital.

§. 793. Consideratis hucusque retentionum mucoso-lymphaticarum, quae *caput* infestant, praecipuis characteribus atque phaenomenis (§§. 779-792.), ad *causarum* unde illae scaturiant, scrutinium pervenimus. Non multum hae distant ab illis, quas partim ipsis *profluviis* mucosis (§§. 466-514.), partim vero retentionibus in genere (§. 698.), subesse monuimus; ac modo paucas ex illis hic tangimus, quae ad partem corporis supremam atque nobilissimam, prae alia, humores dictae indolis coacervant ac retinent. Sicut ipse catarrhus, ab atmosphaerae vicissitudinibus inductus, cum retentione vaporis blandi, animalis, quem vasa secernentia continuò exspirant, et cum organi secernentis ariditate ac intumescentia insolita incipit, mox alium longe, seorsum scilicet ac stimulantem humorem dimittit, ac tandem muci copiosi, puriformis excretione absolvitur: ita quoque causae eaedem vel salutarem hanc solutionem retardant, vel jamjam susceptam praepostere suspendunt, ac veram muci retentionem, organis retinentibus atque vicinis molestam, progenerant. Fri-

gus igitur subitaneum, tam corpori universo, quam calvariae (ob recisos forsitan incaute, sub tineae, achorum praesentia, sub tempestate iniqua, capillos) vel naribus et ori, huic magis patentibus, maxime post diuturnas sermocinationes, post declamationes oratorias, rixosas, admissum, potusque glacialis, faucibus aestuantibus ingestus, potissime hùc spectant. Sunt, quibus major, a natura, tunicae mucosae ad nares et fauces laxitas, sensibilitas, ac frequens idcirco per omnem vitam istius catarrhus faciliorque ab hoc obstructio est. Teneri infantes, vel a solo, in cunis, pedum refrigerio, costanter fere coryza, somnum necessarium, eoquod ore adperto pro naribus supplere necdum didicerint, avertente, laborant. Saepius vero repetita membranae pituitariae catarrhalis adfectio, eamdem ad infarctus mucosos magis magisque disponit. Sub fortiore quidquam ac febrili catarrho, raro aliquod illius tunicae incendium deest; ac sub isto, lymphae morbose secretae cum muco miscetur ac in concretiones magis tendit materia.

Non exiguam morborum chronicorum, quibus tunica narium mucosa subjecta est, partem pulvis herbae *nicotianae tabaci*,

variis rebus, sanitati adversis frequentius remistus, errhinorum, vel adstringentium, in cohibendis narium profluviis, abusus, violentiae externae, naribus, vel sinubus mucosis illatae, osseae particulae per illam separatio ac in tunicam mucosam directio sternutationes fortiores saepiusque repetitae, habent. Summas vero noxas naribus faucibusque, variolarum, scarlatinae, luis venereae virus, tum quoque rheumatismi, scrophulae, scorbutus et aphthae inferunt. Vapores etiam acriores, metallici, vel ex acidis mineralibus elevati, hùc revocandi sunt: ut qui ad ipsos usque sinus, ossibus calvariae, ac maxillae superiori insculptos, penetrando, pituitariae membranae infesti sunt, ac humores illius, copiose prolicitos, condensant et cogunt. Nec minus insecta, vermes, his aliquando in sinubus nidulantes, et corpora peregrina, cavis narium intrusa, vel et calculi, violentiae externae, hùc pertinent. Ipse mercurius, ob luem veneream vel copiose nimis, vel diutius, quam par est, administratus, faucibus saepe funestus fit. Polyporum atque excrescentiae fungosae cujusvis genesi, frequenter tunicae mucosae exulceratio pro fundamento est. Dentium quoque, imprimis eorum, qui antro *Highmori* corre-

spondent, radice sua aliquando longiorum; caries, aut illata maxillae superiori, sub illorum contractione violentia, ad morbos sinuum maxillarium diversos vel maxime contribuunt. Sublinguales glandulas haud raro frenuli, apud infantes vix utero exclusos, imprudens per ungues obstetricum laceratio, ac subsequens hanc inflammatio, in tumorem expandit, aut varias his e locis excrescentias provocat. Ranulae ipsius causa, in canalis excretorii glandulae sublingualis obliteratione consistit. Cystici tumores non aliam hìc loci, quam caeteris in partibus, originem habere videntur. Calculi vero, in singulis, quae salivam secernunt, glandulis non tam infrequens generatio, ductuum illorum cavitatem pessumdat, ac salivae non minus, quam muci, insolita hìc irritatione expressi, retentionem inducit. Glandulae parotides aeque ac submaxillares, a causis morbi, quem (ad *exanthemata* potius spectantem), minus bene ad *cynanchen externam* revocavimus (§. 174.), non parum adficiuntur, ac frequens in febribus a contagio gravioribus parotidum est, plena periculi, inflatio (§. 83.). Tubas *Eustachii*, tum densa pituita interdum infarcit, tum aphthae, ulcera faucium, imprimis vene-

rea, excoriant, ac aliquando claudunt, vel et polypus ex naribus descendens comprimit. Caeteras retentionum cephalicarum rationes, sub descriptione illarum jam satis exposuimus.

Prognosis. §. 794. *Prognosis*, quae expositas hic retentiones mucoso-lymphaticas ad *caput* concernit, momenta, pro magna parte, alibi (§§. 177. 515.), ac sub ipsa symptomatum recensione adduximus. Jam sola sub coryza, donec ea solvatur, sensus odoratus et gustus suspenduntur in totum; sub completa vero et constante morbosae materiae in cavis narium, in sinubus frontalibus, maxillaribus, retentione, constans etiam functionum, quibus ampla haec antra praesident, abolitio est. Praeter hanc, ex narium internarum per materias concretas ac densas obturatione diuturna, quamvis declivis hujus partis positio, ac viae utrinque satis patulae, retentae effluxum materiae, adhuc mobilis, facilitent, sicut ex succrescente his in locis polypo, canalis quoque nasalis compressio, obturatio, lacrymarum collectio et sacci, qui has colligit, expansio, irritatio, inflammatio, denegata illarum ulterior susceptio, *epiphora*, haud raro sequuntur. Polyporum incommoda et summa interdum peri-

cula indicavimus (§§. 561. 565. 566. 568. 569. 570. 572. 574); vidimusque talem, qui, durus, albescens, fere cartilagineus, in fauces protrusus, has omnes vix non in totum replevit, ac modo ex parte, quò aer et pauca modo fluida transirent, exscindi potuit. Multi quidem scriptores, *polypos nasales cancrosos* commemorant, ac illum, qui durior, sublividus, varicosus, cum doloribus et interdum cum haemorrhagiis jungitur, consuetis remediis resistit, et fluidum acremve humorem exstillat, hoc nomine insigniunt, ad *sarcomata* tamen, haud raro ex causa venerea, strumosa (scrophulosa), aliquando vero ex carie oriunda, is pertinet. Frequens horum polyporum, etsi resectorum, vel etiam exstirpatorum, repullulatio est. *Polyporum duorum*, suo extremo in antra maxillaria protensorum, apud gravem scriptorem *batavum* historiae extant; ac certe polyporum talium tum firmitas, tum durities, figura, circumferentia, originis, positionis, complicationum diversitas, prognosin constituunt. Qui polypi, vel quae excrescentiae fungosae, sarcomata, in sinubus frontalibus, maxillaribus succrescunt, ea, sicut obscuram admodum diagnosin, ita spem paucam perfectae sanationis, admittunt.

Simplex muci, aut puriformis humoris in antro *Highmori* collectio, aliquando per ostium cum naris cavo vicinae communicans, aliquando artis chirurgicae subsidio, educitur.

Gurgulionis, volumine, longitudine, duritie aucti, cum sensus hujus particulae tunc sat obtusus, interdum fere nullus sit, etsi *Veteres* ejusdem recisionem, ne *phthisis* pulmonalis, aut *loquelae vitium* exinde orirentur, veriti sint, non difficilis est prognosis.

In *ranulae*, vel cystici tumoris sub lingua haerentis, vel et sarcomatis ad frenulum sanatione, laesionis vasorum istius discrimina, tum quoque mali, nisi prorsus extirpati, facilis recursus, a chirurgo praevidenda sunt. Rara saltem exempla habentur, in quibus operatio chirurgica recens natis infantibus profuerit: utpote quorum illa, suctionem non minus, quam deglutitionem praescindit ac, praeter hemorrhagiae discrimina, sanguinis, aut lactis per glottidem descensum lethalem facilitat.

Tubae, ex aure interna in fauces descendentis, *vitia organica* medelam vix non omnem excludunt. Vel ipsa interim natura monstrante viam (§. 775.), injectio in

illam proposita et, quamvis clari viri hujus possibilitatem operationis vivente homine aut negaverint, aut problematicam dixerint; a quibusdam tamen chirurgis, rara tunc felicitate, aliquoties peracta fuit. Nodum vero hunc viri *Lugdunensis* eximii solvit nostris diebus industria: qua scilicet, per repetita in cadaveribus experimenta, propriam cuivis tubae syringem adaptare, et hos per canales liquida quaecumque, surdorum hominum in aures, facillima cum opera, et magno in aegris quibusdam effectu, propellere didicit: qui felix rerum successus spem erigit, in posterum humores serosos, mucosos, albuminosos, puriformes, purulentos, in cavo tympani, fato surditatis hucusque ineluctabili, collectos et retentos, nunc diversarum ope injectionum, prudenter institutarum, mature satis et antequam coiverint, aut corrupti, vicinis ossibus lethalem cariem induxerint, posse quandoque resolvi atque per fauces elui.

Ceruminis quidem indurescentis, mature satis suscepta *solutio* successu non caret; difficilior et aliquando, nisi mechanici ope auxilii, ubi lapidis duritiem ac indolem cerumen contraxerit, haec erit. Siphylitica satisque recens in meatu auris

externo suborta *exostosis*, sanationis spem justam admittit; quam tamen vetustior, vel indolis ignotae tumor ossis tam duri morbosus omnino excludit. Talem nos ad ipsum os petrosum, in viri militis, non alia ex causa apoplectici, cadavere, multis abhinc annis *Bruchsaliae* deteximus.

Tumorum cysticorum, vel strumosorum meatus auditorii excisio, eo quod illi cum tam propinqua tympani membrana forsitan intimius concreverint, nec minus ob loci angustiam, tam difficilis, quam dubia est.

Cura. §. 795. Etsi rerum gerendarum ordo, quem hac, *de cognoscendis et curandis hominum morbis, Epitome* amplexi sumus, ad *Epischeses*, seu excernendorum retentiones, separatim atque accuratius, quam id aliis in operibus, usui academico dicatis, hucusque factum sit, considerandas nos induxerit; non tamen idcirco ea, quae sub morborum *classibus* aliis, hoc in opere jam absolutis, exposita, ob adfinitatem reciprocam, ad *retentionum* simul illam spectant, repetenda esse censemus. Sic ubi amplam *catarrhorum* familiam, *profluviorum classi* subjugavimus: ipsas istorum causas, sub alia rerum positione, vel adeo sub alia modo ejusdem morbi periodo, *re-*

tentionem saepe producere, satis insinuavimus; ac ubi illinc de medendi ratione in *gravedine*, in *sinuum frontalium*, *antrorum maxillarium*, in *faucium*, *tracheae*, *bronchiorum* oppletionibus mucoso-lymphaticis, quaestio fuit (§§. 505-516.), praecepta has ipsas pertractandi, ab illis *profluviorum* regendorum prorsus separare noluimus. Quae igitur hisce de retentionibus, ad aegrorum lectos pertractandis, in libro de istis praescripsimus, ea ex allatis jam regulis ultra patebunt; et quae, exceptis illis, quae magis ad *chirurgiae* forum pertinent, his addi, opportunum nobis videtur, sunt pauca, et quidem sequentia.

Sub retentionum mucoso-lymphaticarum ad caput regimine, sicut aliis in morbis, potissime ad causas, e quibus illae scaturiunt (§. 763), respiciendum est. His, quoad licet, moderatis, devictis, reliqui eorumdem effectus, cum remediis, cuivis speciei adpropriatis saepius vero cum subsidiis chirurgicis, imminuendi, vel radicitus extirpandi sunt. Ea ipsa, quae ad *inflammationes cephalicas*, et ad *profluvia mucosa* exposuimus, curationis praecepta (§§. 162. 167. 178. 504. 516.), instantes *retentiones* praeveniunt, ac praesentes

haud raro dissipant. Non paucae retentiones mucoso-lymphaticae ad caput, modo *topicam* adfectionem sistunt, et localia modo auxilia sibi exigunt. Quae vero ex fonte venereo, scorbutico, strumoso, arthritico, propullulant: ea nonnisi exsiccata impura hac scaturigine, auxilium locale, aut chirurgicum, admittunt.

Prophylactica.

Multas hujus indolis ad caput retentiones, debitum hujus partis nobilissimae a prima juventute *regimen* praecavet. A quo tempore de *physica infantum educatione* tot libri Europam inundarunt, ab usibus paternis nimis saepe cum damno recessimus, ac novae, prolibusque haud raro funestae, irrepserunt consuetudines. De sola capitis infantilis, mox primis a partu mensibus denudari soliti, ac incauta ad omnes atmosphaerae vicissitudines expositione hìc loquimur. « *Omnem corporis superficiem, in faciem, injuriis atmosphaericis absque noxa restituram, effigito* »! Vir eloquens, ipse tamen neque medicus, neque cunis infantum praefixus educator, consuluit. Atqui tamen et ipsa natura, nascentis pueri calvariam, diutius, quam bestiarum illam, adpertam, crinibus munivit; et tenera pullum per menses sub alis maternis sollicite fovet avis; nec

animal quodcumque in sylvis tam ferum est, quin prolem, non modo vix natam, sed jam firmo ingressu matris vestigia sequentem, sinu proprio diutius recondat, et anxie a quovis frigore custodiat. Quidni igitur hominis, pro longiore vita, extensae magis infantiae snbjecti, caput, breviore indigeret custodia? Nullum apud populum, quam apud *Britannicum*, a quo hic proles suas, adhuc teneras, indistinctim quibuscumque atmosphaerae injuriis nudo capite exponere consuevit, *hydrops cerebri* tam frequens est; et quousque, jam senes, recordamur, nunquam in prima hominis aetate tot mala calvariae totque ad caput retentiones, tam aquosas, quam mucoso-lymphaticas, observavimus, quam a quo tempore, in frigidioris adeo coeli regionibus, hos novos educationis physicae mores, coeca imitatione, introduximus. Nec ipsi recentioris aevi *Angliae* medici maxime conspicui, aliter nunc sentiunt. Sunt certe infantes, qui haec immunes pericula effugiant, ac ita forsitan capite, virili in aetate minus sensibiles, atmosphaerae injuriis facilius resistant; sed quantus eorum, qui huic tentamini misere succubuerint, est numerus! et quid nos, aetatem, in qua densior calvaria jam consoli-

data, et major puerilis corporis firmitas est, donec hoc impressionibus aeris rudioribus sensim assuesci curemus, expectare, ac finem demum eumdem tutius assequi impedit? Caput igitur infantis recenter utero exclusi, donec primos vitae annos superaverit, et coma quidquam densior illud operuerit, — non quidem velaminibus obruendum, sed tamen leviter fovendum; nec frigidae humidaeque tempestati petulanter exponendum est. Hac scilicet ratione, ac praecipue si pedum simul refrigerio apud teneriores proles, vel mediis in cunis tam facili, obvenimus; innumeras systematis cutanei atque glandulosi ad caput infantile adfectiones morbosas praescindimus. Nec ideo magis recentiorum consuetudini, qua capillos puerorum proxime circa caput rescindunt, aut qua istud, ovium adinstar, sollicite tondent, utpote naturae, ornamentum ac tutamen hoc calvariae non absque ratione impertienti, contrariae, favemus.

Gravedinis. *Gravedini*, quae non adeo ex febris inflammatoriae, aut incendii localis, catarrho narium juncti, vehementia, quam ex tunicae pituitariae inertia, laxitate, in longum protrahitur, vapor aquae tepidae, levi principio volatili ex floribus sambuci,

foliis salviae, majoranae, imbutus, ac naribus admissus, attractus, opportunus est. Saepe, his in casibus, mannam electam in herbarum dictarum infusis solutam, naribus frequentius in die hauriri, bono cum effectu curavimus (§. 5,6.).

Quod emetica ventriculo, hoc *errhina* sunt naribus. Sicut vero illa motum convulsivum in stomacho provocant; ita haec, diaphragmatis motum violentum, omne corpus superiora versùs concutientem, ac in vasa cerebri ac narium potenter agentem excitant. Ipsa tamen natura, *sternutatione*, ad rejicienda, quae naribus molesta sunt, cum magna saepe ad caput, et grata subinde per omne corpus perceptione, utitur. Saepius interim longe alio, quam qui rejici possit aut debeat, a stimulo sternutatio exoritur: illius, quae ex titillatione narium, vibrissarum evulsione, vel ex muci, membranam pituitariam oblinientis, defectu, ex phlogosi istius, ex rerum volatilium exhalationibus excitatur, exemplis. Sic virum nobilem, vix mensae adsidentem, continua mox ac vehemente sternutatione correptum vidimus, quem ad *sinapis*, etsi longe ab ejus naribus remoti, odore constanter experiri solebat. Sic virginem observavimus, quae, simulac Errhina.

potus; *chocolata* et *caffe* dictos, hauriebat, sub initio, nec tardius, ter quaterve sternutare cogebatur.

Quanta vero ex sternutatione saepius repetita et nimis violenta, tum cerebro, tum vasis illius ac narium, tum omni corpori, imprimis apud homines succiplenos et pingues, vel gravidas apud foeminas, violentia inferatur, haemorrhagiae tam internae, quam externae capitis, narium, pectoris, herniae, abortus, prolapsus, hoc e fonte hinc inde venientes, testantur; atque communis, fere omnes apud populos, *sternutantibus salutem adprecandi*, usus, ominosam aliquando hominibus sternutationem fuisse, docere videtur. Salutis recuperatae signum, e contrario, vulgus, apud *convalescentes* sternutationem esse praetendit; ac ob summum nervorum nasalium in coeterum corpus imperium, potente errhinorum stimulo in asphyxiis utimur. Mendico peregrinoque homini, motus epilepticos omniumque abolitionem sensuum, quoties id sibi, lucri causa, competeret, simulare nobis suspecto, media sub hac morbi scena, quondam nicotianae tabaci hispanici subtilem pulverem inopinanti naribus profunde satis intrusimus; nec stimulo huic potenti, quin repetitis

sternutationibus dolum mox proderet atque fugam celeriter arriperet, resistere is potuit. Veteres quondam, ex opinione prorsus hypothetica et falsa, cerebrum per nares, in quas frigida ex illo pituita destillaret, posse depurari, *errhinorum* usui forsitan plus justo indulseruut. Etsi vero istorum, naribus quidquam altius commissorum actionem difficulter praescriptos inter limites coerceri posse fateamur (§. 516.); hujus tamen classis remediorum posterior ac perfecta quasi neglectio, non prorsus et ubique excusanda nobis videtur. Ipse herbae nicotianae tabaci, apud non adsuetos huic homines, coryza jam satis matura laborantes, mucum narium, sternutationem frequentem excitando, egregie satis expellit; ac sunt oculorum, viarum lacrymalium, sinuum frontalium, maxillarium, adfectiones catarrhales, vel aliae, serosae, quas ejusdem usus externi remedii, aut calomelas, sacchcharo conjuncti, feliciter dispellat. Quoties igitur in aegris minus repletis et habitus laxioris, copiosior pituita nares continuò infarciat: toties *errhina* leviora, naribus attracta, inflata, locum utique habebunt. Liberatis a muco his partibus; fumi aromatici, per atmosphaeram ambien-

tem dispersi, vel naribus paulo propius ac saepius admoti, alkali volatilis aura, laxitatem earum nimiam corrigent.

Sin. front. maxillar. Difficilioris longe naturae cura retentionum, qualiumcumque demum, in *sinubus frontalibus* atque *maxillaribus*, ex eo, quod nullus fere haec ad antra remediis sit aditus, esse consuevit (§. 509.). Sub statu quidem inflammatorio, praeter communem methodum, hirudines, vel super orbitas, vel ad maxillae superioris integumenta, gingivas, adplicitae, spongiarum, lacte, aut decocto emolliente, tepido imbutarum, impositio atque, sedato quidquam adfectionis impetu, linimenti volatilis, sacculorum siccorum, herbis aromaticis repletorum, usus conducunt; absoluta vero jam cavorum istorum, ab humore mucoso, puriformi, albuminoso, vel alio, repletione, ac illius forsitan facto jam coagulo, ob orificiorum, quibus hi sinus in cava narium hiant, angustias, a tumentibus eorum velamentis, aut ex muco condensato longe magis adauctas, contentorum, nisi adhuc satis mobilium, vix ulla, nisi spontanea, subinde ex sinubus frontalibus liberatio, — ex maxillarum vero antris, plerumque artificialis modo, per manum chirurgicam, eductio possibi-

lis est (§. 516.). Incertior nempe retentionum ad sinus frontales diagnosis, ac variabilis nimis eorum extensio et capacitas videntur, quin, supposita etiam vel puris, vel alterius materiae in illis praesentia, ossis frontalis super orbitis perforatio cum sat constante successu institui, ac materia contenta educi queat. Eximius interim rei oculisticae apud *Viennenses* scriptor, hanc ipsam operationem jam pluries cum ausu felici suscepit, collectumque his in cavis mucum condensatum eduxit.

Alia vero *antrorum maxillarium*, quorum parietes hac a causa tandem quasi emolliti, nunc ad palati latera, nunc exteriora versùs, in tumorem, digitis aliquando cum sono cedentem, extenduntur, conditio est: quo scilicet in casu, chirurgi hucusque, vel ostium, quod ex nare ad sinum maxillarum ducit, cum specillo adperiendum, vel ad locum, ubi major est ossis, sic adfecti, prominentia, nunc ad latus palati, nunc ad malam, nunc, extractis primum dentibus, antro maxillarum contiguis, per istorum alveolos ac intima illius velamenta, tricuspidem infigendam, aut etiam partem fornicis palati lateralem longiore hiatu infringendam, et humorem contentum, nisi forsitan justo jam densio- Antrorum maxillar.

rem, emittendum, hoc vero in casu, facta prius injectione, diluendum, ac demum provocandum essse, jusserunt (§. 5,6).

Fateamur interim, tam violentam methodum, vel minus necessariam, vel saepius damnosam, cum recentiore, *de abnormi antri highmoriani metamorphosi* » scriptore, et nobis hodie videri. Ardua nimis plenaque stimulo, in vivo homine, ostiorum, quae ad antra haec ducunt, investigatio, — saepe vero, ob turgentes continuò et conniventes eorum membranas mucosas, inutilis est. Dentium, nisi jam cariosorum, extractio, ad minimum, superflua, — alveolorum perforatio, eo quod cibi, ne in cavum maxillare subintrent, arceri vix queant, saepe noxia, — largior vero ossium effractio, periculi non satis immunis videtur. Quodsi compacta jam materia adipocerea, concretio fungosa, polyposa, steatomotosa, hìc loci resideat, injectio sola, ad consumendas, destruendas, luxuriantes has substantias, haud sufficit. Ipsius igitur sinus maxillaris, ad *fossam maxillarum*, perforatio, si, clauso in narem illius ostio, liquida modo in illo materies restagnaverit, — in casu vero contenti hìc coaguli adipocerei, tumoris, instituta diagonalis simul antri hujus in o-

ris cavum perfossio, injectiones causticae leniores, usus filorum, numero augendorum, imminuendorum, vel turundae his adpensae, levioris, et cum unguentis escaroticis obductorum, omnino praeferenda videntur.

Nec minus ad *chirurgiae* forum spectat retentionum aliorumque morborum ad *canalem nasalem, saccum lacrymalem* nascentium, *polyporum* tunicae mucosae, *prolapsus uvulae, ranulae, hordeoli, macularum ad oculos, hypopii, cataractae* jam provectae, pertractatio; atque ne manum in messem alienam mittamus, medendi rationem, his retentionum diversarum effectibus opportunam, a claris chirurgis jam satis expositam, ex consulto hìc non tangimus. Antequam scilicet haec mala tantam ad molem insurgant, cognitio causarum, e quibus illa scaturiant (§. 790.), medico prudenti, ad ea, quae de retentionum cura generali monuimus (§. 700.), attento, non raro, quò effectus tam sinistros feliciter praescindat, occasionem largietur.

Largam sane superficiem tum oris, tum narium cava auxiliis externis offerunt: ut quorum actione illa non minus, quam tubi alimentaris facies interna, respondet,

eamque vicinis partibus communicat. Hinc summa interdum balneorum particularium, gargarismatum, masticatoriorum, in oris tunicam mucosam, — in illam vero narium, non errhinorum modo, sed antimonialium, mercurialium, volatilium, in dissipandis retentionibus, non modo propriis, sed quoque vicinis, virtus esse consuevit. Sic in ipsa *cataracta* incipiente, aethiops antimonialis, cum saccharo mistus, — mercurii sublimati portio exigua, in aqua destillata soluta, volatilia, naribus caute admota, aliquando profuerunt; ac nova partis, in qua humor lentus pigre restagnat, irritatio, quam electricitas, galvanismus, ac nova interdum febris, vel et inflammatio, nobis suggerunt, resorptionem illius potenter aliquando promovisse conspecta est.

ORDO III. GEN. II.

RETENTIONES MUCOSO - LYMPHATICÆ JUGULARES.

§. 796. Angustae per guttur ad pulmones ventriculumque viae ducunt, quarum conspicua, undecumque procedat, coarctatio, utriusque visceris functionibus, ad vitam et ad reproductionem necessariis, obstat. Impedimenta, quae, ex humoris mucoso lymphatici, vel albuminosi, in confiniis harum partium retentione, perniciem his ipsis minantur, exceptis tamen illis, quae de *pseudomembranis*, sub *chynanche laringea*, sub *tracheitide*, saepe generatis (§. 173.), — quae de *oesophagi*, ex praegressa inflammatione, *mutationibus* (§. 172.) jam diximus, et quae de hujus ultimi tubi angustationibus infra referemus, hìc modo rimabimur. Transitio.

Quasi interna tracheae tunica, bronchiorum in annulos procidisset, *graeci* primùm, dein quoque princeps *Romanorum* medicus, « tumorem, cutem et aspe- Bronchokele.

ram arteriam increscentem, quo, modo caro hebes, modo humor aliquis, melli aquaeve similis includitur, interdum etiam minutis ossibus pili immisti sunt, et ex quibus quidquid est, tunica continetur, *Bronchokele* vocaverunt. Cum interim rarissimis tantum, nec unquam conspectis nobis, in casibus, tumor talis ex *hernia tracheali* proveniat: hoc equidem nomen pro tumoris ad asperam arteriam specie, — non vero pro cujusvis ad guttur prominentiae appellatione, conservabimus. Recentiores *Germaniae* scriptores, non thyreoideae glandulae, sed telae cellulosae, quae isti vicina jacet, tumorem, *Bronchokele* vocari jusserunt; rejecta interim ex justis rationibus, *hydrokelis* appellatione, qua tunicae vaginalis testiculi hydrops quondam insignitus fuit: non est, cur reprobatum vix ad testes nomen, nova ad guttur civitate donemus.

Struma. Nec minus aequivocum *strumae*, a *Latinis* modo « *scrophulis* et *exstantiae cuidam in tergo*, quae *gibbus in pectore* vocatur », impositum nomen est. « Struma nempe, ut summus illorum medicus definit, tumor est, in quo subter concreta quaedam ex pure et sanguine, quasi glandulae, oriuntur: quae vel praecipue fati-

gare medicos solent; quoniam et febres movent, nec unquam facile maturescunt; et sive ferro, sive medicamentis curantur, plerumque iterum juxta cicatrices ipsas resurgunt; multoquo post medicamento saepius: quibus id quoque accedit, quod longo spatio detinent. Nascuntur maxime in cervice, *sed etiam in alis et inguinibus*, *et* in lateribus. In mammis quoque foeminarum se reperisse, *Mages* auctor est. « Monente vero antiquo de re veterinaria scriptore », plerumque *strumae* et parotides, aut *scrophulae*, jumentorum guttur infestant. « *Sues* anginae maxime et *strumae* obnoxios » naturalis historiae parens declaravit. Quodsi igitur glandulae thyreoideae protuberantiam, a scrophulis sic dictis toto coelo diversam, cum Recentioribus, *strumam* non minus appellare vellemus; ad ambiguitatem nominis, quam veteres minus evitarunt, novam occasionem nos ipsi porrigeremus.

Cum vero aliud genus tumorum in glandulis conglobatis, praesertim ad collum, quod *graeci* χοῖραδες, a χοῖρος (porcus) vocarunt, *scrophulas Latini*, a *scropha*, porco foemina, appellaverint; inurbanum saltem ac indecorum non minus, quam potissime pro *locali* humani gutturis ad- **Scrophula.**

fectione incongruum, morbi, qui *noster* esse potest, a *sue* desumtum, nomen dicendum, et sane cum illo *thyreophymatis* commutandum est.

Thyreophymatis definitio. §. 797. Est vero *thyreophyma* tumor topicus, inter cutem et asperam arteriam hujusque confinia, in glandula thyreoidea potissime, rarius vel tardius in ejusdem contestu celluloso externo, intercutaneo, vel utrimque, increscens: utplurimum a materia aquosa, mucoso-lymphatica, vel albuminosa, hunc ad locum, in pluribus quasi folliculis aut cystidibus retenta, nunc subliquida, nunc vero coacta, lardacea, fibrosa, indurata; rarius ab aere, aliquando a varicibus, oriundus, plerumque cuti concolor, indolens, sub initio spongiosus, elasticus, successu temporis saepe inaequalis, quasi cartilagineus, aut osseus, aut fere lapidescens, ac basi nunc lata, nunc satis angusta, a gutture haerens, vel plus minus monstrose propendens.

Divisio. §. 798. *Tuber* igitur *gutturosum*, vel *thyreophyma*, morbus, quem nunc *bronchokele*, nunc vero *strumam* vocarunt, a nobis nominabitur; atque sic, excluso illo, quod *fugax*, vel *menstruum*, aut *spurium* dicimus, pro varia tumoris sede ac o-

rigine, tracheophyma *cellulosum*, *glandulosum emphysematicum*, ac *aerokele*, ut morbi hujus topici species agnoscimus.

Quamvis autem thyreophyma pro morbo *locali* declaraverimus; est tamen, ubi *fatuitati alpestri*, seu *cretinismo*, ut vocant, junctum, universalis morbi praecipuum illud *symptoma* constituat; nec certe *strumarum*, ut *scrophulas* vocabimus, cum thyreophymate *complicatarum*, aut hujus adeo ab illis producti, exempla desunt. Etiamsi quoque thyreophyma, *chronicum* dici morbum, revera conveniat; *acuti* tamen hujus indolis tumoris specimen habemus; habent et alii, non tamen multi. Nullum morbum thyreophymate magis *endemicum* conspeximus; nullibi tamen hoc idem *sporadice* non occurrit. Etsi vero prolium tenerarum, *ex utero materno gutturosarum*, exempla, testimoniis virorum, medias inter alpes medicinam exercentium, innixa, prudenter et absque injuria negari non queant; rarum tamen ante septimum, vel undecimum aetatis annum, tracheophyma est. *Haereditarium* hoc dicere, quamvis plures in una eademque familia gutturosos viderimus, et quamvis matrem, duabus cum filiabus ab eodem malo non modo, sed a *cretinismo* simul ad-

fectas, prope *Viennam* in *Austria*, conspexerimus, non tamen, cum claris licet viris, audemus. Praeterea, vel omnem glandulam, vel modo lobum ejusdem medium, aut lateralem, atque tunc vel dextrum, vel sinistrum, thyreophyma occupat.

Symptomata. §. 799. Gutturis humani tubera lente plerumque, aliquando tamen citius, progerminant. Primo in casu, per duos tresve annos remisse circa laryngem tumor, magis latus, quam altus, insensilis, cuti concolor, vix distincte circumscriptus, spongiosus ac mollis, a pressione foveam non retinens, observatur. Hanc aetatem adepto, duos tresve per annos sequentes, etsi nunc sibi homo magis caveat, promtius illius augmentum, in altum magis, quam in latum esse, majorque illi tensio, elasticitas, accedere consuevit. Profundius paulo tumori adactus digitus, unum alterumve quasi nucleum, quidquam magis pressioni, quam partes vicinae, resistentem, subrotundum, ac sub cute, adhuc aequali, magis inaequalem, vel, si plures eorum sibi adjaceant, tuberosum percipit. Atque hucusque haec tubera gutturalia anterioris quidem juguli speciem deformant, virginisque, propriae pulchritudinis

sollicitae, animum dejiciunt; nec tamen aut vocis amoenitatem, blanditiem auferunt; nec quidquam incommodi producunt. Jam quoque venae subcutaneae, antehac minores ac absconditae, ampliatae magis diametro, tumorem hinc illinc superscandere, coeruleoque colore notatae, varicosae, eminere incipiunt. Hic vero tumor nunc vel anteriore sui parte versùs sternum, laxe magis pendet, ac pedunculo, aut magis contracto, aut latiore, formam pyri inversi ac mobilis assumit; vel, resistente nimis apice, basi sua, sicut in columba satura, magis divergit et, ad latera extensus, jam durior ac sensim vix non cartilagineus, fere osseus in aliis, omnis in laryngem, tracheam et in partes ejus vicinas ponderat. Hoc ultimo in casu, praecipue si tumor compactior, partes sibi subjectas, arctiusque concretas, retrorsum, interdum ad ipsas cervicis vertebras, magis comprimat; primò quidem vocem et loquelam ille alterat, eamque asperam, inamoenam, specifice sonoram, coaxantem quasi, reddit. Tardius vero, imprimis ubi fistulam aeream fere omnem tumor ambit, respiratio fit anhelosa, difficilis, sub ascensu motuque corporis celeriore difficilior, venae glandulaeque jugula-

res vicinae, compressae, tumere incipiunt, ac sanguinis a capite per illas reditus, cum faciei rubore, livore, intumescentia, cum vertiginosis soporosisque adfectibus, vel et sanguinis frequente ex naribus profluvio, plus minus intercipitur. Interdum ipse, a sinistris descendens, urgetur, distrahitur, coarctatur, ac in ciborum demissione impeditur oesophagus. Compressi adeo vix non in totum ac tenuem in fistulam laryngis, et asphyxiae, quidquod mortis tandem apoplecticae, vel suffocationis exempla non desunt. Arteriae asperae, in Thyreophymate, quasi in vagina, haerentis, et utrumque ad latus in laminas compressae, casus refertur. Cartilaginosos tracheae annulos, a majore thyreophymate, quasi ruptos, vel infractos, magnus *Germaniae* anatomicus aliquoties conspexit. Est, ubi tumor gutturosi in thoracem et ad ipsum mediastinum descendisse sit visus. In casu altero, citiore scilicet thyreophymatis augmento, cui glandulae thyreoideae labes, plerumque tardior, subjacere haud solet, sed cui violentia, sub nixu, clamore, sub partu difficiliore, sub vomitu effreni, inducta, et extensio gutturis abhinc major, pro causa esse consuevit, tumor interdum quasi *emphysema-*

ticus tangitur, vel compressus, quasi disparet; anima vero retenta iterumque laxata, denuo resurgit; vel, quod rarissime contingit, inflammatur sortemque abscessuum subit. Etsi vero summus *Italiae*, de sedibus et causis morborum scriptor « thyreoideam glandulam viderit multo quam aequum esset, crassiorem, subrotundam totamque in se conglobatam atque adeo scirrhosam, inter substantiam coloris ex carneo fusci, alba hic illic interjecta », vix ullo tamen in casu durioris adeo thyreophymatis, nisi thyreoidea glandula jam antehac induruerit, aut scirrhus, aut vero carcinoma, tumorem prehendit.

§. 800. Jugulum vel omne, vel partem ejus lateralem modo unam, aliquando in crassioris speciem columnae apud foeminas hystericas, quin thyreophyma verum idcirco subsit, inflari, jam alibi (§§. 710. 712.) diximus. Maxima etiam juguli, quoad *crassitiem*, varios apud homines diversitas, apud foeminas magis conspicua, est: ut his, tenue ac longum, aliis vero crassum, torosum, breve observetur; quin igitur uno in loco inaequaliter promineat. Junioribus in genere, prae adultis, ac foeminis prae viris, glandula thyreoidea crasscescit; certis vero hominibus ea, *sine mor-* T. spurium.

lo luxuriat et physconiae specie laborat. A majore vasorum hac in particula diametro, a cruoris congestione in istis, ac a telae cellulosae laxitate haec pendere videntur; multisque virginibus, mulieribus, hoc modo constitutis, dux fluxus illis menstruus imminet, quemadmodum et utero ferentibus matribus, haecce glandula inflatur; hoc vero demum absoluto, aut ipsum post partum, detumescit: *Thyreophyma fugax*, aut *spurium*, aut etiam *sanguineum*, vocamus.

Quemadmodum vero aliis in partibus corporis *folliculares* sub cute tumores, materia mellis consistentiam habente turgidi, molles, elastici, mobiliores, indolentes, haud raro observantur: ita quoque ad juguli loca quaecumque, in extimis sub cute stratis cellulosis, *mellicerides*, cum vero thyreophymate nequaquam confundendi, nascuntur.

Nec etiam *tumores carotidum aneurysmatici*, pulsantes, quos alibi delineavimus, ad morbum hic descriptum revocandi sunt.

Nec veri glandulae thyreoideae *scirrhi*, utpote tumores lente exorti, minores, longe duriores, inaequales, quod supra jam innuimus, hùc pertinent. *Scirrhos* ex sub-

stantia coloris ex bruneo albescentis, atque textus cellulosi angustioris consistere, eoquod haec diversitas *modo post mortem* compareat, hìc non tangimus.

§. 801. Aliquando glandula thyreoidea non ipsa turget, sed media inter eam et cutem anterioris juguli tela cellulosa, profundior, ab humore lento, mucoso-lymphatico vel albuminoso, morbose hìc loci secreto, infarcta tumet. Discisso per medium tali thyreophymate, satis adhuc recente, ex cellulis illud, nunc pisiformibus, nunc minoribus, humore tenaci illo, ab alkohole et ab igne facile cogendo, repletis constare observatur. Quemadmodum nempe in hydrope *anasarca* partes aliae ab aquis, — ita quoque jugulum anterius, in uno aut altero, vel pluribus aliquando contextus cellulosi subcutanei spatiolis, a pituita, vel gelatinae a specie intumescit. In una eademque thyreoidea glandula, folliculi, diversis inter se materiis praegnantes, sub forma atheromatis, steatomatis, abscessus, hydatidum, haematomatis, reperti fuerunt. Prima hujus infarctus initia, ad loca plerumque obtecta, in oculos vix cadunt, dum humor crassus inspissatur interea, et glutinis densitatem adquirit. Cellulae unius hinc paries, parieti alterius adponitur, ac T. cellulosum.

profundioris species folliculi, diversae magnitudinis, vel una alterave in parte, vel in medio contextus cellulosi subnascitur; ex pluribus lamellis nati folliculi densantur, ac illis inter se concretis, successu temporis duritiem cartilagineam, interdum osseam, adquirunt. Humor ipse, in coagulum pronus, aut his in saccis, aut simplicioribus in cellulis, fluidi tandem indolem deponit, ac in materiam caseosam, steatomatosam, calcaream, aliquando quasi carneam, aut aspectu scirrhosam, aliàs vero osseam substantiam, convertitur. Nec eadem in quavis ejusdem tumoris cellula materiae stagnantis est indoles; sed hìc fere aquosa, alibi lymphatica, in una, sanguinea, vel brunea, in altera, consistentiae melleae, aut pultaceae ea detegitur; nec, si cruor ex istis nunc morbose secernatur, aliquando vero diruptis e vasis copiosior has in caveas effluat, mirabimur.

T. glandulosum.

§. 802. Quodsi vero quibusdam in thyreophymatibus sedes morbi in solo textu celluloso profundius subcutaneo figatur; non igitur rarum, ut aliqui praetendunt, sed longe frequentius est, thyreoideam glandulam hoc in morbo similibus a materiis, in ejus telam cellulosam effusis, aut ex parte, vel omnem turgere ac duritiem

assumere. Nec, ut primam morbi sedem constituerit haec glandula, obstat, quod ea *voluminis* aliquando *minoris* et quasi *corrugata* comparuerit; saepe scilicet scirrhosae adeo glandulae non tument magis, quam in se ipsas contractae sunt; ac ipsum, quod extra illas in telae cellulosae vicinae cavis abnormibus haeret, ab illis ipsis, stimulo quocumque vexatis, morbose secretum fuit, liquidum. Sic frequenter pulmones, post pneumonias, ab aquis copiosis, quas illi ipsi, inflammati, in thoracis cavum evomuerant, in parvum volumen compressos conspeximus. Quotiescumque vero thyreoidea glandula primum tuber gutturosum induxerit; sub ipso hujus principio magis durus ac inaequalis saepe hic tumor erit, donec effusa tractu temporis in vicinam huic glandulae telam cellulosam materia lymphatica, illam ipsam tactui subtrahat, ac succedaneam digitis mollitiem tumoris offerat. Coetera sibi, ut de thyreophymate celluloso retulimus (§. 801.), succedunt.

§. 803. De *pneumatosi traumatica* et *ambigua* agentes (§. 707.), jam diximus: sub partus labore, ex laesione internae membranae laryngis, hinc inde tumores *aereos* ad laryngem, tracheam, vel

T. emphysematicum.

alibi oriri. Ruptae in aspera arteria, per tussim, tunicae internae exemplum habent *acta Bononiensis Academiae*. Ex simili laesione, ut *commentationes medicae Londinenses et facta experimenta medica* referunt, in duabus foeminis parturientibus, primò quidem jugulum, dein facies, caput et corporis pars superior ab emphysemate correptae fuerunt; et magnum certe foeminarum numerum conspeximus, quae forma gutturis eleganti ante partum praeditae, post istum, indubia incipientis thyreophymatis signa nobis obtulerint. Eosdem et tussis et nixus cujusvis sub vomitu, sub ructibus diu retentis, sub clamore, risu violentis, sub instrumentorum musicorum per flatum tractatione, sub cantu, imprimis acutiore, vibrante, effectus esse, non minus insinuavimus (§§. 710. 712.). *Bronchokelis*, ut vocant, *ventosae*, — *herniae colli emphysematicae*, ut alter nominat, — *strumae aere plenae*, ut tertius appellat, apud *Italiae*, *Galliae* ac *Germaniae* scriptores conspicuos, tria exempla adnotavimus. Fateamur interim, nos, etsi, alpes *Helvetiae*, *Sabaudiae*, *Wallisiae*, *Tyrolis*, *Carniolae*, *Carinthiae*, *Stiriaeque* peragrantes, insignem sane thyreophyma-

tum numerum viderimus; eorum tamen nullum, quod sub attactu, emphysematis instar, *crepitasset*, conspexisse; nec exemplum, sub quo, tumore hoc adperto aereque exploso, hic idem concidisset, ad nostram cognitionem venisse. Canaliculos, quos quondam ex trachea in thyreoideam glandulam transire dixerunt, recentior nequaquam confirmavit culter anatomicus. Nec certe, quis, aerem aut per vulnus, aut alio modo, in telam cellulosam vivi calentisque hominis susceptum, diutius in ista, quin hic mox decomponatur, haesiturum esse expectabit. Ac revera, in illis ipsis thyreophymatum exemplis, quae, supra, ex tunicae laryngis internae laesione venisse retulimus, tumor aereus partim octo, partim vero undecim dierum spatio, jam omnis disparuerat. Concludimus igitur ex istis: non nisi primis fere quindecim diebus tumorem gutturalem hucusque descriptum posse aeri attribui; illum vero, qui, hoc jam decomposito, ulterius continuat, ex communiore longe scaturigine, ut quam aeris in telam cellulosam ingressus adperuerit, defluere; nec aliam, quam thyreophymatis aut *cellulosi*, aut *glandulosi* diagnosin agnoscere.

§. 804. Alia vero rerum erit conditio, T. aerokele.

ubi ex tunicae tracheae superioris, duos inter annulos ejusdem, prolapsus, vel *hernia*, tumor, *Bronchokelis*, vel *tracheo-aerokelis* nomine dignior, supra guttur elevabitur. Lentiores nempe natales hanc *tracheophymatis herniosi* speciem habere oportet; ac renovato semper in eodem ab aere atmosphaerico, tumor constans, indolens, levis, elasticus, facile per compressionem dissipandus, mox ab ista vero rediturus, ex retardata inspiratione, illico volumine augendus, observabitur. Ad rariores casus hoc ultimum tuber gutturale pertinet; a duobus tamen *Galliae* chirurgis, et ab *Anglo* systematis chirurgici scriptore, expositum. Puella sexdecim annorum, ut legimus, jam per totius anni spatium gestaverat tumorem molliusculum, pomum mediocre mole sua adaequantem, doloris expertem, ejusdem cum cute coloris, ac ubi respiratio inhiberetur, longe lateque se extendentem.

T. aneurysmaticum, varicosum?

§. 805. Sub simplici viscerum partiumque mollium augmento abnormi, vasa rubra majorem sensim, et partis auctae volumini correspondentem diametrum assumunt; nec talia thyreoideam quoque ad glandulam, quae ex quatuor arteriis, illis ipsis adeo cerebri majoribus, unicum

quasi rete vasorum, *reti* animalium ruminantium *mirabili* non absimile, sistit, contingere mirabimur; neque adeo vel *aneurysmati*, aut *varicositatibus*, ita, ut nomen abinde specificum obtineat, culpam dabimus thyreophymatis, quam hoc ipsum dilatationis vasorum accusabimus. Magnus certe *laryngis* utroque in sexu, cum *genitalibus* consensus est; et sicut instantis menstrui effectu, non solum ubera, sed multis in foeminis et *guttura turgere* ac sororiari videmus; ita quoque hoc ipso fluxu, vel etiam fluore albo, jam diu vigente, suppressis, thyreoidea glandula in multis magis attollitur; aut si forsitan ea ulcere laborat, sanguinem periodice interdum plorasse visa est. Ipso graviditatis tempore, guttur foeminae hinc inde inflatur; post partum vero concidit. In viro, cui, praeter tunicae vaginalis testiculi hydropem, ut legimus, haec simul glandula tumuerat, qua ratione haec ipsa interdum subsidebat, ea quoque tumor testiculi increvit et vicissim; atque hydrope illo adaucto, thyreophyma disparut. In viro *Brisgovio-Friburgensi*, ut a. 1811 ex clari viri, chirurgiae hac in academia professoris amica relatione habuimus, thyreophyma praegrande, ac simul tumor circa

testiculum aquosus coexistebant; atque dum illud volumine augebatur, hic ipse subsidere, — hoc autem crescente, illud imminui constanter cernebatur. Similis fere indolis phoenomenon inferius referemus; et qui multos eunuchos vidimus, etsi cantui acuto crispatoque perpetuo addictos, nullum tamen inter eos, qui, tot aliorum apud *Insubros* exemplo, gutturosus fuisset, conspeximus. Posse interim sanguinis, vel alia per loca, ad leges naturae, habitudinis, excerni cohibiti, vel ob nixus diuturnos, frequentes, ad caput et jugulum retenti, actionem in vasa thyreoideae tam copiosa et tam laxe vestita, haec ipsa dilatare primùm, ac tandem, continuato affluxu et stimulo, vel et tentatae strangulationis actione, ad secretionem morbosam in telae cellulosae hujus glandulae spatiola incitare, vix dubium nobis superest. Huic vasorum extensioni atque diruptioni, sanguinis, plerumque venosi et subnigri, interdum ad copiam satis conspicuam et, ut viri clari observatio docuit, ad quinque adeo libras adauctam, adscribimus. Quo casu igitur sanguis copiosus in vasis laryngeis colligitur, atque per thyreoideae arteriae, a luxuriante glandula undique distractae, impeditae, ramos aegre propel-

litur; haec vasa, imprimis superiora, ut minus profunde posita, urgente valde, per causas quascumque, rariores tamen, humorum haec in loca impetu, diametro aucta, morbose quidem vibrant; secretiones, incrementum atque calorem ad glandulam augent; sed non idcirco distinctam a thyreophymate glanduloso, hujus morbi speciem constituunt.

§. 806. Sunt certe thyreophymata, quae non tam vitii localis, quam morbi totius systematis, effectus sunt: glandularum, ut vocant, *scrophulosarum*, jugulo tam saepe infixarum, ac ipsius glandulae thyreoideae in *cretinismo* tumentis exemplis. Haud raro etiam glandulae lymphaticae colli tum ad cervicem, sub futuris, aut jam praesentibus achoribus ac tinea capitis, — tum *gutturosa* circum *tubera*, ex horum in vasa limphatica vicina actione, *symptomatice* tument. Sunt etiam *scirrhi veri*, qui glandulas lymphaticas, ipsi thyreoideae glandulae interpositas, corripiant, ab istius, aut a vicinae telae cellulosae tumore locali diversi. Istiusmodi vero *complicatio* ex praesentis alterius morbi generalis, aut etiam topici, cognitione, excepto scirrho, quo thyreoidea glandula interdum, non proprio, gravida est, plerumque non difficulter eruitur. T. complicatum.

T. acutum. §. 807. Rarum quidem, sed certe non inauditum est, ut aliqui praetendunt, *thyreophyma inflammari, suppurari*, ac more acutarum adfectionum absolvi. *Cellulosum* imprimis tuber gutturale citius, quam *glandulosum*, nasci solet; ac praecipue si causae magis violentae illud induxerint, promtior et quasi *acutus* aliquando ejusdem incessus erit. Ipsa interim thyreoidea *suppurationem* non modo contraxisse, sed pus quoque suum in asperam arteriam transfudisse, tum ab egregio *Angliae* pathologo, tum a dexterrimo *mediolanensium* chirurgo, visa est. Referente eximio et nobis amico de morbis vasorum lymphaticorum scriptore, rixantes inter duas mulieres, quarum una thyreophymate praemagno laboraverat, altera mox, arrepto cum *verru*, odiosae sibi sociae tuber gutturosum transfodit. Magna exhinc inflammatio ac tandem suppuratio abundans secuta est: hujus ope thyreophyma perfecte sanatum fuit. Mulierem quadragenariam, cynanche tonsillari laborantem, anno 1793 ad clinicum *Ticinense* institutum suscepimus: cui mulieri, dyspnoea antehac adfectae, ante tempus aliquod, glandula thyreoidea, ut cicatrix ampla cum reliquo adhuc tumore, hanc ipsam ad glandulam docebat,

ex parte suppurata fuit. Nos ipsi, sextum inter septimumque aetatis nostrae annum thyreophymate *acuto* laboravimus. Brevi scilicet tempore, in quantum recordamur, tumor hic ad guttur quamplurimum augeri, tandem vero, absque causa cognita, inflammari ac suppurari inceperat. Ob medici experti in patria penuriam, ad vicinae exiguae urbis (*Pirmasenz*) chirurgum castrensem, virum certe imperitum, a parentibus nobis transmissis, *nervum*, sub reclinatione capitis violenta, nobis *ad guttur ruptum* esse, hic agyrta graviter edixit, mortemque hoc a malo ineluctabilem adnuncians, nullum artis subsidium parentibus proposuit. Perterrita mater, dum tumorem fluctuare, prae tensione splendere, cutem vero ejusdem jam tenuem, sublividam, a venis varicosis, coeruleis et amplis undique percurri conspiceret: non minus animosa, quam tenera, et melius esse anceps, quam nullum experiri remedium, secum reputans, barbitonsorem loci vocari, ac incognitae naturae abscessum, ubi spatium venis turgidis intermedium permitteret, pertundi jubet. Mox a peracta incisione, pus copiosum, tenax, albuminoso humore et cruore intermistum, tumorem deserit; collabitur hic quamplu-

rimum, et cataplasmate ex pane et lacte obtectus, quod in se restitit, maturum magis, quotidie compressus, evomit. Post aliquot hebdomadas, subsidente in totum tumore, paucus adhuc humor serosus ac tenuis, exiguo foramine effluit, et sine interruptione ad annum aetatis decimum sextum et pubertatis ad epocham usque, plus minus effluere pergit. Tunc vero absque ulla adhibita cura, ulcus exiguum et quasi fistulosum, extemplo arescit, perfecte mox clauditur, atque cicatricem inaequalem, laryngis parte infima et sinistra, omnino quidem siccam, sed, ad praesentem jam senectam, saepius prurientem, — *thyreoidea glandula omni in totum destructa et consumta*, nobis reliquit.

In hoc igitur *acuto* et *inflammatorio* thyreophymate, singula localis phlogosis symptomata se produnt: tensio scilicet, calor, dolor, interdum rubor conspicuus, arteriarum, superiorum imprimis, laryngearum, pulsatio morbosa, venarum varicosarum major repletio, livor, citior interdum in suppurationem nisus, respirandi, deglutiendi difficultas conspicua, obnubilatio capitis, rubor turgorque faciei, febris interdum notabilis. Quamvis vero tantus et hac inflammationis in specie, ar-

teriarum sit aestus, tanta vibratio; vix tamen (eoquod arteriarum non eadem sit, quam venarum in varices dispositio, aut factae sub impetu sanguinis dilatationis toleratae constantia) ob id, *aneurysmatica* videtur dicenda esse adfectio.

§. 808. Donec anatomici circa glandulae thyreoideae constructionem intimam inter se conveniant, ac donec physiologis ejusdem partis in oeconomia animali usus et ultima destinatio innotescat, *causarum*, quibus morbi hujus glandulae, non solum apud hominem, sed varia quoque apud animalia domestica, reguntur, et remediorum, quibus hi obediunt, vel recalcitrant, agendi ratio, densa semper involuta manebit caligine. Systema omne lymphaticum sub morbo, quem *scrophulas* dicunt, languet ac aegre se trahit; nec tamen, vel plerisque in casibus, partem ullam malorum thyreoidea sibi assumit. Turget haec, formam corporis et decorem defoedat, ac adeo subjectum sibi hominem apoplectice prosternit, aut strangulat; silet illud ac, adfinitatis reciprocae immemor, suae hanc partem sorti committit. Inflantur aliquando simulque aegrotant lymphaticae ac thyreoideae glandulae: sanatur haec, nec ad glandulas sorores, majori adhuc periculo T. causae.

expositas, respicit. Primam fere hominis aetatem amant *strumae* (scrophulae), atque si unquam illae motu spontaneo, — accedente pubertate, eumdem dimittunt; *gutturosa* vero *tubera*, infantiae plerumque annos fugiunt; puerili vero atque juvenili magis delectantur jugulo.

Thyreophymatis, *glandulosi* praeprimis, vera patria, etsi exceptionem aliquam haec res pati videatur, sunt *alpes*; non tamen pari et illius, et *cretinismi*, ut vocant, ratione: ut quorum primum, ad majorem terrae montuosae, imprimis lacubus et aquis stagnantibus ditioris, superficiem numerosius extenditur; alter vero, interdum absque glandulae thyreoideae tumore incedens, non ad summa montium primigeniorum cacumina, sed *medias fere ad alpes, et ad valles inter easdem magis angustas, compressas, humidiores, solisque radiis reflexis magis expositas* regnare, atque sic magis restringi consuevit. Vix interim atmosphaerae calidae ac humidae soli actioni, aut, ut recentior his de rebus scriptor opinatus est, *electricitatis atmosphaericae pauperiei*, thyreophymatum genesin posse adscribi, regiones, his atmosphaerae conditionibus subjectae, raris tamen gutturosis, si alpes vicinae defue-

rint, notatae, docere videntur. Primos gutturosos in *Rossia*, vir de historia naturali vastissimi hujus imperii summe meritus, in fluminis *Okka* viciniis, circa ripas amnis *Motmos*, cujus aquae, margae ferrique particulis impraegnatae sunt, conspexit. Nec thyreophyma ad immensam, ac modo montibus secundi ordinis interruptam hincinde planitiem, ab urbibus *Vilna*, *Riga*, *Dorpat*, *Varna*, *Petropoli*, *Nowgorod*, *Twer*, *Moskwa*, *Tula*, *Orel*, *Kiew*, *Schytomir*, ad austriaca usque confinia extensam, nobis obviam venit; quamvis circa *Ladoga* lacum, solo profundiore atque nemoroso habitantes *Carelii*, hoc vitio, cui *fumariae bulbosae* decoctum copiose hauriendum opponant, laborare referantur.

« Quis vero, ut cum poeta loquamur, tumidum guttur in alpibus miratur»? — Endemicum certe hoc vitium est in *Pyreneis*, *Apeninis*, in *Delphinatu*, in *Sabaudia*, *Helvetia*, *Tyroli*, *Carinthia*, *Styria*, in ipsa *Tartaria chinensi*, *septentrionali* in *America*. Ad certas adeo, nec tamen adhuc cognitas, ab alpibus distantias, primò quidem *viros*, tandem quoque foeminas, thyreophyma, si forsitan paucas ex istis excipias, quas nixus ad partum, vel alius, ad illud disponit, deserit.

An aquae glaciales?

Qui igitur ad tam constantem vitii gutturosi sedem in alpibus respexerunt, ii, praeeunte *Hippocrate*, qui « ex gelu et nivibus potus esse insaluberrimos, *quia exsuctum est inde quod tenuissimum est* », edixerat, usum aquarum glacialium aut nivalium, suo scilicet principio carbonico spoliatarum, ut potissimam thyreophymatis originem accusarunt. Responderunt alii: hoc vitium in insula *Sumatra*, ubi nullae aquae nivales potantur, esse frequentissimum; *Genevam* aquas glaciales non bibere, multos tamen gutturosos numerare; plurimos quoque hoc vitio in *planitie Helvetiae* laborare. Per omnem etiam *Italiam*, aestivo tempore, tam vinum, quam aquae, glaciei super adfusae potantur; neque interim ibi terrarum, si alpium confinia, *Insubriam* ipsamque *Calabriam* excipias, guttura inflantur. His argumentis accedit recentioris de *America ejusque populis* scriptoris observatio: « *orientalibus* nempe *septentrionalis Americae*, quae peninsulam *Labrador* constituunt, in oris, quamvis pars aquarum vel maxima liquefactis vix nivibus debeatur, thyreophyma tamen nequaquam occurrere ».

Atque haec quidem, quominus thyreophymatum *culpam aquis glacialibus om-*

nem imputemus, retinere nos possunt. Veritatis interim studio inducti, et cum adhuc sub judice lis est, occasione morbi, in orbis partem elevatiorem tam late dominantis, ac in ista, generis humani formam atque elegantiam mirum quantum defoedantis, nec argumenta in antiquae opinionis favorem militantia, hìc injuste reticebimus.

Ac *primò* quidem, nulla certe morbi cujusvis, etiam alterius, causa tam constantes effectus edit, quin actio illius, mutata rerum coeterarum positione, aut sub vivendi ratione illi, vel in totum, vel ex parte contraria, vel innocua reddi, vel saltem infringi quamplurimum, queat. Potum igitur aquae glacialis oportet aliter in *planitiei incolas*, vivendi ratione magis composita utentes, stimulisque rerum externarum pluribus adfectos, — aliterque in illos, qui, medias *inter alpes*, vitam longe simpliciorem ducunt, et victu minus excitante utuntur, influere. Sic medios inter morbos populares, qui classem miserorum obruunt et mactant, cives alii, meliore victu ac vitae commodis majoribus, etsi non semper tam innocuis, instructi, illaesa diu sanitate incedunt, et unius saepe morbi causa, alterius fiat antidotum.

Secundo, aquas sub gelu condensatas, principio suo, ut vocant, *carbonico* privari, — facile tamen istud principium, dum fluiditatem illae recuperant, iisdem restitui, hoc quidem novimus; sed ex cognitis paucis rerum qualitatibus, ad illas, quae adhuc nos fugiunt, excludendas, non levi nimis animo properandum est; nec tantae *aeris*, *aquae* et *locorum* aut noxae aut salubritas ex *chemicis* magis, etsi minime spernendis, principiis, quam longioris experientiae a rationibus, repetendae sunt. Inter duas aquas, judice *chemia*, prorsus inter se aequales, optimam una, — vapidam altera, eodem ex hordeo, cerevisiam coquit; phoenomena prorsus aequalia ars nobis culinaria quotidie suppeditat, et fontes minerales offerunt: quorum virtus et efficacia, vel iisdem sub chemicis principiis, tam diversa, vel sub paucis adeo ex illis, quae cognoscimus, saepe tam potens, per chemicam analysin minus tute, quam sollicito effectuum in plurimos aegros scrutinio, elicitur. Nullas in insula *Sumatra* nivales aquas potari, plurimos tamen in illa gutturosos reperiri, id, si multum est, saltem non omnem causam in *potu glaciali* quaerendam esse, doceret. Sed quid vetat fontes ejus insu-

lae subterraneis, profundis et vastis e terrae pelvibus; aliunde ab aquis, aut liquefactis a nivibus, aut alia ratione mutatis, continuò repletis, scaturire, aut demum undas particulis alienis, gutturi infestis, inquinatas, sitientibus offerre? *Genevam*, cui tamen alpes a non tantis distantiis, aquas nivales transmittere posse ac adeo debere, negari haud potest, his ipsis non uti, non quovis dubio caret. Peninsulae *Labrador* incolas, etsi vix aliis, quam ex nive liquefacta, aquis utantur, non tamen esse gutturosos; hoc equidem, si paucorum *Europaeorum*, satis instructorum, illas per oras peregrinantium, sat fida sit relatio, aquarum sanitatem nivalium sibi non parum vindicaret; cui interim tam rara exceptio innixa sit principio, id quidem hucusque nos latet. *Qualitatibus* quidem *occultis*, ad rerum physicarum explicationem, abuti, vel minime contendimus; sed neque ex paucis scientiae naturalis fragmentis, singula corporum phoenomena explicari, vel illa, quae novimus, ut sola, quae universum regant, principia prudenter declarari posse, tenemus. Glaciem vino aut aquis ad mensas ditiorum infusam, thyreophyma non producere, hoc saltem, vel paucam aquae glacialis quantitatem

absque damno posse hauriri, vel effectus istius, per alia potulenta, esculenta simul assumta, posse elidi, commonstrat. Qui sylvaticorum *Americae septentrionalis* hominum vitam, soli ferarum per vasta deserta venationi indulgentem, ac victu modo ex illis, aut e piscibus petito utentem considerat: is certe eamdem ab illa, quam *europaearum alpium* incolae ducunt, admodum diversam, hinc ejusdem causae *morbificae* varium variumque in populos adeo sibi oppositos, effectum esse, facile fatebitur. Coeterùm in parte fluvii *sibirici, Lenae*, superiore, thyreophimata esse communia, — haec ipsa vero, dum amnis *Rutschei* flumina potantur, evanescere, viri quondam clari, jussu supremo iter per *Rossiam* facientis, fida nos docet observatio. In alio itinere, sub ducis navalis *Anglorum* famosissimi auspiciis circa orbem terrarum instituto, dum, in *Nova Zelandia*, nautae, ob aquae melioris in nave penuriam, maritimam, in glaciem conversam, quamvis dulcissimam, pro potu adhibuissent aliquamdiu: illis *omnibus* colli glandulas intumuisse, — cum vero a glacie, navem undique per plures hebdomadas cingente, liberati, aquis, a frigore non ut antehac mutatis uterentur, tuberibus ad

jugula sat cito exemtos venisse, a docto hujus itineris socio *germano* percipimus.

An puteales?

Ob thyreophymatis cum sic dictis *scrophulis* apud scriptores confusionem, num de his, num vero de illis loqui contenderint, certi non sumus; sed suspectos omnino aquarum ex *puteis* pro potu haustarum; in glandulas lymphaticas effectus non paucae eorum observationes produnt. Sic *Reims*, urbs *Galliae*, proprio antehac pro morbo glandulari nosocomio indigebat; cum vero haec metropolis aquis *putealibus* renunciasset et, earum loco, aquis ex ramo fluminis *Verle*, ad urbem conducto, haustis, ad sitim fallendam uteretur: endemici pars dimidia morbi hoc unico subsidio deleta fuit. Montium *sudetiorum*, in *Silesia*, incolae, vitio glandularum eodem laboraverant; derelicto vero fonte prope *Schmidberg*, in pago *Stenseifen* posito, hoc vitium imminutum fuit. Aquis metallifodinarum, hoc malum creavisse visis, tandem alio cum fonte commutatis, morbus hic alibi disparuit. Ad *Caucasum*, quod miramur, tam raro *thyreophyma*, quam *puteos*, existere, — quibus vero in locis incolae his ultimis utuntur, in his et morbum illum copiose ad guttur evolvi, ex scriptoris *Rossici* relatione, non ita pridem edita, docemur.

Quodsi interim hos aquae *putealis*, vel alterius, effectus, particulis, quibus ea scatet, argillaceis, margaceis, seleniticis, calcareis, adscribant; negari nequit, communissimas in multis regionibus esse has aquas, atque eas, exemplo *Carolinensium*, *Goettingensium*, *Badensium*, saltem absque frequente thyreophymatum proventu, ab omnibus potari.

Debilitas localis.

Cum vero sexui muliebri, prae virili, ubique thyreophyma communius sit, ita ut *Anglus* hoc de morbo, in comitatu *Derby* endemico, scriptor (diversa quidem, ac in terra firma et praecipue ad alpes, ratione) nullos in illo gutturosos animadverterit; — cum locale prorsus vitium tuber gutturosum constituat; — cum hoc idem non adeo in matura, vel senili aetate, quam inter septimum ac duodecimum istius annum oriri soleat; — cum in locis humidis, nemorosis, illud facilius propullulet, aliquando vero ab ascensu ad loca elevata, sicciora, dissipari observetur; — cum ea, quae vel tonum tracheae infringunt, vel internam ejus tunicam laedunt, ut nixus, sub retento simul spiritu, fortior, v. c. sub partu difficili, aut violenta laryngis, tracheae, sub tussi, cantu acuto, clamore, risu, vomitu, vibratio, concus-

sio, extensio, ubique locorum facile hoc vitium producat; — cum remedia tum interna, tum externa, in thyreophymate proficua, vi incitante potius, quam alia, juvare videantur; — *debilitas* haec ad organa *localis*, saepius congenita, vel et parentum influxu adquisita, ut quae adynamia, pituitae abundantioris secretioni, ac secretae stagnationi, retentioni ad illas vel maxime favet, originem thyreophymatum, *sporadicorum* vel maxime, prae aliis verisimilem, constituit. Cum tamen *juguli*, non satis per collaria custoditi, refrigerio, ut sexui maxime foemineo solenne est, et ut ipsi nunc infantes teneri, insano certe more, incedere coguntur, thyreophymatis generatio a viris claris tributa fuerit; fatemur candide, quod huic causae, licet alia ratione non parum noxiae, thyreophymata adscribere ex eo retinemur: quod vel ipsius *Rossiae* et aliarum regionum septentrionalium sub coelo gelido, tam infantes teneri, quam potissime foeminae, cum satis infrequente thyreoideae glandulae phymate, collo nudo incedere soleant.

Quodsi vero alpium incolas, plerumque miserabiliores, sub laborioso ac anhelante illarum ascensu, sub rerum necessariarum ad tantas altitudines quotidiana gestatio-

ne, puerili adeo aetati imposita, sub nixibus corporis hoc sub opere, vel maxime in laryngem tracheamque directis, in censum revocemus; haec aliorum et nostra opinio de potissima thyreophymatum occasione, *aliis tamen minime exclusis*, ultra confirmari videbitur. Gestationem ponderum *super capite* potius, quam aliam, ut vir clarus ac nobis quondam amicus docuit, hùc facere, ob illud difficulter admittimus: quod in *rhenanis*, raro tamen gutturosis, provinciis, gerendorum super vertice ponderum, generalis apud plebem consuetudo sit. Sic etiam, si idem egregius scriptor, ad ipsam hanc consuetudinem certius inculpandam, *scrophulas* quidem ad regias usque familias, non vero *thyreophymata*, extendi asserat; in hoc etiam contrarios nos habet: quod ditioribus ac nobilibus familiis, quidquod pluribus stirpis adeo *regiae* prolibus, guttur non parum intumuisse, observaverimus; unde strenuiores adeo labores, inter alpes susceptos, pro *unica* thyreophymatis endemici causa eo minus accusabimus, quod *potus aquae destillatae, loco glacialis*, hoc malum aut avertisse, aut saltem, jam praesens, imminuisse, aliquando sit visus.

Aerem, sub nixu quovis fortiore, posse

per certa orificia ex trachea in thyreoideam glandulam penetrare, insignis iam *Helvetiae* physiologus suspicatus est. Canales tandem ex illa glandula mucum in asperam arteriam ducentes, per felices injectiones demonstratos fuisse, ab aliis dictum fuit. Nec tamen anatomici hodierni vel maxime conspicui, hos ductus ac thyreoideae hoc officium confirmarunt, nec, si confirmassent, aer per hos canales ingressus, aliud tumoris genus, quam *emphysema* gutturis produceret. Atqui vel sola jam quaecumque internae tunicae tracheae laesio, hoc ad opus morbosum sufficeret (§. 707). Nullus interim aer in communi thyreophymate detegitur; et si quis hìc stagnaret, quod supra jam monuimus, post paucos certe dies illum decomponi oporteret; ac omnis illius effectus in violenta hujus partis extensione, ac inducta per istam his in locis *atonia*, consisteret.

Cum vero nec in planitie, violentae in tracheam actionis desit occasio; nec tamen illinc, sub ista, thyreophyma, nisi sporadice ac paucos inter homines occurrat; concludimus: laboriosum quidem per alpes ascensum ponderumque per illas gestationem, mali gutturosi genesi non parum favere; *endemici* vero hujus mali originem,

vel in aquis glacialibus, putealibus, aut a particulis mineralibus inquinatis, simul consistere, vel, prout pedum tumor in elephantiasi, aut prout alii morbi endemici, ab incognita coeli ac locorum indole pendere. Sic adulti adeo homines, qui *Americae septentrionalis* loca petunt, in quibus thyreophyma endemium est, hoc a malo infestari referuntur. Contra vero, apud alios, hoc idem, vel a sola loci ac atmosphaerae mutatione cum aliis disparuisse est visum; ac non ita pridem virum clarissimum admirati sumus, qui, cum varios per annos, prope alpes, inutilem illius mali curam subivisset, trium spatio mensium, cum *Lutetiam Parisiorum* petisset, absque omni adeo medicamine, ibidem hoc a malo perfecte restitutus fuit. Foeminas, a menstruorum suspensione, aut a fluoris albi suppressione thyreophyma (quod ex celebris *Parisiorum* medici observatione docemur) passas fuisse, nos ipsi non vidimus.

Prognosis. §. 809. Innumeri certe homines gutturosi, sanitate in coeteris, seram usque ad aetatem, illaesa fruuntur ac, praeter vocem ingratam, et majorem sub corporis exercitio quidquam strenuiore anhelationem, nihil incommodi accusant. Sunt a-

deo, ut vix diximus, quae modo quasi spontaneo, vel sub sola loci, in quo exorta fuerunt, mutatione, *resoluta* sint thyreophymata satis adhuc recentia. Ipse adeo gravis terror, aut morbus violentus alius, hoc phyma glandulosum dissipasse, rara satis felicitate, sunt visi. Esse vero, quos compressae nimis tanto a pondere gutturis aut etiam oesophagi viae nunc suffocent ac strangulent, nunc simul inedia exhauriant, vel quos reditus cruoris ac lymphae a capite impeditus, in vertigines, sopores et apoplexias lethales praecipitet, jam satis indicavimus. Promtius haec ultima, si utroque a latere vasa jugularia compressioni subjiciantur, contingent. Superaccedentibus thyreophymati, ex causis communibus, cynanche, imprimis, laryngea, tracheitide; lethalem magis indolem haec mala, jam per se tam ferocia, assumunt. Vel simplex, sed vehementior, partium istarum catarrhus, non sine discrimine est. Raro quidem, sed tamen subinde, thyreophyma inflammari, ac in suppurationem abire, non minus monuimus (§. 804.). Augentur abhinc tracheae, jugularium vasorum compressio, dyspnoea, soporosa capitis adfectio et, nisi purulentae materiae ad exteriora via pa-

retur, ob metum haemorrhagiae perardua; praeter dicta, ipsius laryngis, tracheae, ab illa erosio, vel in istam effusio timenda erit. Licet magna in multis thyreophymatum durities fuisset, carcinoma tamen huic supervenisse, non vidimus; prompte interim lethales thyreoideae simul ac trachealis glandulae scirrhos non ipsi, *clinicarum interpretationum* nostrarum P. I. observ. XLIV, descripsimus. Periodice hinc inde, aestate inprimis, augeri, hiemali vero tempore imminui thyreophyma, de periodicis etiam sanguinis evacuationibus vel menstruis, vel haemorrhoidalibus per consensum quodammodo participans, visum est. Tuber gutturosum *verum* atque *sporadicum* (§. 797.), facilem plerumque in junioribus, sub tradendis tamen mox conditionibus, sanationem admittit; *endemicum*, sicut longe difficilius dissipandum est: ita quoque facillime revertitur. Quodsi vero hoc idem mali genus jam plurimum adoleverit, aut amplissimam gutturis partem occupaverit, ut cartilagineam jam, vel osseam duritiem contraxerit; inutilis sane in eo dissipando poneretur opera. Curae difficilioris esse thyreoideae glandulae tumorem quasi *solitarium* et qui *centrum* ejusdem occupat, illustris *Galliae* chirurgus observavit.

§. 810. Nisi distincta probe *spurii* (§. 799), a *vero* thyreophymate (§§. 800, 801.), indole, ac evitata sollicite, quamcumque gutturis protuberantiam eadem cum methodo tumultuose pertractandi, consuetudine, vel optima remedia, laude, quam una in specie merentur, in altera frustrari oportet. Ac primo quidem, sub glandulae thyreoideae *luxuriante* modo, sed minime morbosa apud juniores intumescentia, nullum certe artis auxilium aut requiritur, aut prudenter adhiberi potest. Secundo vero, in casu rariore *tracheokelis*, seu tunicae internae asperae arteriae inter annulos herniosi prolapsus, vel forsitan in eo, insecuti ex ejusdem membranae laesione *emphysematis*, chirurgica potius, quam alia et laudata pro gutturosis auxilia communia, indicata sunt: ad primum scilicet, levis ac diuturna, per laminam plumbeam, aut linteolum convolutum, transversim impositum et emplastri ope firmatum, compressio; in altero autem, etsi tractu temporis hoc malum vel sponte disparuisse sit visum, laudata in emphysemate remedia (§. 730.). Si forsitan menstruorum sub intensiore molimine, aut eorumdem obstructione, vasa thyreoidalia periodice nimis turgescere, inflari, ac ad futurum T. cura.

thyreophyma occcasionem prorrigere videantur: tum debita fluxus illius cura, tum frequens gutturis cum frigida, vel cum aqua vegeto-minerali lavatio sufficient.

Ad *verum* thyreophyma, *cellulosum* modo atque *glandulosum* ad anteriora colli descriptum (§§. 800. 801.), revocamus. Ac primò quidem, hoc in malo *praecavendo*, maxime quo loco id endemicum, vel quibus in familiis congenita quasi ad hoc dispositio est, cura potissima, ab illis saltem, qui, meliore sorte instructi, eamdem sibi omnem assumere queant, mature satis ponenda. Qua scilicet aetate hoc vitium frequentius succrescit, usque ad majorem maturitatem, a praedispositis juvenculis frictio circa jugulum anterius frequens adhibenda, collare ex fasciola serica, tres circiter digitos lata, anteriore loco panno laneo interius duplicata, et vel fumo aromatico quotidie imbuta, vel herbis aromaticis, siccis, repleta, super loco thyreoideae glandulae, non nimis quidem adstrictum, ponendum, ac sic omne etiam istius refrigerium avertendum est. Nec minus illis a violenta capitis reclinatione, a risu effreni, a cantu, clamore altiore, ab instrumentorum musicorum cum flatu pertractatione, et quibusvis aliis ni-

xibus abstinendum est. Atque haec apud virgines certe, quam apud pueros, magis necessaria sunt. Maxime juniores gravidaeque mulieres, dum ad partum accesserint, ne acutiores sibi clamores, vel capitis retrojectionem violentam permittant, iterum iterumque monendae, retinendae sunt. In provinciis, quibus aquae modo glaciales, nivales — vel in aliis, quibus modo putei, vel aquae particulis mineralibus impraegnatae pro potu inserviunt; cum aqua destillata, vel antehac cocta, sitis eorum, quorum res domestica haud minus angusta est, fallenda. Aquarum, aeris et locorum cum aliis mutationem aliquando et hoc topico in vitio, opem, quam alia non ferebant, tulisse, jam diximus. De auxiliorum *prophylacticorum*, ad populorum, inter alpes habitantium, thyreophyma et cretinismum endemicum eradicandum propositorum, partim quod illa vires incolarum, plerumque nimis egenorum, longe superent, partim quod nec magistratuum cura publica ferendis dispendiis par esse videatur, vix non desperamus.

Quando coeteris in vitiis *topicis*, quae artis adjumentum concedunt, vix alia, quam *localia* remedia virtutem aliquam

exserunt; in resolvendo thyreophymate, si magnum ex atmosphaerae mutatione beneficium excipias, ea modo parum praestare — interna vero, mature satis adhibita, rem omnem absolvere, nos quidem vidimus. Magnus interim illorum, nec pelle hominis, patibulo suspensi, nec manu *regum* temporis acti (primum quidem *Angliae*, utpote ab *Eduardo confessore*, usque ad *Carolum primum*, — dein *Galliae* usque ad *Henricum quartum*), nec illa cadaveris frigida, nec bufone exceptis, cumulus est. Viri quondam celebris assertionem, « *scrophulis*, sic dictis, magis, quam *strumis* scriptorum, magnus regias fuisse admotas », haud satis fundatum esse, tum *anglo* thyreophymatis a nomine (*The King' sevil*) deducimus, tum ex eo supponimus: quod hoc *localis* genus vitii magis, quam *generale* alterum, nervorum, energico *imaginationis* ab impetu excitatorum, imperio subjacere, ex remediorum superstitiosorum in morbo illo locali non prorsus neganda efficacia, nobis quidem videtur. Non, ut ista, ex vulgi superstitione, sed ex efficaciae, quam aliis in malis externis saepe satis manifestant, notione desumta fuerunt: acetum ammoniacale, oleum camphoratum, digitalis purpu-

reae succus expressus, fel taurinum cum oleo et sale, unguentum mercuriale, aqua maris, electricitas, sacchari saturni solutio et alia, quae, si aliquid hinc inde, praestitisse, ex aliorum potius, quam ex nostra, observatione credendum sit: vix centesimam effectuum, quos *interna* subsidia manifeste hìc exserunt, partem agnoscunt. Atqui illud ipsum, quod externorum virtutem, quidquid clari quidam *Galliae* medici in contrarium nuper publicaverint, tam insigniter superat, antiquum ac efficacissimum simul remedium internum, si, qua demum ratione in thyreophymate id conferat, a nobis explicandum sit, theoriae medicae non parum confundit arrogantiam. De *spongia marina* calcinata hìc sermonem esse, nemo erit, qui dubitet. Similem fere huic virtutem exserit et lapidum spongiarum, et pilae marinae carbo, quibus aliqui et illum ossis sepiae, testarumqne ovorum adsociant. « Simplex alkali causticum, carboni vegetabili remistum, eosdem, quidquod superiores effectus praestare, atque sal illud alkalinum ab oleo pingui magis involutum, mitius reddi, tensionem fibrae imminuere, cum humoribus corporis, cum muco tenaci, ex acido peccante, facilius coire, torpidita-

tem, obstructionem systematis lymphatici glandulosi abinde corrigi, musculorum interim laxitatem, atoniam, ab eodem augeri, « a quibusdam nunc praetenditur.

Quis vero est tam linceus, ut subtractam oculis humanis remediorum hujus indolis agendi rationem, nisi lente hypothetica armatus, valeat assequi? Quis in thyreophymate *humores degeneratos* esse — quis thyreoidea in glandula *mucum acescere* sensit? Solius spongiae marinae carbo, qui coeteris haud indiget, ad grana viginti bis terve in die adhibitus, omnem saepe a jugulo tumorem, scopae adinstar, averrit; quis vero pauculum illud salis alkalini, quotidie, et cum acidis et cum esculentis variae indolis (nec enim, sub ejus remedii usu, ulla nobis unquam diaetae solitae mutandae ratio fuit) *antacida* sua virtute hìc agere, humores tenaces, quos in massa liquidorum sibi fingunt, solvere, ac tali quidem, nec alia, actione gutturosos sanare, cum ratione aliqua praetendet? Sunt, qui spongiarum carbonem ipsas in fauces ac in canales, quos thyreoideae tradunt, cum illis communes, mechanica ratione agere praesumant; sed ut jam monuimus, nec hi canales hucusque demonstrati fuerunt; nec solus remedii

pulvis, qui ad fauces moraretur, sed quoque *lixiviae* illius cineris, eosdem effectus exserunt; neque hinc certe *morsulis* ex isto confectis, in faucibus, quod magni faciunt, lente deliquescentibus, ad curam felicem opus est. Quodsi stimulum in thyreoideam glandulam specificum, quo secretio morbosa deleatur, spongiarum carboni tribuamus; hypothesin et haec opinio, minus tamen obsoletam, aut rationi contrariam, olebit. Quasi aliquid morbosi phlegmatis a sanatione thyreophymatis in massam humorum reassumpti, per colatoria diversa ejiciendum foret, nec diuretica, nec alvum moventia nos unquam, absoluta cura, porreximus. Quod interim actio remedii evidenti satis stimulo conjuncta sit, docemur ex eo: quod delicatior pectoris constitutio, stomachique major sensibilitas, eumdem, nisi moderate administratum, aegrius perferat, et sanguinis pauci hinc inde sputum, adpetitus depravatus, sub usu illius remedii, ut observatio nos quoque docuit, aliquando comparuerint. Diuturnum vero, et disperso licet gutturali tubere, per aliquot tamen adhuc hebdomadas continuatum usum, laudatum sibi remedium exigit. Eodem in homine thyreophyma redivisse, — eodem tamen cum auxi-

lio repetito dissipandum, pluries experti sumus. Formula illius, *argentoratensi* quondam medico in secretis habita, nobis, prae aliis, in usu posita, coeterisque efficacior visa, prout illam jam multis abhinc annis publici juris fecimus, est sequens: Recipe spongiarum marinarum in fragmentis, — lapidum spongiarum, ana uncias quatuor, — pilae marinae, unciam. Ingerantur haec crucibulo, et fiat sub igne cinis. Hujus cineris uncia coquatur in aquae fontanae libris duabus ad remanentiam librae unius. Filtratis adde syrupi de cinnamomo, unciam. Capiat aeger ter in die unciam dimidiam.

Subsidia chirurgica.

Vel quacumque ex causa thyreophyma magis tendi, calere, rubere, splendere; pulsare, aut, imminuto jam quidquam acutiore dolore, de suppuratione interna testari videatur; vel a cystide, folliculis, facile inter se patulis, obsessus hic tumor, his ipsis in locis tandem mollescere, fluctuare observetur; — vel tantam jam ad molem, duritiem perveniat, quae, testibus vertigine, sopore, rubore, inflatione faciei, haemorrhagia narium frequente aut nimis copiosa, respirationis officio, ciborum descensui atque cruoris a capite reditui obicem ponant; — his omnibus in ca-

sibus *chirurgica* manus, etsi a natura loci non parum circumscripta, requiritur. Ac *primo* quidem in casu, tumoris antehac frigidi, *incendio*, sub victu tenuiore et cujusve fuga stimuli, per hirundines, illi ipsi, quo loco venae jamjam varicosae evitentur, adplicitas, occurrimus.

Non avertendam facile, nec tamen absque felicis spe eventus tentandam, inflammati thyreophymatis *suppurationem*, cum admotis eidem cataplasmatibus, primum quidem blando fotu emollientibus, ob tardam vero nimis latentis abscessus maturationem, cum admistis eisdem incitantibus quidquam remediis, promovebimus. Consueto emplastrorum, tum ad resolvenda, tum ad maturanda thyreophymata, usui, ob taediosas aliquando cutis impetigines, ex illis oriundas, modo parum favemus. Nec praematura sectione folliculos, multo minus vero abscessus, glandulosa haec ad phymata natos, adperiri, sed, vel donec cutis hos obtegens, sponte sua rumpatur, naturae committi, aut ubi illa, tenacior, nimis diu resisteret, donec levi et cauta tricuspidis aut lanceolae actione, loco decliviore illa dividi queat, exspectari suademus. Ubi tenax nimis liquidum hoc per vulnusculum difficulter efflueret, vel ubi

ulceris superficies interna impurior, sanationi pertinaciter resisteret: injectio, ibi diluens, hic vero leviter irritans atque detergens, in usum trahenda est. Prona in fistulas hujus indolis ulcera sunt et, ne illae diu superstent, aut defoedans jugulum cicatrix remaneat, curandum est.

Quo vero in casu thyreophyma glandulosum, cellulosum, vel celerius (quod rarius contingit), vel tardius, quin artis subsidia impedire id potuissent, ad molem atque duritiem; functionibus vitalibus facile funestam, augeretur: ut has demum salvarent, chirurgi eximii, quò nec quidquam intentatum relinquerent, ad *escarotica*, *fonticulos*, ad *setaceum*, ad *arteriarum thyreoidearum* aneurysmatice expansarum *ligaturam*, et ad ipsam tumoris *exstirpationem* confugerunt.

Hunc equidem artis salutaris ramum diffusius hìc prosequi, nostri non est officii; juvat interim monere: quod, si quaedam ex his tentamina votis responderint; pauca tamen hucusque nimis, atque non nisi aliquam, ut videtur, thyreoideae glandulae particulam concernentia, haec sint; et quod plura eorum ita, ut nos vestigia terreant, finem utique morbo, — sed vitae simul terminum posuerint.

Escarotica atque *fonticuli* revera, ubi tumor adhuc mollis et ex collecto in illo humore necdum condensato, oriundus, ob dictas (§. 808.) rationes, pericula minetur: minore, his ipsis, sub rerum discrimine locum habebunt; ac imminuti hoc modo glandulosi thyreophymatis exempla non desunt.

Ipsa adeo *setacea*, ubi pars conspicua thyreoideae glandulae, respirationi circuloque sanguinis gradu majore infestae, mollescat: manu cauta, ne vasa, diametro sua ad duplum jam aucta, vel aspera arteria, tumori arctius adhaerens, feriantur, subtus introducta, solatio aegris esse queunt; nullum vero ex hoc conamine, ubi tumor glandulae siccus, durus, cartilagineus ac fere lapidescens tactu reperiatur, subsidium sperandum est.

Brevis atque commoda sane, ad liberandum a thyreophymate guttur, medendi ratio videri posset, et non paucis, eheu! chirurgis visa est, tumoris tam infausti, quam odiosi, *extirpatio*. Atqui huic artis conamini occasionem porrexerunt jam aevi veteris, tam *romani*, quam isto quidquam posterioris, scriptores: qui tamen singuli, si unquam ad guttur humanum scalpello feliciter sint usi: hoc modo fol-

liculosis, aut cysticis tumoribus admovisse videntur. Tam aequivoco, quam antiquo *strumae* nomine inducti, et *arabes* medici gutturosos aliquot sectioni submiserunt; a fatali vero aegris, sanguine abhinc illico exhaustis, experimento deterriti, ab hoc ipso in posterum abstinendum esse, prudenter praeceperunt. Nec tamen impedire haec potuerunt monita, quin posterior aetas, quamvis luce anatomica longe jam clarior, faustiorem in excisione thyreoideae glandulae sortem sibi promitteret; atque aliqua, praecipue a *Galliae* quondam chirurgis, suscepta hujus *extirpationis*, successu coronatae, exempla referuntur. Est interim, cur has relationes, ob chirurgorum ejusdem nationis nostrique temporis juste celebriorum, tentamina longe magis infausta, miremur.

Tandem, quod jam *anglus* scriptor proposuerat, ausu omnino heroico, arterias thyreoideas *superiores*, utpote minus profunde incedentes, *aneurysmaticas* fortiterque, cum partis calore, tensione, dolore auctis, tumultuose vibrantes, ut incrementi morbosi scaturiginem luxurianti nimis, in gutturoso juvene, glandulae subtraheret, ad leges artis cum filis circumducere atque ligare, vir clarus ac nobis

amicus, *Landhuti*, a. 1814, tentavit. Nota quidem arteriarum ex thyreoideis *superiorum* cum ramis *inferiorum* retiformis ac multiplex anastomosis, ne illarum per nodum chirurgicum occlusio, cruoris ex istis, sauciatam ad glandulam, impetum et copiam aut mox, aut quidquam tardius, auctam, facile praescinderet, timeri utique jussit. Absterrere quoque medentis animum potuit reflexio, saltem theoretica: quod modo dempto arteriarum thyreoidearum *superiorum* in glandulam eousque sibi submissam, influxu, — illibato coeterum, *inferiorum* atque profundius latentium arteriarum hujus nominis imperio, non nisi portio tumoris glandulosi illorum vasorum dominio subtracta, ope cultri satis tute posset rescindi. Has interim difficultates ac alias, si modo, ut diximus, de *partiali* glandulosi thyreophymatis, quousque hoc a propriae arteriae, *superioris* nempe, ramis potissime percurritur, quaestio est, restrictio haec solvere pro voto videtur. Ne tamen ad ausus majores, quibus vel ipsas thyreoideae glandulae arterias *inferiores* filo subjugare, atque integrum nunc vastumque tumorem, lenta, prout res juberet, manu, sub summo aegri cruciatu largoque hiatu extirpare con-

tenderemus, provocemur, celeberrimorum *Calliae*, nostrae aetatis chirurgorum fata sinistra, cum nobili candore publici juris nuper reddita, jubent.

Retentiones cervicales aliae.

§. 811. Quae de morbis *laryngis*, *asperae arteriae* ac *thyreoideae glandulae*, tum variis hujus operis in locis (§§. 173. 795-809.) satis breviter, — tum primo *Interpretationum clinicarum* volumine, dictione minus aphoristica, jamjam protulimus: ea retentionum seroso-lymphaticarum, his in locis oriri solitarum, expositione diffusa nos utique absolvunt.

Colli humani dignitas.

Non tamen hìc reticebimus, minorem saepe tum *laryngi*, imprimis *interno*, tum *collo*, in scholis attentionem concedi, quam quidem pons illius epiglottideus, tam angustus, ac aurae vitalis fretum, tantis undique scopulis circumdatum, et juguli, imprimis foeminei, sano haud minus, ac aegrotante in homine, formae earumque mutationes diversae sibi exigerent. Qui vasa arteriosa, venosa, tam insignis diametri, — qui numerosiores, quam ullibi locorum, musculos, — qui nervos cerebrales, cervicales primi ordinis et, ex qua isti nascuntur, medullam hujus nominis, — qui plexus lymphaticos et glandulas bene multas et varias, — ac demum, qui prae-

ter pharyngem atque oesophagum, animae vocisque nobilissima organa cum osse hyeoideo, hac unica brevique columna, cui tantae molis caput humanum, varios in sensus flexile, superimpositum est, considerat, fateatur is, oportet: nullam nostri corporis partem, compositionis multiplicis ratione tam nobilem, insidiis externis, internis, tantis, quam *collum*, fere prorsus a natura incustoditum, patere. Nec minus certe columnae, tot vitae instrumentis gravidae, longitudinem, crassitiem atque hanc ultimam non modo utroque in sexu, sed uno eodemque in homine, pro aetatis atque pro sui cum partibus corporis amicis consensus ratione, diversam miramur. Atqui, si modo quod, ubi coetera morbose conspirant, colla longiora, haemophthisin, phthisin, — breviora vero et crassiora, congestiones cruoris ad caput, cephalaeas, morbos soporosos, apoplexiam, — vibrationes violentas carotidum in febribus acutis, deliria praesagire noscamus, excipias; ob neglectam nimis diu *colli physiognomiam*, haud multa sane, tanto e fonte semeiotico, quae therapiae plantam irrigando foecundarent, hucusque derivavimus. Nostri interim non est officii, praeter ea, quae pluribus jam

hujus capituli et aliorum in locis, hoc de argumento insinuavimus, penetrare profundius; sed in ea modo vitia, quae ad retentiones mucoso-lymphaticas juguli pertineant, inquirere hìc pergimus.

Tumores subcutanei.

Ac primò quidem cutis, maxillae inferioris a margine, ad claviculas et sternum descendens, subjectis sibi tam altae dignitatis partibus laxiore modo vinculo adhaeret; nuchae vero, seu cervici, vicinius conjungitur. Hanc ob rationem homines laute viventes, otiosos tamen ac multa pinguedine turgentes, mento quasi triplici et pectoris ad confinia usque extenso, anhelantes incedere conspicimus. Eamdem ob rationem ac ob viarum aerearum propinquitatem, toties ad collum anterius nascuntur emphysemata (§. 707.). Vel a solo colli *erysipelate*, haec pars, vix adeo a sanguine, in vasis ejus collecto, quam a lympha copiosa, in telam cellulosam subcutaneam per secretionem morbosam deposita, inflatur et turget; nec prius, ac haec exinde resorpta sit, collabitur. Vel ipsam ad *nucham*, etsi cutis huic tam arcte adhaereat, cum pars haec corporis, ob morbos capitis vel proprios, vel modo symptomaticos, cum *emplastris vesicatoriis* atque *sinapismis* fre-

quentius, quam aliae partes, ac saepe eumdem repetitò ad locum, imprudenter vexetur: tumores conspicui ac ipsi, ut pluries vidimus, *anthraces*, maligni haud raro, nisi recte tractati, vel in cervicis osseae cariem, vel ipsam in mortem transituri, nascuntur.

Tumores folliculosi,

Frequentius interim ejusdem, aut albuminosae, sebaceae materiae, continuò densioris, collectio ad certas modo cellulas, sub cute juguli hac, vel illa, plerumque laterali, ob causas quascumque a phlogosi correptas, contingit: ita ut humor ille, sensim sensimque auctus, ac tandem plus aut minus coactus, segmentis cellulosis, fibrosis in medio diruptis, consumtis, ex pluribus spatiolis cellulosis, ampliorem in folliculum confluat aut penetret; donec et iste, a contenta materia, volumine ac pondere auctus, vicinas sibi telae cellulosae lamellas exteriora versùs urgeat sibique revinciat: quo tandem modo, plerumque satis lento, in saccum conspicuae molis, densitatis, basi plerumque lata, interdum, pedunculi in modum, tenui, a collo pendentem, haud raro vasa hujus majora, venosa, arteriosa, sibi vicina, sub insigni rerum discrimine, comprimentem

atque motu ab istis mutuato, aneurysmatis adinstar, pulsantem degenerat.

Phymata profundiora.

Quae vero hoc modo ad *exteriora* juguli contingunt, ea quoque *profundius* in isto hinc inde nascuntur, variae scilicet naturae (glandulosae aut folliculosae plerumque), nec tamen facile in carcinoma, vel in cancrum transitura, phymata. Sic nobilis matrona 50 annorum, scrophulis, ut vocant, nunquam subjecta, sed a contractae quondam luis siphyliticae, quamvis ab aegra constanter negatae, suspicione non libera, primò sinistram, posthinc et dextram colli ad partem, tumores glandulosos, dolentes, tandem inflammatos atque lente suppuratos obtulit. His jam per menses sanatis, *dysphagia* successit. Contra communem istius decursum, haec matrona cum longe minore difficultate liquida, quam cibos quidquam solidos, deglutire tunc potuit. Febris interea lenta, pallor faciei, summa emaciatio, cum vespertinis exacerbationibus et sudoribus nocturnis, etsi nulla hucusque tussis se proderet, hunc morbum comitabantur. Neque hic malorum finis fuit! laryngem nempe ipsum, etsi vox aegrae, a voce foeminae dictae aetatis vel minime abluderet, ac licet nulla unquam aut laryngitidis, aut cynan-

chis faucium symptomata praecesserint, osseum magis, quam cartilagineum, tactu percepimus; os vero hyoidis multo crassius, compactius, atque immobile magis, ac id unquam observaverimus, fuit. Foeminae, quae, post sublatam feliciter in clinico instituto *Ticinensi* peripneumoniam, inexspectatò in *dysphagiam* incidit, exemplum jam alibi a nobis relatum, quousque illud hùc pertinet, brevissime hìc tangimus. Exorto nempe in media atque profunda colli regione sinistra dolore, quin tumor conspicuus ibidem percipi potuisset; febris nova et perfecta deglutiendi impossibilitas secutae sunt. Post paucos dies, mamma sinistra atque lateris ejusdem brachium, insigniter tumere, tendi, dolere ac rubere coeperunt. Ipsa harum partium vasa lymphatica inflammata, copiose in conspectum venerunt. Morte non multos post dies insecuta, cadaver sollicite dissectum, abscessum id nobis largum, profunde retro medium oesophagum, simul inflammatum, haerentem, et vasa subclavia sinistra ubique comprimentem, ut dysphagiae acutae, refluxus lymphae per vasa sua e mamma et brachio sinistro impediti, ac celeris interitus causam nobis obtulit. Tam longo oesophagi sub itinere,

tot injuriis, ab assumtis esculentis, potulentis, vix non ebullientibus, aut aestuante corpore, glacialibus, acrioribus, spirituosis, ab ossibus, spinis piscium aculeatis, variisque peregrinis corporibus, media hujus canalis in via exposito, hic ipse canalis, culpa tam *aliena*, quam etiam *propria*, non paucis functionis sibi impositae obstaculis, de quibus hìc sermo est, et aliis subjicitur, ac innumeras, non modo thyreoideam tumentem per glandulam, sed et vicinorum viscerum, glandularum proximarum, imprimis *dorsalium*, phymatibus variis, abscessibus, a morbosa cum partibus aliis concretione, necnon ab arteriarum aortae, carotidum, subclaviae aneurysmatibus, adfectiones morbosas patitur. Aegrotantis autem ipsius oesophagi, copiosa sunt admodum, quae describendum hìc loci retentionum ad ordinem haud pertinent, vitia: aphthae, inflammatio, abscessus, induratio, interdum quasi cartilaginosa, vel et ossea, scirrhus, carcinoma, ulcera varia, haud raro cancrosa, excrescentiae spongiosae, polyposae, gangraena, varia ex illis, angustatio, distorsio, et conspicuos in saccos dilatatio, internorum parietum coalitio, spasmus, convulsio, paralysis. Ulcera oeso-

phagi, partes *pharyngi*, et *cardiae* vicinas praediligunt. Nos ipsi militis oesophagum, ita ut vix setam porcinam admitteret, ubique scirrhosum conspeximus. Foeminam illustrem, a *dysphagia*, multos per annos continuata, et a phthisi tuberculosa tandem extinctam, tractavimus: cujus ad oesophagum, loco ejus constricto, indurato, superiore, saccus peramplus repertus fuit. Hoc in sacco, aegra, potum, quo fere solo vescebatur, *coffeanum*, cum lactis cremore remistum, saepe per horas, nolens, retinere, ac tandem, absque hujus lactis coagulo, qualem hunc potum assumserat, dulcem ac immutatum, *eructare* magis, quam vomere solebat. Non rarae sunt colli, imprimis anterioris, laesiones cruentae, contusiones, abscessus, e quibus sanguis, humor purulentus, aut saniosus, per cutem excerni impeditus, vicinas telae cellulosae laxioris vias obliquas et magis profundas legens, collectiones hìc morbosas, compressione vasorum majorum, asperae arteriae, oesophagi, aut et nervorum colli, vel suo sub osse sterni descensu, pulmonibus adeo funestas, inducat.

In *colli obstipi* (nunc satis *recentis*, interdum, praecipue ex rheumate, erysipe- Collum obstipum,

late, contusione, vulnere, furunculo, abscessu, *acuti*, — nunc vero jam *chronici*, — hoc in aegro *constantis*, in alio *periodicae*, atque tunc magis symptomaticae, plerumque spasmodicae, naturae, — hìc vertebrarum cervicalium a vitio topico, vel et rachitico, — illinc vero cutis, ab ambustione, vulnere, cicatrice nimis stricta brevioris, vel musculorum diversorum, imprimis platismamyoidum, sternomastoideorum, reclinato in latere, vel jure constitutionis, sanitatis, vel ex morbo, in antagonistas praepotentium, — in opposito vero, aut ex laxitate, atrophia, paralysi, aut ex profundiore cicatrice, aut ex mala consuetudine, prout poeta satyricus jam cecinit, *adulatorum, meticulosorum*, illorum imperio cedentium, — subinde ex causis adhuc prorsus incognitis oriundi) rationes tam multiplices hìc loci illustrandas, descendere nequimus; hoc unum hùc spectat: quod toties, ac, vel ad musculos, vel ad arterias, in ipsa fibrillarum carnearum cellulosa interstitia humor in coagulum pronus morbose secernitur, atque corpus intermedium istis, vel mole sua atque consistentia, vicinarum motui fibrarum adversum, in uno colli latere constituit, vel partis ita condensatae, retractae, ri-

giditatem ac resistentiam adauget: toties oppositi lateris fraternus musculus, suo, in sustentando capitis aequilibrio jure spolietur.

§. 812. *Therapiae medicae* in sanandis, quae §. 811. descripsimus, juguli vitiis, *paupertatem* dolenter fatentes, majorem aliquanto in *artis chirurgicae* (quamvis hic non parum limitatae, subinde vel ex eo, quod, resecto unius lateris musculo nimis contracto ac brevi, huic demum jugo subtractus, alter ac sanus, eamdem aliquando in collo morbose flectendo tyrannidem exerceat, incertae) subsidia fiduciam ponimus. Quam imperfecta hucusque dicenda sit *strumarum* (*scrophularum*), vel ad collum, vel alias ad partes eae resideant, pertractandarum ratio, medicorum, etiam peritissimorum, ut suo loco neque nos celabimus, nullus certe diffitebitur. Etsi vero thyreophyma verum (§§. 800. 801.) morbo strumoso frequenter conjunctum, sub methodo medendi contra illud laudata (§. 810.), hoc ultimo prorsus intacto, persaepe dispareat; exempla tamen, licet modo pauca, habuimus, spongiae marinae ac aethiopis antimonialis longo sub usu, praemagnos et thyreoideae, et glandularum colli aliarum tumores an- Cura.

nosos, non parum fuisse imminutos. Illa ipsa matrona, dysphagia jam ultra annum adfecta, cujus supra (§. 811.), mentionem injecimus, sub frequente clysterum nutrientium, ac gelatinae animalis usu, a porrecto primùm spongiae ac pilae marinae descripto jam lixivio, dein ab ingesto pulvisculo ex gummi guajaci, calomelas ac sulphuris aurati antimonii aequa portione composito, atque illinito demum anteriori colli regioni unguento mercuriali, propter dolores lancinantes, hinc inde ex illo, ad aurem ac tempus dextrum ascendentes, cum opio remisto, deglutiendi facultatem fere omnem, sub qua tamen liquida non, ut antehac, solidis facilius, sed quidquam difficilius hauriebat, decem hebdomadum spatio, cum haec scribimus, obtinuit. Saepe tamen nimis glandularum strumosa, aut alia colli vitia, internis auxiliis pertinaciter resistunt; donec ea, humore scilicet morboso plus minusve condensato, gravida, chirurgicae lanceolae, caute admotae, promte satis obediant. Superficiales magis colli tumores glandulosi, necdum integre suppurati, nisi iidem, sponte forsitan atque profundius dirupti, nobiliores in partes infernas deferri minentur, quò cicatrix minus foeda obtineatur, sibi ipsis

committendi sunt. Qui ad *collum anterius* sub cute nimirum tam laxa, oriuntur, tumores, in abscessus conversi: illi certe, ne pus, suo pondere, viam sibi inferiorem atque hinc facilem, subintret, cautae ope lanceolae maturius adperiendi, vel si, forsitan profundius positi, cultrum, facile funestum, recusent; cum escaroticis, absque mora longiore, pertractandi sunt.

ORDO III. GEN. III.

RETENTIONES THORACICAE.

Transitio. §. 813. De retentionibus *thoracicis*, tam *aereis* (§. 707.), quam serosis (739.), jam locuti, eoquod ex ipsis his ultimis, cum muco aut lympha morbose secreta remistis, mora temporis condensatis, mucoso-lymphatica potius retentio succrescat, quin hanc simul illis in locis retentionem tangeremus, imprimis ubi de *cystico pulmonum hydrope* fuit quaestio (§. 742.), evitare non potuimus. Sic etiam quae de *catarrhis* tracheae, bronchiorum (§§. 511. 512.), de peripneumoniis (§. 186.), maxime de *notha* (§. 188.), et quae de *tabe pituitosa* (§. 513.) retulimus, ea certe, nisi morborum istorum solutio, praeprimis per sputa, locum inveniat; de diversis retentionibus, maxime de mucoso-lymphaticis, quidquam participant, atque hùc demum simul revocanda sunt. Pauca igi-

tur a nobis, quae retentiones *thoracicas* concernunt, his addenda superstant, ac modo de *lacteis*, *lymphaticis ad mammas congestionibus*, de *dyspnoea pituitosa*, de quibusdam *tumoribus*, a scirrhis ac a strumis, de quibus alibi speciatim agemus, diversis, et denique de *polypis bronchialibus*, ac de retentionibus mucoso-lymphaticis, in ipso *mediastino* aliquando contingere solitis, mentionem faciemus.

§. 814. Sub consideratione *galactirrhoeae* (§§. 553. 557.), multa, quae *mammas* earumque functiones concernunt, maxime vero quae liquoris nivei, pusionum nutritioni dicati, per illas *jacturam* respiciunt, tetigimus. Hic vero de ejusdem liquoris benefici *retentione* morbosa ejusque praecipuis phoenomenis sermo faciendus est. Retentiones lactis.

Nulla pars corporis humani, tum diversos inter populos, tum inter ipsa istorum individua, quoad formam, amplitudinem, consistentiam, directionem, tam diversa est, quam esse solent *sexus sequioris ubera*. In his enim ista, mammis virorum, sua plenitudine, modo parum dissimilia; —in illis, volumine duplo majora; in aliis, prorsus gigantea et, ut a collo suspendi debeant. in quibusdam, monstrosa, vel a-

deo universim inaequalia ; — hic forma eleganté, hemisphaerica, pectori in angulum rectum superimposita;—illinc, metae, seu coni in modum pendula, vel ad humeros usque flexilia, — nunc, sinu intermedio arctiore sibique viciniora, osculantur se mutuò; — nunc largiore hiatu divisa, semetipsa fugiunt. Mammae, in virgine sacra, *osseae* exemplum Ephemerides naturae curiosorum conservarunt; atque nos ipsi foeminam, duarum jam prolium matrem, novimus, cujus ubera, praeter frigus fere glaciale, *marmoream simul duritiem* offerebant. Atque haec quidem a costarum convexitate, a pectoralis musculi torositate, a coeli, temperamenti, valetudinis, secretionis menstruae, vestimentorum potissime, victus, nutritionis, exercitii, pathematum animi ratione diversa, scaturire censentur, mutationes vero non exiguas, ab aetate, a statu vel coelibi, vel conjugali, — atque, sub hoc, aut sterili, aut fertili, ab officio nutricis aut adimpleto, aut recusato, subeunt. Oportet vero a tanta unius ejusdemque organi (dignitate post *uterum* primi) inconstantia, etsi, eidem adsueti, hanc minus miremur, stabilitam inter partem sexualem utramque harmoniam, saepe non parum perturbari; atque

hanc ipsam discordiam, nunc generandae, nuuc vero nutriendae in prolis sortem non parum influere necesse est. Etsi vero lactis secretionem a mammis, mole non parum inter se diversis, eodem circiter successu absolvi videamus; « *uterum* tamen *contractum* ac *parvum*, in nonnullis non raro conspici *praecipue sterilibus*, quibus *mammillae* quoque *parvae* et *contractae* sunt, ut ex illis *uteri parvitas et exiguitas* etiam arguatur », jam celebris *Lusitaniae* medicus, — et, qui ipse, « *steriles* quasdam mulieres novit, quibus, praeter papillam et areolam, vix, ac ne vix quidem, mammarum esset quidquam », summus *Italiae*, de sedibus et causis morborum scriptor, animadvertunt. Major in rem tam alti momenti, medicorum attentio, plura quondam forsitan comperiet.

Nullum omnino mulieris humanae voluntati in lactis officinam imperium est. Pluribus adeo nutricibus, cum ubera, lacte licet turgida, filiis sugenda porrigerent, per aliqua minuta nihil lactis ex illis effluere, — tandem vero vias lacteas, quasi sponte, adperiri (quod « lac sibi irrepere » *Germanae* dicunt) intelleximus. Aliter haec res in *brutorum* quorumdam animalium foeminis, — multis saltem in *vaccis*,

equabus, se habere videtur: ut quae, plenissima sibi ubera, mulgentibus saepe pertinaciter clausa tenent, lactisque petitum effluxum ex mala voluntate impediunt. De *Africae meridionalis* vaccis, ab europaeis tamen haud diversis, jam dudum retulerunt: eas, nisi vitulis suis praesentibus, lac sibi constanter *comprimere* »; ac nuperior adeo illis de oris scriptor, indecorum satis, quo promontorii *bonae spei* incolae animalia haec, ut lactis fontes mulgentibus adperiant, cogunt, subsidium in artificiali *vaginae inflatione* consistere testatur. Ipse jam historiae parens, de *Schyetis* retulit: « Hunc populum pastorem, *equarum uteros flatu*, per pudenda cum fistulis osseis immisso, *implevisse*, atque tumefactis sic uteris, ad mammas lactis copiam praecipitasse ». Quodsi vero mulier humana, lac, jam secretum et turgens nisu proprio coercere nequeat; saepe nimis hoc liquidum, vel ex causis morbificis effluere arcetur; vel a matertera sitienti puero crudeliter detrahitur; vel hoc exstincto, aut ad sugendum inepto, vel quod pusio, non utramque, sed unam modo semperque eamdem mammam sugere aut velit, aut ob varias rationes deplere queat, nisi sponte illud vias consuetas for-

sitan sibi pandat, in sinu materno concluditur nasciturque *Polyalia*, seu lactis in mammis superabundantia.

§. 815. Ductuum lacteorum, serpentino incessu ad papillas mammarum turgentium, totidemque per istas orificiis patentium, morbos nec a longe quidem satis perspicimus. Contextus cellulosus copiosus, elasticus, praeter adipem, hos ductus lacteos circumambit, eosque, lacte plurimo turgentes, firmat et sustentat. Horum ductuum excretoriorum moderata compressio externa, gradatim versùs papillam directa, sub mulctu, humorem lacteum contentum magno cum impetu, singula per ostiola expellit. Mox novus et copiosus hos tubulos subintrat latex niveus: qui similis motus, vel suctionis beneficio emulgetur, extrahitur. Humanae foeminae, vel praegnantis, vel nutricis, ubera, absque his subsidiis externis, lac nimium, non aequali tamen aut temporis, aut facilitatis ratione, dimittunt. Quaecunque vero causae canales excretorios alios, ut alluenti humori renitantur, inducunt: eae quoque ductus lactiferos impervios reddunt ac laedunt. Causae:

Quae cum albo, ex saturninis, colore ubera fucant, venas istorum cum coeruleo

pingunt, aut cum unguentis, facile rancidis et acribus, mammas obliniunt, aut aeris injuriis easdem incautae exponunt: eae, tam augendae pulchritudinis a fine quamplurimum aberrant; quam transpirationem hujus globi lactiferi supprimunt, cutem illius teneram, vetularum in corium transmutant, condensant, nervos ejusdem, sensu sibi proprio spoliant, et non paucos sibi, suo tempore gravidis, puerperis, nutricibus, mammarum morbos ipsaemet praeparant. Damna vel maxima, compressione sua, mammis inferunt thoraces, trabeculae, vestimenta nimis arcta: quae nempe papillarum incrementum cohibent, easdem ipsam in mammam profunde reprimunt, fere omnes obliterant, ac verrucae in modum deformant. Decem inter virgines, insano hoc amictu coercitae, vix una est, quae novos, quos, nupta, reipublicae cives exclusura est, propriis uberibus alere possit. Quae, in primo *politiae medicae* volumine, hac de materia atque de illis, quae *physicam filiarum educationem in bonum reipublicae ac proprium* concernunt, jam octo abhinc lustris, — et quae posthaec de *lactationis maternae officio, non impune negligendo*, in secundo ejusdem operis tomo, societa-

tum humanarum antistites docuimus: ea, laudis quidem sat multum, — fructus vero perparum hucusque procurarunt. Vix praevisum hunc rerum eventum, aequa, ut speramus, bilance ponderabit, judicabit *posteritas*.

Ipsius *papillae* et *areolae* constitutio morbosa hìc primò consideranda venit: ut quarum prima, vel nimis retracta et brevis, vel justo tenuior, longior, aut crassior, vel excrescentiis fungosis aut aliis obsessa, vel quondam fissa, exesa, dein cicatricibus obducta, vix non callosa, non potest non lacteorum ostia canaliculorum obturare atque claudere. Ad *areolas glandulae sebaceae* positae sunt, quarum humor subcereus, papillarum confinia, tam facile a lacte destillante, vel a puelli acriore quidquam saliva excorianda, defendat. Sub ipso primae graviditatis fine, in sanissima coeterùm ac juniore foemina, vidimus has areolas superficietenus inflammari, ac per mediam illius partem, quasi a cantharidibus, vesicis, sero flavo ac tenaci repletis, repetitò obsideri. Elegantis, nec alterius morbi suspectae mulieris utramque areolam mammalem, ab *herpete rodente*, ad omnia diu rebelli, exedi vidimus, et cum solo tandem cremore lactis

Ad papillam, areolam.

dulci, saepius in die superimposito, sanavimus. In duabus, tenerae adhuc aetatis, virginibus, jam vero pluries menstrua expertis, *strumoso habitu instructis*, mammas, quin fluxus tunc periodicus instaret, plus una vice tumentes, rubras, atque summe dolentes, — *areolas* vero illarum valde exulceratas, non ita pridem conspeximus. Coeterùm a *contagio venereo* haud raro maligna magis, lacera et lardacea prorsus ulcera, tum ad has *areolas*, tum ad ipsas *papillas*, nascuntur. Illi igitur folliculi sebacei aliquando obstrui, ac molem majorem, quae ductus lacteos, sub cute tenera papillam adeuntes, non parum angustat, adquirere possunt. Frequentiora interim lactis effluxui impedimenta ponuntur ad loca, per quae ductus lactei excretorii ad papillas properant. Sic egregius anatomiae pathologicae scriptor, octodecim annorum mulierem, pluribus ad ubera doloribus atque incommodis vexari conspexit, cui, primis vitae suae diebus, more obstetricum variarum iniquo, lactescens humor teneris mammillis tam ruditer expressus fuerat, ut vehemens has glandulas inflammatio prehenderet, ac subsequens suppuratio papillas ipsas devastaret. Sunt, quibus, primo constructionis vitio,

ad mammas *papillae defuerint*, aut et numero plures, tres quatuorve, exstiterint; sic, ut nos quoque *duplicem*, una in mamma, *papillam*, quarum una longe minor altera, lacti tamen patula fuit, in instituto clinico *Vindobonensi* auditoribus nostris exposuimus; ac ut *Friburgensia Brisgoviae* inter moenia, duplicem in utraque mamma papillam, mulier juvenis offert.

Rarum est, sed aliquando contingit, foetus, *dente*, ex incisivis uno vel altero jam instructos, utero excludi. Longe minus insolitum est, hos dentes, lactationis sat recente adhuc sub epocha, pueris subnasci: quo rerum sub statu, hi ipsi haud raro, vel ex aviditate, vel ab aliis rationibus excitati, papillam nutricis graviter, nec sine ductuum lacteorum laesione, ac insequente inflammatione, suppuratione, momordisse, et partim dextruxisse conspecti sunt. Infantes etiam, quibus dentes necdum concessi sunt, lactis avidissimi, simul vero lentioris, quo matribus quibusdam hoc effluit, impatientes, papillam cum gingivis male tractant, quasi masticant, excoriant, ac adeo hanc particulam destruxisse, visi sunt. Saepius *rhagades* papillas mammales, extreme sensibi-

les, molestant. Quodsi tunc proles has sugere continuet; augentur indies, sub summo nutricum cruciatu, hae *fissurae*, et *papillarum*, hoc etiam modo, a mammis *abscedentium*, ulcerumque, curationis admodum difficilis, exempla non desunt. Tum a glandulis quibusdam sebaceis, quae mammarum ad papillas resident, tum ab istarum irritatione, ac non infrequente, leviore licet, phlogosi, *pseudomembrana* interdum circa illas subnascitur: quae ductuum excretoriorum oscula obducit, ac in primiparis, nisi prius emollita, et a papillis separata, lactis effluxum omnem impedit. Multorum ad papillas vitiorum, culpam *thoraces* et *cingula*, quibus virgines sibi ubera superiorem ad pectoris regionem, tam insano conatu, ut et vestigia illarum dispareant, urgent et comprimunt, agnoscunt.

Ad mammae globum.

Non glandulosi acini, non glandula *in medio* mammae sunt; sed soli ductuum lacteorum trunci, multa tela cellulosa obvoluti et inter se colligati: quae quidem cellulosa a distentis lacteo humore truncis comprimitur, et progressu temporis ita condensatur: ut non exiguam, vel sanis in nutricibus, duritiem contrahat, et a morte puerperae lactantis insecuta, pro-

sectoribus sat magnam, hanc mammae sedem extricandi et cognoscendi, difficultatem pariat. In hujus igitur telae cellulosae interstitia facile humor puriformis secernitur, qui, per moram induratus, ipsos ductus lacteos, per medium sui ad papillam tendentes, comprimit, et lactis per illos effluxum intercipit.

Oportet vero, data causa, majorem lactis copiam tum in canalium lactiferorum truncis praecipuis, tum in *sinubus*, quos illi suo confluxu constituunt, retineri; interim nec dubium est, et glandulae mammalis *acinos* (quamvis de horum cavulis haud satis constet) et horum *acinorum radiculas*, quae in truncos confluunt, a lacte cohibito turgere. Papilla per unicam noctem ligata, vehementer mamma nutricis intumuit. Eadem, ut monuimus, ex facta in telam cellulosam, quae, media sub papilla, ductus lacteos ac sinus inter se colligat, materiae puriformis depositione, ab inflammatione, abscessu, induratione, scirrho, meliceride, steatomate, pinguedine nimia, tumore lymphatico, strumoso, hos ductus lacteos comprimentibus, contingunt. Similis *remediorum valde adstringentium*, quibus foeminae lac sibi dispellere, aut uberum, a lactatione

vix peracta, inductam laxitatem corrigere, ac formae elegantiam virgineam hemisphaeriis his restituere contendunt, est actio. Etsi nempe haec remedia, interna istarum minus, quam integumenta, attingant; horum tamen major constrictio, vasorum lactiferorum dilatationi resistentiam opponit, atque lactis jam secreti per haec decursum ac effluxum praescindit. Ab inflammatione mammae quidquam majore, *papilla, retracta*, per tumorem vicinum vix non sepulta, comprimitur. Sicut vero tenera et innocens virgo, vel per verbum *pudore* laesa, confestim, non genis modo, sed *toto quoque sinu erubescit*, et a sanguine suis in vasis cohibito suffunditur: ita quoque *metus* et *terror subitaneus*, per spasticam tubulorum lacteorum ad hanc partem, nervis ditissimam sensibilissimamque, contractionem, lac illico suppressisse est visus; et quod magis insigne *nervorum* et habitus analogi in ubera imperium patefacit, est summus *mammae unius cum altera consensus*: quo fit, ut similis ex hac, in alteram transeat adfectio. Nec minoris ponderis est major aequo *vasorum sanguineorum* ad ubera *repletio*, extensio: qua toties, ab imminente fluxu periodico, a lochiis aut menstruis suppres-

sis, ea dolent, turgescunt ac duriora redduntur. In teneris adeo, decem, vel duodecim annorum virginibus, tumores aliquando in mammillis oriuntur, quos modo prima menstrua, vel, tardius, primum puerperium, dissipant.

Summa vero *frigoris*, in lactis effluxu cohibendo, potentia est; et pars inflammationum ac retentionum acutarum, has ad partes vel maxima, *denudationi mammarum* apud nutrices, sub media transpiratione, incautae, atque consueto amicarum, ex atmosphaera saepe frigida et humida, tepefactis nec quidquam prius vestibus, puerperarum ad lectos conventui debetur. Ipsa quoque *puellorum, pro lactatione jam nimis adultorum*, robustorum, *suctio violenta*, qua, imprimis sub defectu lactis sufficientis, et sanguis aliquando e mammis violenter extrahitur, atque teneris ita lactiferis canaliculis vis nimia infertur, hùc pertinet. Quasi funes contortos interdum hi lactei canales ampliores, obstructi, praesentant; ac vel sponte, vel, ubi violenta nimis suctio, aut contusio externa accedant, rumpuntur. *Pusionum* etiam in exsugendis, deplendis nutricum uberibus *infirmitas*, aut nata illis ex *ranula, ex frenuli, palati vitiis congenitis*, ex

aphthis oris, vel alio ex morbo, deglutiendi difficultas, lactis ad mammas redundantiam, stagnationem, haud raro provocant.

Retentio igitur lactis, vel in ipsis canaliculis, truncis ac sinubus lacteis contingit; vel, his diruptis, in tela cellulosa, his ductibus vicina, locum habet. Sic foeminam ad nosocomium *Ticinense*, cum tumore mammae sinistrae tam insigni venisse conspeximus, ut fere sexduplam mammae dextrae nobis magnitudinem offerret. Indolens hic tumor tunc fuit; sed summum ob pondus, cum fascia, a collo ad imum abdomen pendente, sustentari debuit. Accedente simul celeberrimo chirurgiae practicae hac in academia professore, qua ratione tumor hic insignis exortus esset, inquisivimus. Respondet mulier: « se filium propriis ex uberibus jam ultra annum cum dimidio aluisse, cum hic infans, robustus, tanto quondam cum impetu lac e mamma sinistra protrahere tentasset, ut ingentem illa dolorem hac in parte senserit. Ab eo tempore, refert extenuata satis mulier, tumorem, sex fere hebdomadum spatio, sub doloribus mitioribus, ad eam fere molem, quam nunc nobis offerret, increvisse; per tres vero cum dimidio menses, sub dolorum cessatione soliusque pon-

deris sub sensu, modo parum huic tumori accessisse. Manifesta nunc hac in mamma fluctuatio, collegam nostrum, ut mox cum tricuspide hunc tumorem, inopinante foemina, perfoderet, induxit. Exspectati vero *puris* in locum, hac e mamma gigantea, lactis dulcissimi, incorrupti, cremori similis, *librae circiter decem* prosilievarunt; quo praestito, saccus ingens et vacuus a glandula mammali pependit, mox cum fascia et illis, quae robur amissum illi paulatim restituerent, muniendus. Instituta tunc cum hoc liquido, in parte corporis calida per quinque menses et ultra stagnante, analysi chemica, *lac verum, nec quidquam corruptum*, illud esse, in omnibus hoc nobis examen ostendit. Casum huic fere similem, a viro celebri, *Berolini*, non multis abhinc annis, observatum, in ejusdem *archivio medico* legimus.

§. 816. Quaecumque vero causa lactis copiam in systemate mammali retineat, vel etiam ubi, plena licet, ubera mater filio subtrahit; sub victu parciore, sub fotu debito, ac sub coeterarum excretionum, imprimis lochiorum, recto regimine, hoc liquidum, nisi aliud quid obstet, feliciore sub omine sensim sensimque ad vasa mammarum lymphatica, — ex his, in ductum Symptomata.

thoracicum revertitur, atque hoc ultimo in ductu, cum chylo, lympha, mox vero ipsa cum sanguinis massa, miscetur, et sui in cruorem metamorphosin exspectat.

Tumores lactei.

Contrario vero ac nimis frequente sub casu, ex eo liquido stagnante, vel mox a pusionis ab uberibus remotione, vel ex eo, quod serior lactis separatio per menses saepe multos continuet, longe tardius *tumores* sic dicti *lactei* nascuntur. Tunc scilicet mammae, antehac elasticae, aequales et glabrae, intumescunt magis, tenduntur, ponderosiores et hincinde salebrosae fiunt; dolor in illis, necdum interim pulsans, insurgit, nec etiam rubescunt; glandulosas prominentias, vel tumores oblongos, funiformes, tactus, aegrae longe sensibilior, in illis distinguit. Frigoris, aut quasi glaciei inter scapulas suspensae, sensatio, saepe febris ephemera, vel paucas modo ad horas extensa, subintrant.

Inflammatio mammae.

Haud raro autem, sub majore a lactis retentione, vel quocumque alio a stimulo, *inflammatio ad mammas*, dolor ardens, pungens, saepe intolerabilis, accedunt; anxia, inquieta redditur mulier, difficilius ea respirat; febris, praevio saepe frigore, calore magis accenso, protrahitur in longum; pulsus frequentes ac pleni fiunt, co-

let caput, nausea, sitis intensa; dolent ipsa brachia et, glandulis subaxillaribus plerumque simul turgidis, tensis atque dolentibus, prae mammae tumore, cruciatu, nec ullo modo moveri, nec trunco adpropinquari possunt; effluxus lactis e mamma fere omnis suspenditur; tumor, quo loco incendium magis urget, interdum duplici, major, longe durior tactusque omnis, cute hìc insigniter tensa, splendente, ruberrima, fere sublivida, impatientissimus est. Aliquando, dum febris dolorque minus urgent, et lactis effluxus augetur: tumoris hujus *resolutio*, sub copioso plerumque, et acidum spirante sudore, sub urinae turbidae excretione, obtinetur. Frequentius vero augentur indies symptomata: dolor nunc fit pulsans, totiusque mammae volumen insigniter augetur. Haud raro et sociae mammae, imprimis ubi lactis ex ea effluxus intercipitur, simile subsequitur incendium.

Suppuratio.

Sub tanto malorum incremento, *suppuratio* certe timenda est; saepe interim in parte magis tumente, inter cutem scilicet et glandulam, humor seroso-lymphaticus colligitur; cutis super eo quidquam mollescere, digitoque magis cedere advertitur. Quodsi autem fallaci hoc e signo, ad fa-

ctam jam illinc, vel ad latentem in profundis *abscessum* concluseris, et ad cultri usum chirurgici te mox converteris: crudam iste glandulam, cum summo mulieris tormento, malique notabili augmento, quin, praeter sanguinem et serum e vulnere quid effluat, subtus attinget ac ausu insano dividet. Sic juvenis et venustae mulieris mammam, gravi ac sat recente incendio correptam, a chirurgo, non parum aliàs in arte versato, etsi *pus* in ista tam promte expectari non posse, hunc sollicite admonuissemus; nihilominus vix non per medium cum cultro dividi, — puris vero nec guttulam tanto e vulnere educi, dolenter conspeximus; nec sane difficile foret, plura tam audacis festinationis tristissima exempla, nisi hoc unicum sufficeret, hìc adferre: ut nullam fere partem corporis tam ruditer et incaute, quam benefica generi humano ubera, tractari, experti nimis simus. Lenta nimirum *glandularum* suppuratio, quod jam de *bubonibus* inculcavimus (§. 538.), esse consuevit; ac saepius, quod ibidem non minus monuimus, in contextu celluloso, illas inter et cutem posito, humorum, a pure longe diversorum, superficialis collectio, quae spem *resolutionis* non omnem mox

auferat, contingit. Frequenter vero pus ipsum, quod in sinu glandulae aliquamdiu restagnat, feliciorem ejusdem, adhuc durioris, maturationem non parum adjuvisse observatum fuit. Plura de *mammarum abscessibus*, quorum cura chirurgos respicit, hìc non adducimus.

Durities.

Sub febre, in laxioris habitus nutricibus praecipue, mammarum inflammatio non satis promte resoluta, haud raro glandulae istius in parte adfecta *duritiem* post se relinquit, a *scirrho* interim, prout alibi jam docuimus, diversam.

Retent. lacteae reliquiae.

Quamvis autem *tubera* mammarum *lactea*, inflammationis conspicuae hucusque expertia, non exiguam saepe atque callosam fere duritiem assumant: ita ut istam ex lactis *coagulo* et *grumis*, aut quasi *indurato* in vasis lacteis, vel in tela mammarum cellulosa detento a *caseo* quamplurimi repetierint; experientia tamen docuit, quod ejusmodi tumores, etsi jam antiqui et ad annos aliquot extensi, plerumque tamen non tam firmam ac solidam, quam *liquidam* satis materiam continuerint, saepe sponte per fotum, aut opportunis cum remediis, aut novo puerperio, validaque satis novae prolis robustae suctione eliminandam. In aegrotantibus interim nutri-

cibus, lac diutius intra mammas restitans, flavescere denuo et spissescere, non minus rerum eventus docuit.

Metastases lacteae.

Sed magni momenti theoriam, saeculi ultimo elapsi clari medici, imprimis obstetricii, super *lactis*, in mammis cohibiti, ad massam sanguinis *retrocessione*, ac diversas in partes *metastasi*, fundarunt. Ea scilicet ab epocha, vix mammae puerperae, vel nutricis, paulo promtius conciderant: ubi aliam ad partem dolor internus, inflammatio, tumor, aut profluvium *albidi coloris*, vel citius, vel tardius has mulieres prehenderant: fere singuli hi morbi ex *lactis metastasi*, magno satis diagnoseos, hoc modo levioris sibi redditae, cum commodo, derivari sueverunt. Jam pridem, sub causarum *febris*, ut vocant, *puerperalis* examine (§. 219.), opinionem eorum, qui hanc febrem ex *lactis depositionibus* repetere contendunt, impugnavimus; ac si forsitan nos ipsi, cum exemplo proprio puerperae, mammas, lacte plurimo repletas, filio suo recusantis, et ex dissipato per vapores uberibus admissos, lacte, a cruris tumore insigni, albidissimo, ac a doloribus acerbissimis prehensae (§. 559.), praedictam confirmasse videamur hypothesin; longe absumus nihilominus, quin hunc

rerum in illa muliere decursum, ipsi *lacti*, ex mammis in crus adfectum *deposito*, tribuendum esse credamus. Aliquando scilicet, primis a puerperio diebus, tumores cruris unius vel alterius, cum dolore ad inguen, celeriter ad vulvae labium et per crus ad genu, vel ad pedem extensi, albidi, caloris morbosi expertes, aequales, digito renitentes ac oedemate firmiores, nascuntur; haec vero cruris adfectio, non ex lactis metastasi, sed ex glandularum inguinalium, a lymphae, per uterum gravidum, parturientem, impedito refluxu inducto tumore ac duritie descendit. Non quidem ideo, quod in delicatulis hominibus, post pastum uberiorem, febriculae speciem a *chylo novo* in sanguinem delato, magis, quam ex opere *subactionis ciborum laboriosioris* derivemus, negabimus, tam amplae secretionis ad ubera suppressionem subitaneam, mulierum saluti contrariam fieri posse. Oportet sane ex resorpta citius, et ad sanguinis massam revecta majore lactis copia, systematis sanguinei *plenitudinem* stimulumque majorem pro tempore oriri: de quibus simul et organa secretoria variis in locis participent, propriamque actionem vel multiplicent, vel ad perversam secretionem impendant.

Quemadmodum vero largioribus et ad dies aliquot repetitis ab epulis, chyli copia insolita, massae cruoris advecta, sub regimine magis sobrio, tumultus modó momentaneos in universo systemate, vel, si forsitan majores, — certe non ideo *metastases chylosas*. excitare consuevit; — quemadmodum quotidie aliquoties chylus recens ad sanguinem, quin, ex hoc, partes alias, quam quas debet, ille alluat, defertur: ita quoque nec a *lacte*, systemati vasorum uberius restituto, praeter temporarios in isto ac in officinis secretoriis tumultus, actio illa, ceu specifica *ejusdem liquidi* in partes alias *depositio*, expectanda est.

Sequetur igitur hinc inde sub his turbis, a lacte reassumto excitatis, instrumentorum colatoriorum perversa, — non *lactis*, sed humoris, cui secernendo, vel sana, vel morbosa, praefixa sunt, secretio. « Atqui tamen, inquies, *lactei coloris* sunt, vel quae post mammarum collapsum, puerperis, nutricibus viventibus ex utero fluunt, per urinas secedunt, rejiciuntur a ventriculo, miliarum sub forma ad cutem efflorescunt, vel quae, a morte illarum, diversis in cavis reperiuntur; tumorum vero, quos *lăcteos* vocamus, albedo manifesta

est! — Quanti vero ponderis haec argumenta sint, tu ipse videbis, si, quae, absque fomite lacteo, aut in *virginibus*, aut in foeminis *sterilibus*, aut, si tibi haec minus sufficiant, quae ipsis in *viris*, sub medorrhoea chronica insonte, sub coryza, sub fluxu coeliaco, phthisi pituitosa, in morbis quibusdam acutis, per urinas, *alba* secedunt, in hujus coloris miliaribus translucet, — vel quae, in eorum cadaveribus, a peritoneitide, pneumonia, *puriformi* materiae cum sero remisto adscribenda, deteguntur, absque praeconcepta opinione cum humoribus in sic dictis *lacteis*, *metastasibus* reperiundis, comparaveris. Sic, ut nempe non omne, quod *flavum* est, *bilem* constituit: ita quoque non omnis humor albus de *lacte* testatur. Ex tribus cadaveribus admodum diversis, uno, *foeminae*, ex febre puerperali defunctae, — altero, *virginis*, a peritoneitide exstinctae, — tertio denique *viri*, pneumonia suffocati, materiam albam, quasi seroso-caseosam, in *Ticinensi* nosocomio collegimus eamque chemico egregio examinandam commisimus; similem vero in omnibus istorum liquidorum, ex duobus cavis abdominalibus foemineis, et ex cavo thoracis virilis haustorum, esse indolem,

haec analysis nos docuit. Certe, sicut sanguis ex cruore, albumine, lympha et sero, — ita quoque lac ipsum ex parte serosa, caseosa et pingui construitur. Facile quidem hae partes componentes sese deserunt, et analogiam hoc in secessu haud exiguam, — sed non idcirco qualitatem in omnibus eamdem, ostendunt; ac donec novae theoriae fautores, specificos chyli, ab ipso *lacte* sane parum diversi, characteres in materia *abscessus*, ut vocant, *lactei*, reperta nobis exponant, ejusque a puriformi vel simili materia morbose secreta, differentias patefaciant; hanc ipsis materiam, pro *lacte* imposuisse arbitrabimur. Quantacunque vero sit *novae evolutionis* in praegnantibus periodus, — hujus autem post partum absolutum mutatio, atque liquidorum, prius pro utero, — nunc alios in usus destinatorum, variata directio; cum tamen haec singula non humanam magis mulierem, quam animalium quoque brutorum foeminam aequali modo respiciant, quin in hac ultima sequantur effectus, quos, in prima, his evolutionibus attribuunt; concludere nobis licebit: febris puerperalis, ut vocant, rationes non adeo in *lactea metastasi*, quam in aliis momentis, foeminis animalium brutorum

haud communibus, originem agnoscere.

Apud utriusque sexus proles vix utero exclusas, rarius apud paulo adultiores, *tumor ad mammillas*, cum calore, rubore, dolore ad istas, et cum tenuis quasi lactis per papillas effluxu, interdum exoritur; ac in propria familia tale nobis phoenomenon obtigit. Virginem adultam novimus, cui, dum recenter utero exclusa fuisset, mammilla dextra jam rubuit, sub attactu valde doluit, ad pomi majoris molem, suppurata pervenit, et sectioni tandem chirurgicae submitti debuit: quo factum est, ut hanc usque in diem mamma haec minor sit altera. Humorem hunc serosum turbidumque mammillarum (in nuper natis utriusque sexus potius majorum, quam post annum evolutum) nativum ac partibus his proprium esse, ut et in puero novenni observatus fuerit, suspicatus est summus physiologus; singulis interim glandulis, teneriore hac in aetate, hoc satis commune esse videtur, quin igitur ratio, cur mammillae potius, quam istae, hinc inde tantopere luxurient, sit cognita. Clarius, ut solent, *vetulae* hanc sibi rem explicant, et vel ab *incubo*, a *sagis*, vel a *defunctae matris suctione*, hos tumores pusionum mammales venire, gra-

Tumores mamm. in foetu.

viter decidunt; in hoc quidem non difficulter condonandae, modo non illos tam rudi expressione ultrò stimularent et, exemplo supra relato, suppurationem eorum hoc modo petulanter promoverent. Atqui ex hac adeo retentione, cum pusioni, primo aetatis mense, lac multum ex turgidis mammillis fluxisset, idque adhibitis ab obstetrice repellentibus compressum fuisset, lactis vomitum, acsi istius origo non alia et communior esse potuisset, venisse legimus (!!).

In viris. Nec *virorum*, sicut nec *pecudum masculorum mammas* secretionis lacteae semper expertes fuisse, res inter medicos cognita est. Non igitur ratio dubitandi supermanet, humoris hujus jam absoluta secretione, illius retentionem, a causis, quas diximus, posse induci; et effectus, quos retentio haec in mulieribus post se relinquit, et in *viris* posse prodire, quin igitur cum recente talis observationis scriptore, ea, quae post mammae *virilis*, lac secernentis, inflammationem lactisque retentionem, per renes *alba* secesserunt, pro *lactea metastasi* habeamus.

Retent. lymphat. mam. De *lymphaticis* ad mammas retentionibus mentionem jam fecimus (§. 811.). Saepius interim humor serosus, lymphati-

cus, aliquando subcruentus, vel et albuminosus, in *cystide* ad mammas colligitur, ac tumorem in his efficit, sub initio parvum, rotundum, a cute sani coloris obtectum, attactu satis mollem, elasticum, indolentem, ac lente augeri solitum; sensim vero magnam hic tumor molem adquirit, duritie circumcirca augetur, plagam interim mollescentem, quasi fluctuantem, retinet, glabritiem suam conservat, nec dolores pungentes, rodentes prodit. Ex justae diagnosis defectu, haud raro ejusmodi tumores pro *scirrhis* declarati fuerunt. Sic *Amstelodamensis* clarus quondam chirurgus, ancillae historiam reliquit, cui, duorum chirurgorum illustrium consensu, ad scirrhum mammae sinistrum exstirpandum, instrumenta jamjam exposita fuerunt; cum ille, in medio tumoris plagam molliorem explorans; hanc prius incidendam proposuit. Vix adperto tumore, magna fluidi tenuis et clari copia ex eodem effluxit; durities vero ac tumor ipse disparuerunt: quo facto, turunda, unguento digestivo obducta et, hujus cavo immissa, cystide vero illa ipsa post dies aliquot educta, et mamma feliciter sanata fuit. Plura hujus naturae exempla non difficile foret hìc colligere.

Excrescentiae fungosae.

Non minoris ponderis, eximii *Parisiensis* medici ac anatomici observatio de *fungosis ad mammas excrescentiis* est: quae scilicet, quasi tubera, hac super parte mulieris aliquando latius extensa, formam ac firmitatem amplioris verrucae assumunt, humorem glutinosum, flaviusculum plorant et, quin uberum ipsorum substantia in coeteris aegrotaverit, pro *cancro* licet declarata, vel ipsius tamen naturae, vel artis beneficio feliciter abacta, sanata fuerunt.

Tumores strumales, steatom.

De tumoribus mammarum *strumalibus*, *steatomatosis*, etsi ad retentionem lactis, aut lymphae, et illi subinde contribuant, suo loco mentionem faciemus.

Mammae trismus.

Singularis prorsus et *consensualis*, ut videtur, naturae, tumorem mammae virilis sinistrae, in duce ac principe *Ruthenico*, nuper conspeximus. A quo nempe vir hic quadragenarius, haemorrhoidum fluxui, saepe effreni, a juventute subjectus, quatuor abhinc annis, ab ictu sclopeti, anteriori ac sinistrae thoracis regioni, versus humerum, absque ullo vulneris vestigio, percussus graviter fuisset: dolorem illico, et quidem in medio mammae hujus lateris, acutum persentire coepit. Contusione licet jam sanata, dolor hic, per vices, ut in

trismo faciei fieri solet, insigniter ac ad desperationem usque, auctus, hucusque superstat. Tertia parte major haec mamma, vix tamen durior dextra, aut morbosi coloris, aut minus elastica, sub attactu percipitur. Linimentum volatile cum olei hyosciami, recenter expressi, aequali portione atque cum laudano liquido, huic tumori, bis in die, illiniri, ac eumdem, pellis cygni vel et gossypii ope, blande foveri, ac ab omni injuria externa sollicite custodiri, consuluimus. Post octo fere dies, sub hac methodo, dolor omnis ac tumor mammae, per annos morbosae, cessarunt; sed, ob nimis brevem aegri hujus in *Austriae* metropoli commorationem, num haec et interna quaedam, ex antispasmodicorum familia, praescripta auxilia constantem effectum habuerint, experti hucusque non sumus.

§. 817. Praecipua *praedictionum* ex lactis retentione momenta hucusque jam tradidimus. Pietatis nimirum naturalis in prolem, plerasque apud foeminas locupletas, defectus, — curarum, vigiliarum, quas bonis matribus, nutricis officia imponunt, aversatio, — formae atque elegantiae uberum virgineae, quousque licet, conservandae studium voluptuarium, praeter fu- Prognosis.

nestos, in filios numerumque civium effectus, a nobis alio in opere expositos, non modo venustatis, sed optatae valetudinis ac vitae adeo ipsius fundamenta hoc in sexu haud raro subvertunt. Hoc e fonte scilicet, jubente aliter sano mulieris habitu, obturato, compresso, extrema uberum extensio et subsequens hanc flacciditas, nec raro, ut supra monuimus, mammarum tubera lactea, saepe chronica, inflammatio, diuturni saepius ac omne hujus organi parenchyma destruentes abscessus, fistulae, glandulae durities, scaturiunt. Quamvis autem lacteae metastasis hypothesin, ut gratuitò admissam, respuamus; non tamen idcirco fatales saepe ex tam abundante secretione imprudenter *cohibita*, in corpus muliebre effectus ac turbas omnis generis negare contendimus. Neminem certe medicorum latet mutuum uteri cum uberibus commercium: cui nimirum, sub infracto illius visceris, per partum vix praegressum, robore, sanguinis torrentem ubera compressa majorem transmittunt, ac nisi *metritidi* (§. 225.), vel periculis plenae puerperarum *peritoneitidi* (§. 219.), *lochiorum* tamen copiosiori ac diuturno magis profluvio (§. 533.), — post hoc autem, non lacteo quidem, sed tamen al-

bo et mucoso, genitalium fluxui (§. 532.), hodiedum, in ratione denegati materni officii, tam frequenti et quasi vicario, ansam porrigunt. Eadem ratione, ut alia taceamus, si forsitan pulmo debilior praeexstiterit: facile hic, aut pars alia, inertior, secretionem morbosam, quam, sanam, ubera recusant, suo quaevis modo, ac lethali aliquando cum effectu, subibit. Quae semel mamma, ex lactis retentione turguit valdopere, chronica concepit tubera, vel inflammata, suppurata fuit, aut pupilla duriore, fissa, cicatrice obducta laboravit: futuris ea in puerperiis, similes facile matribus praedicit miserias.

§. 818. Praesentissimum sane retentionis lacteae subsidium, mammarum suctio, depletio est: cui fini, si debilior est pusio; vel infans robustior, vel os purae mulieris, vel denique cucurbita vitrea, optime, ad fundum ex gummi elastico paranda, et rostro incurvo longoque munita, respondent. Inflammatae adeo ex lactis abundantia mammae, nisi tumor circumambiens papillam, hujus ductus excretorios impervios jam reddiderit, aut limbum ejusdem extremum in totum jam obtexerit, blanda et repetita suctio opportuna est. In genere, papillarum mammalium vi- Cura.

tia chronica, *praeveniri* facilius, quam *sanari*, conceditur; quoties interim illae, ut a puero arripi et sugi queant, breviores sunt: earum violentae nimis, per cucurbitam, aut per mechanica subsidia e sinu, quo, per vestes nimis arctas retropressae, sepultae per annos jacuerunt, extractioni, ubi blanda illarum titillatio, cum propria saliva humectatio, ac suctio nihil praestiterint, maxime si jam phlogosis mammam occupaverit, parum aut nihil favemus. Quò papillarum apud praegnantes nimia sensibilitas, mollities corrigantur satis mature; istarum, ante partum, cum aqua frigidiuscula, spiritus vini aut lavandulae pauxillo remista, frequens lavatio conducet. Quamvis vero ad *papillas excoriatas*, omnis suctio, dolores longe adaugeat; nec tamen lactis in mammis congestio continuò crescat: hae ipsae pusioni non illico detrahendae sunt. Ipsa sugentis pueruli saliva, sensim dolorum levamen adferet. Pleraque nauseam sugentibus movent unguenta, papillis adplicita, atque prolis ab iisdem aversionem inducunt. *Areolae*, forsitan a phlogosi correptae, spleniola, ex linteo duplicato confecta, et aqua pura impraegnata, cum fructu imponentur, frequenter et caute renovanda.

Quodsi vero aut prolis defunctae, aut valetudinis infirmae, suspectae, ratione, aut quod mater lactatum absolute detrectet, lactis cohibendi sit animus aut imposita necessitas: ubi lente atque gradatim suscipi hoc opus queat; meliorem res, sub debita cautione, successum habebit. Tam in hoc vero, quam contrario maxime in casu, victus tenuior mulieri praescribendus ac, donec mammae detumuerint, stricte observandus est. Omnis nempe tunc, vel universi, vel autem lactei systematis repletio evitanda; ad copiam humorum nimiam ab uberibus arcendam, cum linteis quadruplicatis, tepidis, haec suffulcienda et moderate comprimenda, singula corporis colatoria probe adperta servanda, eorum excretiones sine impetu promovendae, imprimis vero lochia ad debitum fluxum dirigenda sunt. Hac simplici sub methodo, remediorum externorum, adstringentium, quorum actio profundius haud penetrat, atque vel inutilis, vel noxia est, non indigemus subsidio. Calor lectuli, potus aquosus, tepidusculus, transpirationem, — clyster emolliens, salis amari aut arcani duplicati solutio, alvum et urinam, — quies animi, crurum pedumque ab omni refrigerio defensio, puritas

et fotus genitalium, lochiorum fluxum secundabunt.

Si tamen, vel ob neglecta haec praecepta, vel ob nimiam mulieris ad secretionem lactis proclivitatem, vel ob incautum refrigerium, inflammatio mammam corripuerit ac febrem accenderit: secundum regulas alibi (§. 133.) jam traditas, hoc incendium, cum debito ad statum *puerperae* respectu, tractandum, *resolutio* tumoris, quoad fieri licet, tentanda, — si vero evitari *suppuratio* non queat; cum emollientibus ea promovenda, et ad regulas chirurgicas conducenda est. Venaesectione hinc saepe, robustas maxime apud foeminas, cum certe non omnis mammarum in puerperis inflammatio, ut nuperus hac de re scriptor praetendit, *asthenicae* sit indolis, requiritur, ac alvus iterum cum blandis remediis movenda est. Butyri recentis, olei amygdalini, unguenti althaeae, volatilis, ad ubera inunctio, emplastrum ex spermate ceti, ut vocant, cum oleo non rancido, blandiorem ad ignem paratum, cataplasmatis levioris, ex mica panis, cum aqua vegetominerali parati, impositio, inflammationem mammarum, nisi nimis provectam, frequenter dissipabunt. Ob summam vero hujus partis sensi-

bilitatem, saepe tum hyosciami folia, emollienti cataplasmati superaddita, tum prudens opii ad vesperas usus, apud delicatulas indicata sunt. Jam saeculi decimi et septimi sub fine, *Galliae* chirurgus celebris, tumoribus mammarum lacteis, ut potissimum auxilium, *herbam cicutae*, in urina coctam, ac demum lintea duplicata, hocce lixivio madida, huic superimposita, laudavit. Spe vero resolutionis amissa, in his solis emollientibus externis, donec abscessus mammae rumpatur, et donec omnis circa hunc durities disparuerit, continuandum est. Tristissimos insana carnificum chirurgorum, abscessus mammarum, necdum perfecte maturos, adperiendi, eorumque sinus crudeli cum specillo per intima uberum penetralia quaerendi (saepius creandi) libido, innumeras jam puerperas aliasque mulieres, sub dirissimis cruciatibus, hoc fonte, e quo primam, vix nati, vitam sugimus, spoliavit.

Reliquam a sanato jam abscessu mammae *duritiem*, istius cum aqua tepida, in cujus pinta, salis alkalini vegetabili fixi drachmae duae solutae sint, fomentatio, vel cataplasma ex cicuta, hyosciamo, farina lini, croco et oleo, — vel, si his remediis malum diutius restiterit, mammae fu- Duritiei.

turo forsitan a puerperio per prolem propriam, satis vegetam, suctio, saepe dissipant.

Quodsi *scirrhus* in mamma *verus* se offerat: hunc, a sola injuria externa productum, ut *locale* prorsus *vitium*, nisi infelix ad scirrhos dispositio mulierem tenuerit, cum optato plerumque eventu exscindi licebit; ejusdem autem mali, ex causis *internis*, nec quidquam intellectis, exorti, suscepta exstirpatio, rariore, si ullo, successu coronabitur.

Tumores. mammar. lymphat.

Tumores mammarum *lymphaticos*, plerumque cysticos, aut melicerides, chirurgia, cum sacci ipsius exstirpatione, aut lenta suppuratione, consumtione, pertractat.

Suffocatio foetus a muco.

§. 819. Inter retentiones thoracicas internas, quae hùc spectant, prima nobis se offert, non infrequens *muci* copiosioris apud foetum recens natum, non modo in *ore* ac *faucibus*, sed et ipsis in *bronchiis* collectio. Vel scilicet eadem, quae foetus corpusculum a nativitate obducit, materia, sedimentum quasi ad fauces ejus deposuerit; vel propriae harum glandulae mucum copiosiorem hìc secreverint; vel ipso sub partu mucus genitalium maternorum, ore naribusque pusionis subintraverit; tenax

interdum gluten epiglottidem istius obtegit, ejusque motum praescindendo, respirationem excludit, et *asphyxiae* statum in eodem inducit. Similis aliquando viscidissima materies tum a partu, tum, ubi puer per horas absque potu in cunis jacuerit, serius, linguam ejus palato adglutinat ac motum hujus, nisi prius cum spatula solutae, impeditae suctionis, ac suffocationis cum periculo, praevertit. *Uterini hominis* morbos, — etsi mortalitatis ratio his vitae exordiis, illa, quae primos infantilis aetatis annos tam magna premit, adhuc major esse videatur, — nec a longe quidem cognoscimus. Nec primae respirationis obstacula, quae hanc saepe in ultimam convertunt, satis intelligimus. Quo propior suae origini foetus; eo quoque gelatinosum, mucosum magis ejusdem corpusculum, et eo magis conspicua glandularum in illo moles est. Magnus istarum numerus in superficiem oris, faucium, laringis, tracheae, bronchiorum internam, dominatur; qua vero sub rerum conditione, aut quibus a causis in foetum agentibus, aut major muci, quam futuris harum viarum officiis competat, quantitas secernatur; aut istius liquidi augeatur nimis tenacitas; hoc non minus ignoramus. Tristis interim experien-

tia docet: non paucos foetus, vix uteris exclusos, vel primis aurae vitalis captandae moliminibus succumbere, vel non adeo multis a partu horis, sub faciei livore atque catarrhi suffocativi phoenomenis, morientium stertores jam agere, ac sortem illorum iniquam, sub istis, subire. Cum vero inexspectati hujus obitus in causas culter anatomicus inquireret: saepius ille non aliam, quam insolitam muci tenacis, interdum in frusta concreti, vel fauces et asperae arteriae introitum operientis, obstruentis, vel ipsam hanc fistulam et bronchia opplentis, in aqua solubilis, copiam, — glandulas autem mucosas tracheae praetumidas, detexit. Quod vero hic mucus non tam praegressi alterius morbi gravioris effectu, quam praecipuo membranae pituitariae vitio, hìc loci confluxerit: infantes, hac muci copia promtius educta, tanto periculo feliciter erepti commonstrant. Nec enim homuncio hocce obstaculo se ipsum, per tussim cum impetu susceptam, liberare hucusque didicit; aut saltem vires ipsi, post partus lenti injurias sublatas, hoc ad voluntarium tentamen, necdum concessae sunt. Ipsa foetus, forsitan ad talia dispositi, praevio capite per horas in pelvi materna haerentis, et pectore ab uteri con-

strictione compressi, inversa positio, quod mucus justo copiosior suo pondere ex bronchiis laryngem versus decidat atque hunc demum obruat, inducit.

Multum haec mortis, quosdam apud foetus, causa, cum ea, qua toties pueri, sub *cynanche laryngea*, vel tracheitide (§. 173.) succumbunt, conspirat; nisi quod in istis, non tam *mucus*, quam potius *lympha*, per inflammationem laryngis aut asperae arteriae, sub febre acutissima morbose secreta, et in pseudomembranam condensata, spiritum praecludat. A lympha coacta.

§. 820. Praeceps est admodum, foetubus, ex pituita in larynge, trachea, bronchiis collecta vel, strangulatorum instar, in *asphyxiam* subitaneam delapsis, vel saltem suffocationi proxime expositis, succurrendi occasio; non absimilis fere illi, quam *vomitus*, vel pusionibus, supino in cunis sub decubitu, vel adultis adeo, sed gravi a morbo fractis, ac se ipsos erigere nesciis, minatur (§. 671.). Ante omnia vero, trunco infantis ad anteriora et in latus inclinato, ac oris fauciumque cavo a spuma et muco, hic saepe collectis, cum linteolo, vel cum digitis liberato, in casu asphyxiae, compressis foetus naribus, aer (cum purior non satis promte ad manus Cura.

sit) ex ore sani hominis, ori pueri adplicito, in pulmones pellendus, thorax vero et abdomen, per vices, comprimenda, relaxanda sunt. Hoc modo scilicet pituitam aut mucum concretum circa laryngem, vel in eo ipso forsitan stagnantem, ut mechanicum obstaculum, ab angustiore loco, ampliorem in fistulam urgemus, liberioremque aeri externo in hanc, viam pandimus. Nec ea, quae in *asphyxia* et *suffocatione* quondam et hoc in opere proponemus, frictiones cum pannis calidis, volatilia naribus admota, clysteres et alia negligenda sunt. Quamprimò vero puer respirare inceperit, vel in casu, quo is, necdum quidem suffocatus, per stertorem tamen ac dyspnoeam, pituitae tenacis, in viis respirationis haerentis, copiam indicaverit; vel cum digito, vel cum barba pennae, profunde satis faucibus adactis, vomitus excitandus est.

Dyspnoea mucosa.

§. 821. Sunt homines, laxioris, phlegmatici habitus, imprimis foeminae, viri obesi, literati, artifices, vitae sedentariae submissi, qui singulari faucium, bronchiorum atonia instructi, majorem, prae aliis, pituitae tenacis copiam in istis secernant eamque, matutinas praecipue ad horas, salute interim aut parum, aut nihil turba-

ta, rejiciant. Multi tamen ex istis, vel et tales, qui certis temporibus nullam fere pulmonum adfectionem produnt, — alii sub tempestate imprimis humida frigidaque, hoc viscus a pituita sibi obrui, vocem non parum raucescere, pectus sensim sensimque gravari, — tandem, quasi per funem, constringi, ac animam vix non et verba deficere, sudores viscidos sibi ad frontem ac jugulum, prae anxietate, exprimi, cordis palpitationes, cum pulsu inordinato, parvo, intermittente, aliquando tardo, accedere, tussim praeterea molestam, inutilem, his addi miseriis, alvumque siccari, ructus assurgere, urinas pallescere, persentiunt. Hac sub flebili rerum positione, musculi, qui sanis sufficiunt, thoracem satis elevare nequeunt; sed illos quoque aeger, qui pectori cum jugulo et brachiis communes sunt, in subsidium evocat et, quò punctum fixum his musculis conciliet, trunco semper erecto, caput reclinat, et brachia tensa utroque e latere pulvinaribus aut sedilis manubriis defigit. Sic autem quatuor, quinque, aut plures etiam per dies, magis vero ad noctem, res his versantur in angustiis; donec, feliciore sub omine, sputa tenacissima, glutini scriniariorum similia, in filos

longiores facile ductilia, nunc alba, nunc flaviuscula, nunc viridescentia, aliquando sanguine, satis etiam copioso, vel striis nigris remista, — primùm quidem spumosa, cum ea difficultate, ut ex eorum adhaesione ad fauces, quasi a penna his immersa, et vomitus interdum provocetur, — tandem vero copiosissima pluresque nonnunquam pelves adimpletura, longo satis tempore, sub sensibili aegrorum levamine, succedant. Urinae simul nunc jumentosae turbidaeque redduntur, ac serius aliquando sedimentum album, mucosum, deponunt. Sudor aequalis matutinas ad horas e cute emanat; quibusdam venter solvitur et aquosa demittit. Somnus, qui antehac vix ullus fuit, nunc aliquis conceditur, praecordia solvuntur, tussis minor et rarior, vox sensim clarior fit. Interdum dolor, in remissione, ad scapular proditur.

Periodicum autem aliquando *decursum*, anni temporibus, seriori autumno vernoque adcommodatum, interdum brevioribus intervallis, ad tempestatum vicissitudines, vel coeterarum secretionum ad reditus, circumscriptum, dyspnoea haec absolvit. Sunt adeo, quibus atmosphaera, non tam humida et frigida, quam calidior et siccior, — sunt quibus coelum frigidum

et siccum officiat. Sic *viennensem* tractavimus, quinquaginta quinque annorum matronam, *asthmate*, ut vocant, *pituitoso*, a tribus modo annis, nec alio prius morbo, adfectam. Huic menstrua decimo quinto aetatis anno primùm conspecta, quinquagesimum quartum ad annum usque ordinatim rediverant. Iisdem, duobus jam ab annis, cessantibus, sub atmosphaera sicca et gelida, dyspnoea mucosa superaccessit, ac simili sub aeris conditione continuò rediit; sub coelo humido evanuit; sub tonitru vero instante, mox iterum recruduit. Sic foeminae exemplum habetur, quae omni mense semel sputum quasi puriforme foeditissimum, ad tres libras rejiciebat; bene interim se habebat, neque tussi laborabat, nisi dum sputum periodicum immineret, formosa semper haec mulier. Sanguine nobis adfinem, septuaginta duos annos numerantem foeminam, cum adhuc virgo esset, sub aspectu floridissimo, saepissime pituitam multam, cum facilitate, pulmonibus ejicere, atque haec nihili habere vidimus. Cum ea sexagesimum jam annum superasset, dyspnoea mucosa frequentius, sub tempestate humida et frigida laborare, ac multam, sub illa, pituitam expellere, aliquot autem post annos, et

morbo semper aucto, quamvis hieme, plures per menses symptomata supra exposita pati, et quavis certe nocte plures densissimae illius materiae libras rejicere coepit, ac per annos, aestivo tempore haud parum sublevata, rejicere soluit. Atqui haec, nisi quod tam longi morbi nos ipsi testes fuerimus, non tam rara sunt. Rarior vero matronae *ticinensis*, quadragenariae, casus est: quae, diutius jam a medicis, quorum numerum non exiguum consuluerat, pro *phthisica* declarata, antecessoris quoque nostri auxilium implorare constituit. Argumentis medicorum, quae phthisin ex ulcere pulmonum *conclamatam* in aegra comprobarent, expositis, vir hic celebris, solus, morbum pro *asthmate humido* habendum esse, edixit atque, non sine magno aliorum scandalo, mulieri huic nobilissimae, ut *montes apeninos* peteret, ac non modo praesentem calidissimam aestatem, sed autumnum quoque ibidem transigeret, consilium dedit. Obtemperans huic matrona, mox sese ad villam, quae ipsi vicinas ad alpes propria fuit, transferri curavit, ac altiore hoc in loco vix mensem transegerat, cum liberius se respirare, tussis violentiam sputorumque copiam imminui, desiderium ciborum, somnum vi-

resque amissas sibi redire et, ut paucis dicamus, sanitatem, qualem ea nunquam sperare ausa fuerat, restitui animadvertit. Quare, nec adventante hieme, caram sibi hanc habitationem relinquere, secum constituens, per duos fere annos in eadem commorata est. Cum vero tunc negotia domestica hanc foeminam, sirio ardente, in urbem revocassent; mox pristinum in morbum ea relapsa est. Pristinae hinc medicorum de hoc opinioni haec recidiva ansam dedit. Tunc nostrum quoque consilium expetitum fuit. Praedecessoris nostri, *in Helvetiam* jam reversi, judicio, per eventum felicem jam satis confirmato, adhaerentes, aegram, ut montanum ad aerem recurreret, persuasimus, ac optatus hoc iterum consilium successus per annos coronavit.

Non apud omnes interim, quod vix monuimus, dyspnoea mucosa idem ex aere puriore frigidoque auxilium experitur; sed plurimis fere, hoc a malo correptis, coelum tepidum ac siccum opportunius est, quin idcirco facile sit, tam diversos inter se effectus, ex solo ratiocinio, praedicere.

Sic etiam rarum est, hoc morbo semel adfectos, accessione graviore absoluta,

omnis dyspnoeae vivere expertes; plurimis nempe ex illis, praeter insignem lassitudinem, anhelitus aliquis, imprimis sub acclivium ascensu, aut sub celeri deambulatione, aut ab aeris in humidum et frigidum mutationibus, adhaeret; tussis vero, interdiù licet satis moderata, de nocte augetur, et pituitae tenacis rejectio plùs minus continuat: ut igitur magno *Graeciae* monente scriptore, hi aegri « in morbi cessationibus, licet ipsi non decumbentes obambulent; secum tamen illius signum circumferant ». Neque funestae prorsus aegris, imprimis jam exhaustis, atque debilioribus, accessionis tristia exempla desunt: quem rerum exitum, sub pulsu tandem minimo, vacillante, extremitatum sub frigore, accedentibus deliriis, lipothymiis, aut sopore quasi apoplectico, non injuste praesagimus. Multos etiam ex tanta muci nutrientis jactura, tabes cum febre lenta, — alios pneumonorrhagia et phthisis ipsa pulmonalis, — alios catarrhus, ut vocant, suffocativus, — alios demum, et quidem plurimos, hydrothorax, exspectant. Sunt tamen non pauci, qui seros ad annos horrenda haec mala ferant; et causidicus, quem, quadraginta et novem ante annos, sub quavis accessione expira-

turum esse verebamur, ad praesens usque tempus non modo vixit, sed publico gravique officio egregie praesedit.

§. 822. Morbum hucusque descriptum, ab *asthmate*, quod adfectionis genus ad *nevroses* magis referimus, consulte separavimus. Quamvis nempe *periodicus* saepe dyspnoeae mucosae decursus, nervosae indolis prolem in ea suspicari inducat; non omnis tamen periodus, nervorum adjudicanda est imperio; nec ratio medendi, quae in hoc magis dominatur, nisi dyspnoeae cum nervorum adfectione complicatio subsit, auctoritatem in morbum nostrum conspicuam exserit. In *causas*, quae secretionem morbosam in glandulis mucosis inducant, alibi sollicite inquisivimus (§. 514.); ac eaedem sane causae, varia ratione agentes, glutinis copiosius secreti *retentioni* occasionem largiuntur (698.). De *catarrho suffocativo* (§. 513.) atque de *hydrope pulmonum*, imprimis *cystico*, loquentes (§. 742.), quanta humorum mucosorum lymphaticorumque, vel in parenchymate, vel in bronchiis pulmonum interdum colligatur, copia, et qui hujus effectus sint, jam satis indicavimus. In genere, glandularum tunicae mucosae in trachea et bronchiis laxitas, ipsorum adeo Causae.

pulmonum flacciditas, ut praecipua tum phthisis pituitosae, tum humoralis dyspnoeae causa, sub sectione anatomica declaratae fuerunt. In *asthmate*, ut nominant, *puerili*, glandulas bronchiales, praeter sanitatis modum, turgidas, maxime vero *thymum* insigniter tumefactum invenerunt anatomici: ita quidem ut totam fere anterioris pectoris regionem ille occupaverit. A tergo quidem aspera arteria facilius comprimi potest; interim et ab anteriore facie, ut exempla docuerunt, tam a *sarcomate*, quam a glandula *thymi* ingente, tophis cretaceis referta, illa compressa fuit. Sic etiam varices vasorum lymphaticorum, hydatides minores, majores, ad ovi adeo magnitudinem accedentes, modo limpido, modo magis tincto liquore turgidae, repertae fuerunt. *Lutetiae*, ut legimus, aeger vomicam, membrana tectam, ovo similem, e pulmonibus expurgavit, cum ante fuisset asthmaticus, et ita paulo post exstinctus est. Ab humore viscido in bronchiis, pulmonibus, secreto, infarctus innumeri. Calcis instar interdum indurantur glandulae bronchiales; calculi tophique quamplurimi conspecti fuerunt in pulmonibus, et sputum sanguinis, et phthiseos symptomata exorta sunt. « In nemi-

ne se pulchriores pulmones vidisse, quam in *forocorneliensium* episcopo, cui vitiati credebantur ob multos, quos expectorabat, humores, a propriis videlicet bronchiorum glandulis secretos », testatur insignis *Italiae* anatomicus. « Pulmones sicut folium longo immaceratu flavescere », observavit gravis *de recondita abscessuum natura*, scriptor. Pulmones collapsos flaccidosque post longaevam tussim et muci rejectionem, descripsit summus quondam physiologus. Post repentinam suffocationem in quatuor aegris, inventa fuit pituita lenta, contumax, quae instar membranae cujusdam asperae arteriae obtenta erat, ut non esset liber exitus et introitus spiritui externo. Glandulas bronchiales usque ad suffocationem tumentes refert benemeritus de anatomia vasorum lymphaticorum scriptor *anglus*. Saepius in iis, qui diutius, absque symptomatibus inflammatoriis, dyspnoea laborarunt, rami bronchiales a materia mucosa turgere observantur; atque verisimile est, qcod, sicut *spasmi* sub *asthmate*, ita quoque sub certis *dyspnoeis semiparalyses* in fibris bronchiornm musculosis locum inveniant: sub quibus peripneumoniae nothae, vel catarrhi suffocativi, ac prompta demum stran-

gulatio succedant, nec aliud quid, praeter laxitatem maculasque atras, ab ista, detegatur in pulmonibus. In *kyphosi*, quae compressionem medullae spinalis ad dorsum inducit, frequenter, ut alibi fusius docebimus, dyspnoea, quam *paresi pulmonum* adscribas, occurrit. Quare memoratu dignissima *pergamenus Hippocratis* interpres, de laesa ex *medullae spinalis* ac nervorum ex ea egredientium vitio, necnon ex diaphragmatis debilitate nervosa, respiratione, jam tradidit; et clarus quondam *Germaniae* medicus, « majores, inquit, praesertim nervi septi a dorsali medulla progressi, defluxionibus aut aliis morbis solitarii ac separatim infestati, dyspnoeam quondam pariunt, qualem in *asthmaticis*, nullis aliis pulmonum adfectorum indiciis adparentibus, continuò aegrotos infestare observavimus ». Magnam in puero novenni dyspnoeam, a kyphosi ad primas dorsi vertebras oriundam, nos ipsi conspeximus. Ex nervis phrenicis incisis, eadem illico respirandi difficultas, quae in equis asthmaticis occurrit, ab *anglo* scriptore observata fuit. In apoplecticis plerisque profunda et lenta respiratio, de difficili pulmonum, in propellendo sanguine, labore, facile in lethalem illis stertorem mutando, testatur.

Aliquando vero pulmo, forsitan jam antehac debilior, secretionem muci morbosam eamque habitualem, ex alia parte, ut ex utero, vagina, vesica, urethra, intestino recto, tumultuose suppressam, *vicarie* subit, et ex medorrhoea insonti, vel quoque contagiosa, dyspnoea mucosa propullulat. Copiosa hinc dyspnoeae a suppressis fluore albo, blennorhoea chronica, exortae exempla sunt. Nos ipsi quondam, cum foeminae juveni, leucorrhoea jam septem ab annis laboranti, eo quod ob graves rationes citius hoc a morbo liberari, supplex rogaverit, per injectiones aluminosas hunc fluxum cohibuissemns, eamdem in magnam dyspnoeam et anxietatem conjectam fuisse doluimus; quo tamen malo, priori longe pejore, suspensis illico injectionibus, ac restituto, per semicupia tepida et per vapores genitalibus admissos, habituali illo profluvio, mulier haec liberata, posthinc autem, lentiore quidem, sed tutiore cum methodo sanata fuit.

Haereditariam interdum in dyspnoeam mucosam dispositionem subesse, et ex nostris observationibus videtur. Strumosa hominum constitutio, imprimis vero iniqua thoracis constructio, non exiguam hujus mali partem sibi assumunt.

In cibos farinaceos, pultaceos, glutinosos, ac in ventriculi inertiam, muci ad pulmones copiosius collecti culpam conjecerunt pathologi. Nec tamen *sanguinem*, unde mucus ille in pulmonibus secernitur, magis igitur *mucosum* esse docuit experientia; et saepe debilitas et pulmonum, et ventriculi, quin haec, illius rationem in se contineat, ex eadem origine scaturit.

Localem saepe *pulmonum atoniam*, de qua universum systema modo tardius participet, in chronica dyspnoea mucosa subesse, sanitas multorum, qui huic malo subjecti vivunt, in coeteris, multos per annos sat firma, commonstrat.

Polypi bronchiales.

Quoties vero inflammatio pulmones corripit; non adeo *mucus*, quam *humor puriformis* et bronchia et pulmonum parenchyma inundat, infarcit (§. 186.). Quodsi tunc nec sputorum rejectio canales bronchiorum evacuet, nec resorptio textum pulmonum cellulosum liberet, vel prompta suffocatio insequitur, vel *polypus bronchialis* subnascitur; vel pulmonum parenchima concrescit, induratur, ac in firmam, quasi hepaticam, substantiam, inspirando imperviam, convertitur. Plura polyporum, pulmonibus excretorum exempla sunt, qui *arbusculorum ramos* retulerint;

ac, in bronchiis modulati, propter lumen, quo saepius instructi sunt, et propter colorem ex albo subflavum, non paucis pridem pro *arteriis pulmonum rejectis* imposuerint (§. 572.). Sic lapicida *bruchsaliensis*, a dyspnoea, tussi, sputo cruento jam saepius vexatus, polypum, duos circiter pollices longum, cavo unius lineae diametri, ac ramo laterali, ad angulum acutum exeunte, donatum, nobis adstantibus, tussiendo rejecit, magno terrore, ne pulmonis proprii portionem exscreasset, perculsus. Sic in medicorum *Londinensium* observationibus, post magnam dyspnoeam, plures polypi, duos, tres, aut quatuor pollices longi, multi etiam minores, per tussim expulsi fuerunt, quorum color albus et pellucidus, quasi cremori lactis similis, observatus fuit. Nullum interim polyporum, in bronchiis haerentium, signum, ab illo quod, pulmonum quemcumque post morbos inflammatorios infarctum lymphaticum, vel duritiem hujus visceris (§. 193.), significet, diversum, nisi concretiones tubulosae cum sputis secedant, habetur. Similis igitur polyporum bronchialium, atque eorum, quos *cynanche laryngea* atque *tracheitis* saepe producunt, est genesis, ac omnis in eo diversitas

ponitur: quod *bronchiales polypi* plerumque *cylindrici*, aut potius *conici*, formae canalis, semper angustioris atque ramosi, quo nati sunt, adaptati; — *tracheales* vero, utpote ad latiorem fistulae magis amplae superficiem extensi, *pseudomembranas* magis sistant, nullum facile in cavum convolutas, et magis per frusta latiora, quam longa, rejiciendas. Sunt, qui in cynanche laryngea et in tracheitide, cum residuis his, ad loca prius inflammata, pseudomembranis, in adulta magis, quam puerili aetate, mortem quidem effugiant; sed, nisi simul perfecte *aphoni*, *dyspnoea perpetua*, eoquod *organicam* jam pseudomembrana haec, cum interna laryngis, tracheae tunica, cohaesionem contraxerit, nullo modo sananda, laborent. Polyposae concretionis, rotundae, pedunculo instructae ac mobilis, in ipso cavo laryngis foeminae abinde suffocatae, a nobis repertae, mentionem alibi injecimus.

Cohaesio pulmonum cum pleura.

Nec facilioris diagnosis est, adfinis polypis, materia, quae toties, post pneumonias, pulmones circumambit ac, cito solidescens, et vasculis minimis, quae cum successu injici curavimus, propriis saepe instructa, quasi sacco membranoso, arctissime involvit stringitque; vel istorum lo-

bos morbose inter se connectit; vel inter illos hinc inde *pseudoabscessus* constituit; vel quae, tam a pulmonum, quam a pleurae incendio, illos, vel integros, vel ex parte cum ista, nunc ad costas, nunc ad septum transversum, coadunat (§§. 186. 193.). Saepius nempe vel eorum in cadaveribus, qui de pectoris morbo aut dyspnoea nunquam conquesti erant, pulmonum cum pleura concretum et nos invenimus, et alii viderunt; quamvis, ubi post pneumonias, sat feliciter devictas, nullo alio phoenomeno morboso superstite, decubitus vel hoc in latus, vel in aliud, maxime vero in illud, ubi nullum fuerit incendium, difficilior et cum tussi conjunctus fuerit, — imprimis autem, ubi, compulso cum digitis thorace hujus lateris, obtusiorem id, quam latus oppositum, sonitum ediderit; probabili ratione ad factam pleurae costalis cum pulmone adhaesionem concludi queat.

§. 823. Dyspnoeae mucosae *prognosis* ex ipsa morbi descriptione proficiscitur, ac pro constitutione, aetate, sexu, conditione aegrorum, pro causa diversa, pro complicationis, pro temporis, quo morbus illos tenuit, pro vehementiae symptomatum varia ratione, alia est atque alia. Laxioris fibrae, strumosi, gibberosi, Prognosis.

infantes atque senes, majora hydropis succedanei discrimina incurrunt. Foeminis, tam ob variam menstruae periodi uterique sortem, quam ob majorem ad mucosas collectiones, ad animi pathemata nervorumque adfectiones proclivitatem, majora simul instant pericula. Proxime his viri literati, artifices ad vitam sedentariam, ad corporis iniquam sub labore positionem, vel denique ad hauriendos, pulmonum vigori vitali adversos, vapores damnati, veniunt. Si pulmonum atoniae, secretioni mucosae ultro faventi, nervorum simul turbae periodicae accesserint; pejor sane aegrorum status erit; pessimus vero ille, cujus causae auferri nequeunt, dicendus est. Dyspnoea mucosa, quae profundas nimis radices jam fixit, atque per annos forsitan periodice redivit, plerumque insanabilis est; sub constitutione interim minus iniqua, ut supra monuimus, serius aliquando lethalis fit. Quo vero tenacius sub forti accessione sputa haerent; quo magis vires ad rejectionem eorum deficiunt, aliquando etiam quo impetuosius ea, majore copia in asperam arteriam sese praecipitant, — quo magis extrema frigent, pulsus vacillant ac fere disparent, maxime vero si hydrothorax jam superaccesserit; eo certior interitus erit.

Nisi rejectis jam in morbo chronico *bronchiorum polypis*; vix ii prognosin, — eamque, si plures restitare videantur, qui majorem dyspnoeam inducant, vix aliam, nisi tristem, ferri concedunt. Internas viscerum inter se, vel cum partibus vicinis *adhaesiones* morbosas, sicut arduum est dignoscere: ita spem solutionis illae prorsus nullam admittunt. Est interim, ubi minus extensa minusque stricta, functiones parum laedat, aut saltem diu absque tanto discrimine perferatur, partium inter se concretio.

§. 824. Diversae causarum, quae dyspnoeam mucosam generarunt, conditioni, *medendi* quoque *ratio* nunc haec, nunc illa opponenda, — alia vero sub ipsa morbi accessione, alia, eadem jamjam absoluta, eligenda est. Frequenter nimis cura dyspnoeae, de qua loquimur, imprimis haereditariae, aut jam provectae, nonnisi *palliativa* permittitur. Cura dyspnoeae mucosae.

Si habitualis forsitan in alia parte secretio morbosa vel muci, vel humoris lymphatici, serosi, praepostere suppressa, vicariam in bronchiis scaturiginem adperuerit; quantocius illa, tam nobili a sede, ad pristinam, cum opportunis, et alibi jam expositis auxiliis invitanda est. Hinc ubi

medorrhoea insons, vel et contagiosa, vaginae, uteri, uretrhae, intestini recti, stypticarum ope injectionum, vel a refrigerio, cohibita, — si herpes rodens, tinea capitis, plica, ulcus antiquum, fonticulus jam diu adpertus, ad cutem exaruerint; causa vero harum impetiginum, vel et arthritidis chronicae, in pulmones teneros vim suam direxerit: debitis illa cum remediis impugnanda, donec vero corrigi ea potuerit, quo prius sibi complacuit, ad locum devocanda est.

Maxime autem tum atmosphaerae, quae aegris forsitan hucusque melius conduxerit, tum diaetae ratio habeatur, oportet. Parti plurimae aegrorum, dyspnoea pituitosa detentorum, atmosphaera locorum meridionalium, *Italiae*, *Galliae*, magis tepida et sicca conducit. Quibus vero hoc uti beneficio non conceditur: illis, seri autumni, hiemis, vernique temporis rigores et inconstantia fugienda sunt, et in cubiculi satis ampli et alti, puro tepidoque aere instructi ambitu, donec aestas serena rediverit, vivendum est. Quibus anima per auram, exhalationibus aromaticis leviter impraegnatam, non praecluditur, nec tussis excitatur: illis, dum pulmonum laxitas, dyspnoeae causam constituit, fumi, non

tamen empyreumatici, avara manu, ex myrrha, mastiche, terepinthina, vel balsamo eliciti, proficui sunt. *Phthisicos*, quos ex *balsami de Mecca*, chartis amplioribus circa lectulos suspensis, frequentius illiti, evaporationibus continuo inspiratis, vel adeo *vaccarum in stabulis*, magis tepidis, et urinae faecumque horum animalium exhalationibus imbutis, restitutos fuisse, historiae referunt; dyspnoea potius, vel tabe pulmonum pituitosa laborasse, supponimus. *Aerem oxigenatum*, quem in asthmate inutilem, nisi nocuum, fuisse conspeximus, plures in dyspnoea atonica, mucosa, laudarunt; nos ipsi tamen haud adhibuimus. Quamvis autem cibos viscidos, pultaceos, tenacitatis, quam sanguini conferre dicti sunt, vix accusandos esse diximus; ventriculum tamen, quo debite subigantur, robustiorem sibi exigunt, ac non minus illi, quam legumina, farinacea, carnes juniores, glutinosae, cerevisiae, vina recentia, turbas intestinorum multiplices, flatus ac alvi tarditatem inducunt, repletoque ab his abdominis cavo, diaphragmatis descensui ponunt obicem. Exercitatio moderata, imprimis *equitatio*, quo tempore pectoris angustia id non prohibet, — *navigatio*, praecipue *mariti-*

ma, his aegris conducunt. Longior quidquam ac altiore voce absolvenda oratio, sermocinatio, iisdem molesta simulque damnosa; nec tamen idcirco perfecta pulmonibus reticentia imponenda, sed locutio remissa, qua major hujus visceris inertia praescindatur, concedenda est.

Omnem, non ita pridem, operam theoria medica, in *muco* bronchiorum tenaciore, qui tamen ipse effectus magis, quam causa (nisi secundaria) hujus morbi est, *incidendo, resolvendo,* ponendam esse docuit. Etsi vero rationis, qua laudatioria hìc remedia conducant, erronea sit interpretatio; actio tamen, quaecumque illa sit, gummi ferulaceorum, imprimis gummi ammoniaci, antimonialium, utpote kermetis mineralis, sulphuris aurati antimonii, vini antimonialis, tartari emetici, ippecacuanhae, refractis dosibus porrectorum, radicum polygalae senekae, ireos florentinae, ari, florum sulphuris, — imprimis cum illis, quae renum, alvi cutisque secretiones simul quidquam augent, ut, cum squilla marina, oxymelle squillitico, digitali purpurea, sale medio blandiore, infuso herbae hysopi nuptorum, non vano innititur praeconio; ac licet nihil in his virtutis lateat *specificae*; pulmonum

tamen erigendo inertiam, secretionem in bronchiis morbosam vel sanitatis ad normam reducere, vel saltem restringere, multoties valent.

Quodsi vero haec, medias inter dyspnoeae mucosae accessiones, aegris frequentius conducant; istarum tamen sub impetu et aucta pulmonum intolerantia, cum stimulis fortioribus ac fixis, cautius omnino agendum est. Vix etenim vel aerem tunc aegri quidquam tepidum, prae angustia, ferunt; et singula, quae motum sanguinis ad pulmones potentius quidquam accelerant, sollicite fugienda sunt. Oleosa quidem atque sic dicta *bechica*, in dyspnoea, quae laxitatem pulmonum pro causa agnoscit, ne haec ipsa et conjuncta saepe ventriculi debilitas cum illis augeantur, recentiores medici quamplurimi rejiciunt; sub tanta interim bronchiorum irritatione, vel illa, quae *relaxare* magis dicuntur, jam aliquo, sed adaptato sensibilitati morbosae, sunt *stimulo*; et in quantum tenax in bronchiis pituita immobilis et coercita haeret; cum calcare illa majore non urgenda sunt. Hinc saepe nobis sola, his in casibus, emulsio arabica (N. XV.), cum infuso leniter aromatico, tepidiusculo, vel et cum linctu ex oleo amygdalino, recen-

ter expresso, mucilagine gummi arabici atque syrupo althaeae composito, suffecit; nec etenim, quae jamjam pectore potita est, periodica forsitan, in totum supprimi mox potest, dyspnoeae accessio; ac donec, aliquot post dies, primae turbae quidquam sedatae fuerint; parum sane arti salutari in illam est imperii. Tunc scilicet, praeter respirationis impedimenta alia, mucus, jam quidquam mobilior, in bronchiis sibilare magis et quasi ebullire, stridere incipit, atque modicam istorum incitationem nunc indicat. Praestant hanc oxymellis scillitici, sirupo althaeae adjecta portio ac, in homine minus sensibili, solutio gummi ammoniaci, in liquore terrae foliatae tartari, eodem oxymelle, aqua destillata hysopi ac spiritu nitri dulci, vel spiritu salis ammoniaci, ut vocant, anisato, superadditis.

Non multum igitur, hac sub morbi conditione, cura dyspnoeae mucosae differt ab illa, quam in *peripneumonia notha* proposuimus (§. 200.); et cum tanta subinde pituitae, jam satis solutae, bronchiorum ramos oppleat, infarciat copia: ut ipsa demum sors aegri, jam nimis, quo istam tussiendo eliminet, debilis, vix non conclamata sit; non celato adfinibus tum morbi,

hoc in agmine constituti, tum agendorum discrimine, modo nulla praesupponi queat pulmonum inflammatio, et modo animam aeger ne jamjam trahat; ad *emeticum*, quo pulmo hoc pituitae ab onere liberetur, recurrendum est. Sic per quindecim jam annos nobilissimam mulierem pro phthisica declaraverat archiater *Hannoveranus*, quondam celeberrimus. Hanc ad matronam jam quadragenariam, cum ea rure prope *Goettingam* degeret, nos demum anno 1784 accersiti, eamdem quidem satis macilentam, diuturna tussi, dyspnoea quadam levique febricula vexatam, minime vero lecto adfixam, sputa tamen multa, quasi purulenta rejicientem, de morbo autem, tam longo, modo parum sollicitam satisque hilarem reperimus. Cum autem ad noctem, sciscitanti conjugi, morbum hunc non tam prompte lethalem fore, solatium dedissemus; altera mox die, priusquam ab aegra nobis discedendum esset, maturius, venam frontis mediam illi summopere inflatam, prominentes fulgentesque oculos, spiritum summe difficilem, pulsus plenos, vibrantes atque celeres observavimus. Imminentis huic foeminae illustri suffocationis, ex talium conspectu, admoniti, venam illi quantocius secari

praecepimus. Vix ad id opus chirurgus accesserat; cum, fortiter convulsa et in latus corporis sinistrum prostrata, ultimum jam spiritum duxisse videretur misera. Quantus dilectissimae uxoris conjugem; minus ad id praeparatum, — quantus nos ipsos terror concusserit, superfluum foret exponi. Etsi vero nec arteriarum, aut cordis motus ullus, nec ullum respirationis vestigium persisterent; etsi calor omnis corporis, tandem difflatus, vitae spem recuperandae paucissimam relinqueret; per horas tamen aliquot in illis, quae in *asphyxia* hujus generis conveniunt, indefessim perstitimus. Tandem obscurus atque vacillans, hinc inde ad arteriam motus nobis se obtulit et, quò in labore suscepto animose pergeremus, nos induxit. Prima, post horae quadrantem, sed modo unica, nec profunda, respiratio successit. Mox altera hanc secuta est, qua demum absoluta, pectus ordinate moveri, motus arteriarum restitui, ac sensim et calor redire, coeperunt. Vix autem vitae spes major nobis affulserat, cum vehemens iterum arteriarum vibratio et, quod nos magis exterruit, *stertor* morituri quasi hominis, succederent. Intelleximus tunc, aut vomicam pulmonum diruptam, aut copiam

pituitae conspicuam ad bronchia collectam esse. Sub rerum positione tam flebili, vena prius largiter adperta, *emeticum* sat potens aegrae instillavimus: quo factum est, ut libras circiter duas cum dimidia humoris tenacis, purulenti simulque sanguinei, mulier rejiceret; mox vero ab isto, plena illi respirandi libertas rediret. Per novem adhuc annos hanc matronam, tam gravi a morbo restitutam, vixisse, tunc vero, *tabe* consumtam, suis ereptam fuisse, audivimus.

Aliquando dyspnoea mucosa in hominibus, qui nervosis simul adfectionibus subjecti sunt, occurrit; atque tunc morbus, sub symptomatibus adperte spasmodicis, decursum magis periodicum, sub muci bronchialis non tam abundante secretione, absolvit. Hoc in casu, remedia, quae nervorum turbas simul consopiant, illis, quae in dyspnoea atonica laudavimus, jungenda sunt. Potissimos hic effectus praestat compositio ex tincturae thebaicae, ad normam dispensatorii *Edinburghensis* paratae, drachmis sex, tincturae squillae marinae ejusdem pharmacopoeae, ac aetheris sulphurici ana drachma, una, ut hujus remedii pars octava, sensim sensimque major, circa vesperas aegris concedatur.

Absoluta dyspnoeae pituitosae accessione, viribus collapsis, cum victu restaurante, cum amaris leniterque aromaticis; cum elixirio vitrioli, infuso corticis frigido, cui aqua naphae, vel cinnamomi superadditur, ac tandem, nisi reliqua difficultas spirandi repugnaverit, martiali cum remedio, succurrendum est.

Polyporum bronchialium, sicut ipsa, nisi frustis eorum sub tussi jam rejectis, diagnosis perambigua: ita quoque, imprimis ramosorum, cura vix non impossibilis habenda est. Vapores tepidi, ore frequenter inspirati, remedia oleosa, saepius atque satis diu hausta, levamen aliquod malorum aliquando concedunt.

Retent. mediastinae.

§. 825. Glandulae, in foetu conspicuae, sed, quoad suas functiones, omnem physiologorum perspicaciam hucusque eludentis, *Thymi* scilicet, tumorem morbosum, rariorem dyspnoeae ut causam, tetigimus quidem (§. 822.); ast vero, cujus in cavo anteriore glandula haec aenigmatica, pericardio et cordi vicina, residet, *mediastinum* (utriusque pleurae e saccis, medio in pectore sibi ita parallelis conflatum, ut cavum istorum dextrum, amplitudinem, sinistrum superet, ut cava triangularia, tam anterius, quam poste-

rius, efficiat, atque hoc in ultimo, aortam, ductum thoracicum, venam azygam, oesophagum asperamque arteriam suscipiat) frequentioribus, quam quidem vulgò supponatur, retentionibus, tum serosis (§§. 739, 741.), tum vero mucoso-lymphaticis, sebaceis, cruentis, sedem ominosam largitur. Non tam infrequenter in superiore parte cavi mediastini anterioris, pinguedo colligitur, suffocationem aliquando inducens. Exemplum *atheromatis*, pondus librarum fere quatuor aequantis, hoc in cavo, vir summus observavit. Plures, a viro claro ac de anatomia pathologica bene merito collecti casus morborum ad glandulam thymi sedem suam, apud adultos adeo homines, figentium, similia confirmant. Has nimirum mediastini inter laminas, tela cellulosa sparsa est, quae, anteriore necnon superiore illarum in cavo, cum similis contextus cellulis *juguli*, amice correspondet, — in eo vero, quod inferius hiat, cum tela cellulosa, fibrarum diaphragmatis musculosarum interstitia, maxime triangulare illud, quod retro xyphoideam sterni cartilaginem invenitur, replente, cum parte *abdominis* suprema et anteriore communicat.

Ex dictis, humorum morbosorum retentiones ad *jugulum* factas, suo tandem pondere non minus, quam musculorum colli actione, in mediastini cavum anterius atque superius, — illas vero, quae inferiore et anteriore mediastini in cavo stagnant, ipsam *abdominis* superiorem et sterno vicinam ad regionem, detrudi posse, elucet. Quamvis autem *posteriorem* ac *lateralem* pulmonum faciem frequentius, quam *anteriorem*, in peripneumonicorum cadaveribus inflammatam detexerimus, ac ideo ponderis, oppressionis in hoc morbo ad sterni regionem sensum, sicut praedilectum aegris super dorso decubitum, magis ex reliqua vasorum pulmonalium sub sterno libertate, ac sanguinis ad ista concursu, quam a latente hic incendio, repetierimus (§. 186.); interdum nihilominus sub osse sterni, vel ad *mediastinum*, inflammationes, hydrothoraces, acutos, ut chronicos, ac suppurationes fieri, simul admonuimus (§§. 187. 739.). Sub tali rerum conditione, mediastinum subinde duritiem, spissitudinem morbosam contrahere, varios in sensus distrahi, in pulmonum perniciem tumere, ab excrescentiis variae indolis, a polypis, steatomate infarciri, pure, ichore repleri, sternum ab-

hinc ipsum protuberare, a carie erodi, perforari, haud sane mirabimur. Non rara certe venerea exostosis hanc trabem pectoris osseam occupat, eamdem, diu neglecta, igne subdolo incendit, interiora versùs lente exedit et destruit. Praeterea et vehemens hujus partis, tot externis injuriis expositae, contusio, laesio profunda, ipsi adeo mediastino haud infrequenter insidiantur. *Americani*, *Neo-Orleanensis* medici, recens observatio est: qua scilicet abscessus, in typho, sub sterno natus, hanc sibi viam osseam cum felici eventu adperuit. Juvenis, antehac sanus, anno aetatis decimo et quinto, ex equo projectus, et pectore contusus, fortem in isto dolorem percepit. Hunc secutae sunt tussis, dyspnoea, sub quibus tandem sputa purulenta aeger rejecit. Cum tanti morbum hunc esse haud crederet; octo vix non per annos hunc minus curavit. Tunc vero febris cum tussi, oppressione pectoris, ac serius nocturni sudores cum corporis macie conspicua aegrum terruerunt. Cum ideo medici *Altorfiensis* egregii consilium expeteret: unicum hic, in ossis sterni trepanatione superesse, non solum declaravit, sed quoque operationem propositam ipsemet instituit. Istius auxilio,

effluxit puris foetidi libra circiter una, cum effectu tam laeto, ut sanitatem perfectam sibi restitutam esse, aeger supponeret. Septem interim post annos, pristina pectoris incommoda redierunt. Hoc igitur sub statu, an. 1809, hic vir, moderatoris tunc duorum aetatis juvenilis anglorum longiore sub itinere vicibus fungens, nos quoque *Viennae* consuluit, atque num altera vice sternum perforandum foret? animosus petiit. Cicatrix ad istud, nobis sedem, qua prima locum operatio habuerit, bene clausam designavit. Aspectum sani hominis aeger prae se ferebat quidem; ast vero nihilominus de dolore sub sterno, utrumque ejusdem ad latus, praecipue sinistrum, extenso, de tussi, de febricula, horis vespertinis recurrente, atque de sputis purulentis, paucis quidem sub itinere, sed quosdam ante dies, ad unciam dimidiam adauctis, conquerebatur. Cum interim hujus in *Angliam* reditus urgeret, haec locum nostris sub oculis habere non potuit operatio; suasimus tamen, ut, sub auctis illinc dyspnoea et tussi, nisi jam sputa copiosa ore prodirent, si ita quoque expertis videretur *Angliae* chirurgis, ad pristinam medendi rationem rediret.

Therapia. §. 826. Utinam vero tantorum malo-

rum; huic sedi undique minantium, eorumque originis, maxime per sectiones pathologicas, satis conscii, ad veram eorum diagnosin atque ita securam iisdem medendi methodum, nos perducerent! sed fere cuncta hìc obscura et incerta nimis esse, fateamur, oportet. Nullam quidem nos *inflammationem mediastini*, quae ex morbo interno venisset, *solitariam* conspeximus; et quae illi cum pleurae ac pulmonùm incendio communis est: eamdem ea, quam *pneumoniae* (§§. 198-202.), medendi rationem, sibi expetit. Sic etiam *hydrops mediastini*, tam acutus, quam chronicus, cum eo, qui thoracem affligit, ejusdem plerumque causae imperio, *socius* incedit, ac denuo, si modo certum sui signum exhiberet; ut ille tractandus veniret. Quam externae, sterni regioni illatae injuriae, *localem* mediastini phlogosin vereri faciunt, sicut et illa, quam struma, venerea exostosis, hoc in loco inflammatae, internis minantur: hae, nunc phlebotomiae, nunc hirudinum usum indicant atque, in ultimo casu, specificam curam praescribunt. Quae profundius ac anteriorem mediastini ad specum haerent, concretiones, morbosa liquida: ea, donec ipsa ossis sterni compages sepultum ibi vitium, ac effe-

ctus in se ipsam, clarius eloquatur; aequivoca nimis, quam ut illinc detenta, chirurgicas per manus educantur, symptomata nobis offerunt. Quid vero spei, evidente satis retentionis in mediastino morbosae sub statu, ex sterni perforatione, trepano, aegris supersit: id non minus, quam operandi rationem, siquam istorum habitus internus concedat, *chirurgia* docebit.

ORDO III. GEN. IV.

RETENTIONES ABDOMINALES.

§. 827. Plures retentionum *thoracicarum*, ex muco aut lympha varietates, eoquod a sequentibus parum abludant, vel adeo cum illis confluant, et causas easdem agnoscant, consultim praeterivimus. Sic etiam retentiones, quae universum magis systema, quam cavum abdominis, vel aliud inquinant, speciali sub capite rimabimur. Nec minus retentiones in abdomine lymphaticas, quae suam inflammationibus viscerum, jam alibi a nobis descriptis, originem debent, ne crambem eamdem recoquamus, hìc excludimus. Sunt etiam non paucae epischéses, tam mucosae, quam lymphaticae et aliae, quae nec a longe quidem sub sensus cadant; nec symptomata, quibus aliis a morbis sat tute distingui Ordinis ratio.

possint, quoad novimus, offerant. Has igitur non minus, donec fructus, sectionum pathologicarum beneficio hucusque detecti, pro artis medicae exercitio maturuerint, posteris, feliciore cum successu pertractandas, relinquimus.

Retentio in cavo ventris.

§. 828. Variae indolis tumores glandulosi, folliculosi, vel et ossei, *vertebrarum ad corpora*, non minus in thorace, quam in abdomine, hùc spectant: ut a quibus nunc ductus thoracicus, nunc oesophagus, nunc vero ipse arteriae magnae canalis, compressi, suis functionibus sensim sensimque renunciant; nec tamen symptoma characteristicum, quo sedes et natura obstaculi prodatur, ac ab aliis distingui valeat, nobis offerunt. Hùc frequens materiae albuminosae, puriformis, ex interna peritonaei, vel externa intestinorum ipsorum superficie, tacite, vel saltem absque aliis, quam doloris quasi muscularis, rheumatici, aut enteralgiae vix notabilis, symptomatibus, contingens secretio revocanda est: qua toties vel morbosa viscerum inter se ipsa, vel cum peritonaeo concretio, vel tumor abdominis quasi asciticus, suboritur, et expertissimi licet medici diagnosis confunditur. Hùc aucta ipsius peritonaei, ex albuminosa materia in illud deposita,

crassities ac densitas, — hùc excrescentiae fungosae, tumores folliculosi, sarcomata, pertinent: quae ad intimam peritonaei faciem irritatam, exesam, suborta, pedunculo nunc lato, nunc tenui, huic ipsi adhaerent, atque tumores nunc fixos, nunc mobiles, sistunt; aliquando vero abrupta, huc illuc rotantur per cavum abdominis. Ipsius adeo tubae, vel ovarii, gelatinoso, albuminoso humore, vel et foetu, gravidorum, ac in cavum abdominis aut pelvis diruptorum, exempla prostant (§. 756.). Vesiculae felleae, a posito bilis effluxui obstaculo, ad summam plenitudinem extensae, ac demum cum fellis in cavum abdominis, lethali effusione, diruptae, — abscessuum ad viscera diversa, eodem cum eventu interiora versus adpertorum, observationes multiplices occurrunt. Vasorum lymphaticorum in abdomine, thorace, vel ipsius adeo ductus thoracici solutiones, ac lymphae, aut chyli, ex illis, in cava vicina effluvia, non minus adnotata fuerunt. Quemadmodum vero haec et alia anatomiae pathologicae observata, modo causas aut effectus morborum lethalium, sub vita interim aegrorum, cognitioni medicae plerumque subtractos, concernunt, nec igitur sanationis opus, quod in arte

praecipuum est, pro sua dignitate promovent: ita quidem eorum hìc mentionem injici, justum est; sed vero multum abinde lucri hucusque promitti non potest.

Non interim de omnibus idcirca prorsus desperandum esse, modo signa diagnostica minus aequivoca, conatus artis aliquando tandem suffulciant, fata aegrorum, paucorum licet, meliora jubent. Sic non omnis tumor abdominis, ex aquae collectae copia derivatus, dum, loco istius, sub instituta paracentesi, materia mucosa, gelatinosa efflueret, aut mox lethalis fuit, aut vitae saltem prorogandae spem omnem semper elusit. Puriformis in cavo abdominis collectionem humoris exspectabimus, ubi peritonitidis, enteritidis, aut colicae febrilis atque gravioris, manifestam satis fluctuationem antecesserunt, symptomata. Promtius quidem ista, mortem aegris, sub gangraenae phoenomenis, inferre sueverunt; est interim, ubi pede quidquam lentiore, ac sub mitiore symptomatum ferocia, tantam ad molem abdomen hac a causa increverit, ut rupti umbilici ac puriformis per hunc materiae effusae exempla, nec semper, ut ex nostris etiam nobis constat diariis, infelicia, extent. Sic proprium virginis adultae, cum utriusque ovarii

scirrho praemagno specimen alibi retulimus; cui virgini superaccedens peritonaei inflammatio, cavum abdominis mirum in modum et cum fluctuatione ita inflaverat, ut, rupto tandem sponte umbilico, ingens puriformis materiae copia ex eodem, cum perfecta hujus mali acuti sanatione, proruperit. Vidimus quondam in *viennensi* nosocomio foeminam, cui, ex praegressa *peritonitide puerperali*, abdomen insigniter intumuerat. Morbo, praeter opinionem, quidquam in longum protracto, egregius hujus nosodochii medicus paracentesin ausus est instituere. Sub hac ipsa operatione accessimus, ac odorem puriformis humoris, abunde effluentis, jam foetidissimum, sub justo certe, ne mors promta mulieri instaret, timore, percepimus; convaluit interim a felici hoc ansu puerpera. Quodsi post praeviam hepatis, lienis inflammationem, ac post abscessum horum viscerum externum, in cavum abdominis (quod ex ipsa aegrorum sensatione atque momentaneo symptomatum levamine aliquando augurari licebit) vix ruptum, incisio ventris ad locum antehac magis adfectum, instituta, aegris sat prompte ac ante puris effusi corruptionem, succurreret: spes non omnis, fore ut huic liquido, nec-

dum profundius delapso, sub naturali et constante ventris plenitudine, exitus daretur, amittenda nobis videretur.

Quid vero, inquies, cum abscessu hepatis?... is certe, tam cum intestinis, quam cum peritonaeo vicinis hinc inde concrescens, pus omne per haec ipsa, morboso sibi orificio adperto, cum eventu, prout nos quoque experientia docuit, non semper infelici, expellere potest (§. 249.). Quamvis autem vesiculae felleae diruptae casum non lethalem in *actis Moguntinis* nos ipsi descripserimus; sortem tamen hujus laesionis rarissime tam optatam sperari posse, convenimus. Quodsi nihilominus haec vesicula, prout vix de hepatis abscessu indicavimus, quo loco exesa, lacerata fuit, cum intestino propinquo concreta foret: bilis per hunc locum in illud effluentis effectus, excepto, quod succi pancreatici mitigans eidem affluxus negaretur, non pejor, quam per ductum choledochum, esse deberet. Etiamsi vero ampla bilis, per felleam vesiculam quasi exsudantis, vestigia in cadaveribus reperta, post mortem tantum subintrasse, non improbabilis sit opinio; et quantumvis amarum hunc succum hepaticum, promtiori corruptioni subjectum, hinc, abdominis in

cavum delapsum, visceribus ejusdem celeriter ominosum fore praevidendum sit; exemplum tamen in *medico Angliae diario* refertur pueri, qui, alta ex arbore in ventrem projectus, post sex modo hebdomadas e vita excessit. Singula fere hujus pueri viscera in abdomine inter se et cum peritonaeo fuerunt concreta; hepar ad sinistra detractum, a dextris vero cavea fuit, magna humoris profunde tincti, biliosi copia repleta: cujus humoris sexdecim jam sextarii sub morbo, paracentesis ope, fuerant extracti. Mortem hoc in exemplo, sub tanta bilis in ventrem depletione, non promtius subvenisse, id saltem, bilis, extra suam vesiculam stagnantis, corruptionem non semper tam celeriter partibus vicinis funestam esse, docet.

§. 829. In *ventriculo* atque *intestinis* haud raro magna muci aut humoris glutinosi, albuminosi, lymphatici, morbose secreti, atque nunc liberi, nunc folliculis, nunc morbosis appendicibus, diverticulis, inclusi, copia, vel universi culpa systematis, vel modo locali harum partium vitio, colligitur et stagnat. Sic princeps *vindobonensis*, sub oppressione, dolore regionis epigastricae ac anxietate continuis, ructus quotidie copiosos, tam foeti- Retent. in oesophago, ventriculo et intestinis.

dos explodere solebat: ut sex septemve, in quibus habitabat, cubicula, deterrimo latrinarum foetore prorsus inquinaret. Longis tandem hisce miseriis mors optata finem *Pragae* concessit. Adperto cadavere, a fundo ventriculi, saccus ingens, intestino coeco similis, ac in hujus visceris cavum hians, pendere conspectus est: quo in sacco, magna muci atque ciborum putrefactorum copia, quotidie collecta, gas illud mephiticum, per oesophagum, multos per menses, cum impetu expulsit. Ipse adeo *oesophagus*, aut a tumore vicino, glanduloso, aneurysmatico, purulento, folliculoso, vel osseo compressus, aut ex morbo proprio, utpote tunicarum crassitie morbosa, glandularum tumore, vel scirrho, angustior, dum ciborum descensui diutius hoc fixo in loco renititur, supra hunc ipsum, ut infra docebimus, in saccum dilatatur, atque hoc demum in sacco, non modo cibos ingestos, sub insigni anxietate, conservat; sed copiosum atque tenacem simul mucum concipit ac solum hincinde eructat. De perpetua fere in faucibus ac in ventriculo pituitae tenacis collectione conqueruntur hypochondriaci, ac saepe, matutinas imprimis ad horas, copiose hanc ipsam, interdum vitro fuso,

vel spermati ranarum fere similem, aut exscreant, aut ventriculo, vario sub illius sapore, cum nausea, oppressione stomachi atque ciborum aversione, regurgitant. Similis heluonum ac eorum, qui spirituosis liquoribus, vel et cibis difficulter subigendis abutuntur, conditio est. Ex humida frigidaque anni constitutione hinc inde febris, quam *pituitosam* vocarunt (§. 101.), grassatur in homines; ac celebris est *morbi mucosi*, tum *Neapolis*, tum apud *Goettingenses* quondam observati atque descripti, historia. Saepe hisce ac aliis sub morbis, ventriculus, intestina, quasi cortice mucoso, plures lineas crasso, quem vix ab iisdem abstergas, obducitur. Ipsum canalis cibarii cavum aliquando, a pituita densissima, farciminis adinstar, repletur, obstruitur. Ad ipsum ductum choledochum hic mucus interdum penetrat. His vero in casibus, in diarrhoea chronica, in dysenteriis, glandulae mucosae ventriculi ac tubi cibarii, etiam illae, quas oculus in aliis vix unquam distinguit, quasi aphthosae, turgent atque densa pituita luxuriant.

Quotiescumque vero major irritatio ac phlogosis, pituitariam ventriculi, pylori intestinorumque in membranam ejusque in glandulas agit: haud solus *mucus*, sed

et *lympha*, morbose ab iisdem copiosa secernitur. Facile haec ultima, quod jam de vomitu cruento (§. 664.), de dysenteria (§. 690), atque de enteritide (§. 243.) monuimus, in *pseudomembranas*, aliquando formam intestini tubulosam aemulantes, aliàs in massas informes, *poliposas*, convertitur. Frequenter nimis hos effectus, non ita pridem, per *Germaniam* habuit *clysterum*, ut vocarunt, *resolventium*, ex praedicta hypothesi, quotidianus abusus: quo factum est, ut ipsos, quibus mederi conabantur, *infarctus*, *enemata* saepissime *crearent*. Eumdem certe effectum habent et drastica remedia: quorum stimulus secretionem intestinalem, excussis humoribus serosis, toties invertit ac, loco muci blandioris, lymphae secretionem morbosam impetuose provocat.

Angustatio canalis cibarii.

Inter ipsas adeo tunicarum intestinalium lamellas haec lympha, in coagulum tam prona, exprimitur, atque certis tubi cibarii in locis cellulosis, magis magisque solidescens, membranarum in illo crassitiem, resistentiam adauget, diametrum canalis imminuit, plures saepe ad pollices tenuem in fistulam coarctat, et alimentorum faecumque descensui obstacula ponit. Quae vero intestini plaga hanc remo-

ram patitur: illius pars superior, prout de compresso oesophago atque de ipsis intestinis inflammatis (§. 243.) jam diximus, ab accumulatis ponderosis ciborum reliquiis, in propriam corruptionem promte ruituris, ac magnam aeriformis liquidi copiam evolventibus, sensim sensimque, sub atrocis enteralgiae symptomatis, in *saccum* aliquando *peramplum* ac vicinis partibus infestum, distenditur; quo demum in sacco saepe ingens glutinis densissimi quantitas, stimulatis perpetuo e glandulis, exprimitur. Nec tam rarum est, ex praegressa sanguinis in ventriculum, intestina, effusione, ut post haematemesin, morbum nigrum *Hippocratis*, abluto vel separato a coagulo lymphatico cruore, massas variae figurae *polyposas* illorum in cavis, ad multas aerumnas relinqui (§. 613.).

Quae autem in tunica narium pituitaria toties contingere monuimus, ea quoque in mucosa intestinorum membrana, ex caussis fere iisdem, hinc inde succedunt. Quo scilicet loco intestinorum, maxime crassorum, superficies interna lacessitur magis, inflammatur, aut laeditur: eo infiltratio humoris mucosi, lymphatici, perverse secreti, facilius subintrat; membranae, folliculi mucosi, luxuriant ac in tumores fun- Molae intestinales.

gosos, polyposos, variae figurae ac magnitudinis, aliquando petiolo densiore, tenuiore, instructos, variae indolis materia repletos, *molis uteri* (§. 845.) haud dissimiles, saepe plures, assurgunt. Dolores haec tubera quasi colicos, atroces, ac pertinacem alvi obstructionem, cum intercepta corporis nutritione habituque cachectico, inducunt; donec illis aliquando, insigni sub conatu, nec ubique sine sanguinis jactura, praevia subinde materiae flavescentis, puriformis depositione, per anum expulsis, symptomatum remissio, plerumque modo temporaria, tandemque in tabem, vel in ileum mutanda, sequatur.

Causae. §. 830. Tantorum malorum causas, partim sub illorum expositione jam tradidimus. Conveniunt eae cum illis, quae *membranas mucosas* in genere infestant (§§. 107. 514. 533.); atque nunc universum magis systema, nunc solum tubum alimentarium, aut partem illius, corripiunt. Majorem earum numerum utique generalis, partialis *debilitas* habet. Sicut vero *catarrhi epidemici*, nares aut pulmones tam saepe corripiunt; ita quoque tunicam mucosam intestinorum iidem hinc inde magis affligunt, atque vel gastrico-pituitosae sub febris, vel sub aphtharum, diar-

rhoeae, dysenteriae mucosae symptomatis, vel sub magnis potius ventriculi intestinorumque incommodis, sub dyspepsia, flatulentiis, obstructione alvi pertinaci, scenam adperiunt. Nec certe rheumatismi, arthritidis causae, intestinorum organis secretoriis semper parcunt; sed saepe, ut more consueto quondam in articulos et carnes: ita nunc abdominis in viscera, furiunt, ac infarctus mucosos, lymphaticos, in illis et glandulari systemate inducunt. Pro viro nobili, podagrae summopere subjecto, sed a sex fere mensibus hocce a morbo immuni, consilium nostrum *Ticini*, sicut alibi (§. 666.) breviter innuimus, expetitum fuit. Huic viro abdomen insigniter tumebat faciesque pallebat. Sub cordis palpitatione continua, magna erat pulsuum perturbatio. Omnis generis remedia resolventia incassum fuerant adhibita. Ex podagrae causis hanc molem abdominis venire, nec aegro, nec medico illius nobis consentientibus, ediximus. Nostrum tandem rerum eventus confirmavit judicium; vix enim, sex post hebdomadas, violenta aegrum podagra prehenderat, cum omnis ventris moles praedura conciderit. Viginti quinque annorum mulier *viennensis*, doloribus artuum violentis at-

que hystericis convulsionibus subjecta, saepius, quando dolores crurum cessaverant, ventre illico mirum in modum intumuit doluitque crudeliter. Tumores tunc plures, capitis infantilis molem fere aequantes, in prominente et attactum fugiente abdomine persentiri potuerant. Atqui omnes hi tumores saepe illico, si tumor crura consuetus invaderet, in totum disparebant. Sed jam a *primi seminis* stimulo, comparentis pubertatis sub epocha, juvenibus glandulae ad inguina turgent ac dolent; illi vero tandem stimulo adsuetae, collabuntur et quietae nunc subsident. Sic etiam in suspenso habituali sanguinis, imprimis per vasa haemorrhoidalia, fluxu, saepenumero rectum intestinum, a pituita morbose secreta, medorrhoeae ani sub specie (§. 530.) obruitur. Quaecumque vero tubum cibarium, aut partem ejus magis relaxant, debilitant, aut etiam certum ad gradum exstimulant: ea pituitae aut lymphae in eodem secretionem augere, mutare queunt. Hinc laxi ac vitae sedentariae dediti, literarii homines, artifices, foeminae, infantes, prae aliis, a pituita torquentur; et qui vermibus laborant, tum causa disponente illorum, tum effectu, — vel illi, quibus calculus aut

corpus peregrinum, aut scirrhus intestinis haeret, copiosum simul in istis mucum praeparant.

Prognosis.

§. 831. Saepius omnino muci superabundantis in abdomine generatio, alterius morbi potius symptoma, quam princeps morbus, atque hinc ex illo magis, quam ex ipsa pituita, futurus rerum eventus praevidendus est. A colluvie intestinorum pituitosa, quae, diarrhoeae mucosae sub specie, copiosius per anum secedit, major sane ac promtior virium jactura, quam a simplici substantiae illius nutrientis *retentione*, timenda est. Nihil interim ad sustentationem corporis, stagnans in cavo abdominis, aut in primis viis materia mucosa confert; ac praeter damna ex tubi cibarii per illam oppletione, infarctu, compressione ac motu peristaltico infracto, corruptioni specificae ac descriptis jam alibi (§. 101.), effectibus illa subjecta est. Ex lymphae inter intestina ipsa interque haec et peritonaeum morbose secretae coagulo, istarum partium compressio, mutua et arcta nimis cohaesio, libertatis, qua intestina suis in functionibus indigent, abolitio, multiplex hujus canalis distractio, constrictio, frequens faecum propellendarum remora et vasorum lacteorum interceptio nascuntur.

Cura. §. 832. Ob *symptomaticam* toties secretionis mucosae superabundantis, ac retentionis ejusdem liquidi naturam, parum nobis de *cura* hujus mali, quod ad alterius adfectionis medelam non spectaret, dicendum superest. Sicut nempe de *diarrhoeae mucosae* cura quondam diximus, « eam non in mechanica quasi solutione evacuationeque tenacis pituitae, sed in recto causae, quae secretionem istius morbosam inducit, moderamine ponendam esse (§. 686.) »: ita quoque de muci lymphaeque ad abdomen, intestina, retentione iniqua, non magis in humorum istorum collectione dissipanda, quam in iis, quae hujus secretionem luxuriare ac id, quod uberius justo secretum fuit, retineri faciunt, eradicandis, indicationem collocandam esse, monebimus.

Ret. abdominales. Est interim, ubi collectae pituitae copia et indoles talis est, ut ejusdem eliminationem timor justus, ne illa, comprimendo, infarciendo, haec vero corrumpendo, irritando, nimis obsint, omnino indicet; atque hoc in casu, num locus, quo talia restagnant, evacuari ea permittat, vel num collecti infensi humoris tenacitas, indicatam sui rejectionem breviore via concedat, prius examinandum est. Quae in *cavum abdominis* irruerunt, li-

quida mucosa, puriformia: ea quidem, sub falso ascitidis aspectu, haud raro paracentesis ope, praeter opinionem, extracta, plerumque tamen mox regenerata, aerisque illis admissi influxu, citiori corruptioni exposita fuerunt. Certam interim ab eorum accumulatione promtiore, majore mortem inter et paracentesis, etiam cum lanceola forsitan suscipiendae (§. 761.), pericula, quibus ultimis aegri non omnes succumbunt: si vel nihil, quam vitae prorogationem et instantis suffocationis moderamen pro illis lucrari liceret, qui demum exitus prae aliis eligendus sit, vix manet ambiguum. Puriformem adeo humorem, praevia viscerum, aut peritonaei phlogosi, cavo ventris susceptum, vel sponte per umbilicum, vel arte, per tricuspidem, non lethali semper cum effectu, eductum fuisse, cum exemplis supra relatis ostendimus. Quae vero liquida lymphatica vel in abdominis, vel intestinorum in cavis, soliditatem jam acquisiverunt, vel quae, fungorum instar, illorum e superficie, in polypos, tumores cysticos coiverunt, atque pedunculis suis plerumque huic firmiter adfixa sunt: ea certe artis beneficae jam subtracta sunt imperio; ac soli tumores in tubo cibario detenti, nisi

sponte forsitan ab eo separentur et decidant, oleosa, quae lubricando, alimentis subliquidis aut faecibus transitum facilitent, ut breve solatium, admittunt.

Ret. intestinales. Aliter de pituita, ventriculum, intestina, sine quovis membranoso vinculo, inundante, dicendum est. Summa quidem eamdem tenacitas, cavorum illorum parietibus in multis adglutinat; in aliis vero sat mobilis ille mucus est: prout in teneris infantibus persaepe contingit, per vomitum facile expellitur; ac apud adultos non minus, nisi quid refragetur, breviore hac via expellendus est. Dum igitur, in primo casu, nec porrecto quidem ab emetico excutiatur ventriculo glutinosa illa materia; cum *penicillo* adeo, ex setis parato, vel cum *spongia*, quasi *cum scopis*, hoc viscus *verrendum* esse, putarunt quondam aliqui; et est, inter recentiores vir clarus, *Germanus*, qui hoc genus auxilii mechanici in usum revocaverit. Vix tamen lagenae impurae, vel contaminati dolii in modum, vivi hominis ventriculum purgandum esse credimus; et cum ipsis adeo spatulae, scalpello, intestinis mortuorum admotis, tenacior saepe pituita restiterit; non illa scopae, caute satis intrusae, magis obediet. Nec semper solus ventriculus, sed

longus simul intestinorum tractus, a pituita, quam instrumenta nunquam attingent, obducitur.

Quodsi vero his quorumdam scriptorum in consiliis humani quid subrepsisse credendum sit; non minus certe illi, qui pituitam ac lympham, in secundis hominum viis stagnantem, iisdem, ac in patina inanimi collocatam, auxiliis, modo prorsus mechanico, aut chemico, posse incidi, dividi, resolvi, crediderunt, hallucinati sunt. Aliter forsitan res cum pituita, in ventriculo ac tubo cibario haerente, constituta est: qui scilicet humor glutinosus, praeterlabentis actioni liquidi amici, imprimis aquosi ac tepidi, vel salibus alcalinis, sale ammoniaco, gravidi, quasi nudus, satis diù expositus, non est, cur adfinitatis majoris legibus tandem non obediat suamque spissitudinem, mobilior et vel ad resorptionem, vel ad excretionem promtior, deponat. Externas saltem crustas, ex muco conflatas, ipsum aurium cerumen aequo spissius, solius tepidae actione resolvimus. Fateamur interim, plurimorum, ut vocant, *resolventium* virtutem, ex actione, quam in solida viva magis, quam in fluida stagnantia, exercent, quamplurimam agnoscere; atque hanc ideo non

solas in partes, quas proxime attingunt, sed, lege consensus, in omne systema plus minus diffundere. His igitur rationibus suffulti, quae in morbo acuto hujus indolis consuluimus (§. 110.), ea, si talis causa pituitae subsit, hic denuo praescribimus; sub chronica vero, profundiore scilicet e scaturigine fluente, primarum viarum pituita, lentior quoque istius solvendae, exsiccandae, methodus requiritur. Prima pituitae, stomacho, intestinis pigrioribus stagnantis, ut ructus et flatuum ex illa evolutio docet, in *acidum* — altera et ultima, in *putridum* degeneratio est. Illi, aquae potissimum *Carolinenses*, *fontis Mariani* his ipsis vicinae, aqua calcis, aut salis alcalini solutio, vel sapo, vel (quae hujus vices sub statu salutis agit, sub languore autem subactionis ciborum, plerumque ipsa languet) bilis, vel quae hujus actionem imitant, plantarum, succo lactescente, amaro, praeditarum, taraxaci, cichorei sylvestris, decocta, extracta, praeterquam quod fibram segniorem simul excitent, hac vero ratione tam secreti humoris lentorem corrigant, quam secretionis abundantiam restringant, potenter resistunt. Potiorem inter sic dicta resolventia locum sal ammoniacum, refractae antimo-

nialium, calomelae junctorum, doses, occupant. Ultimam pituitae retentae corruptionem avertit, illius, ita praeparatae, promta satis, imprimis per oesophagum, ope tartari emetici, rejectio. Intestina demum hoc malorum fomite liberant laudata jam alibi rhabarbarum, calomel, magnesia, cum aliqua radicis ippecacuanhae portione remista, clysteres; quae interim remedia alvum ducentia, ne vires exhauriant, et vix coercendam diarrhoeam post se relinquant, prout quondam monuimus, cavendum est.

Soluto, vel eliminato, qui locali actione obesse posset, ventriculi, intestinorum glutine: debilitatis, quae perversae secretionis operi plerumque praefuit, ratio major habenda est. Tunc igitur, sub victu sufficiente, magis sicco, ex carnibus maturis, teneris tamen et assatis, petito, evitatis cibis viscidis, farinosis, fermentationi obnoxiis, sub exercitatione corporis, imprimis equitatione, horis matutinis peragenda, in usu amarorum sat diu continuandum, postea vero ad aquas *Pyrmontanas*, *Egranas* et similes, ad corticis Geoffroeae, peruviani, vini martialis, vel puri chalybis, cum radicis zinziberis aut acori portione, administrationem transeundum est.

Retent. peritoneales.

§. 833. Quemadmodum autem de *aquis* diximus (§. 743.), ac de *pinguedine* dicemus; ita etiam pituita, puriformis, purulentus, gelatinosus humor, non raro inter peritonaei appendices seu duplicaturas, in *omento, mesenterio, mesocolo, mesorecto,* colliguntur, ac pro sua scaturigine, indole, extensione, mole, consistentia, pondere, diversis, pro tumoris cum vicinis partibus cohaesione, concretione morbosa et praecipua in has ipsas actione vel brevi, vel diuturna, varia inter se phoenomena excitant. Perdifficilis igitur istarum retentionum diagnosis est; atque ob appendicum dictarum positionem, sibi fere parallelam, paucasque inter se distantias, ob consensum partis vicinae, distractae, compressae, impeditae, multiloqua symptomata pariunt. Attenta interim morbi praegressi consideratio, positionis, nexus naturalis appendicum anatomica cognitio, ac principalis constantiorisque symptomatis contemplatio, facem inquisitioni medicae aliquando satis lucidam accendunt.

Ret. epiploica.

§. 834. Ad *omentum* respicientes, ejusdem a ventriculo ortum et descensum, ut hoc viscus de morbis illius participet, frequenter contribuere, primò hìc monebimus. Mollissimum scilicet atque pinguedi-

nosum hoc intestinorum operculum, a duplici peritonaei lamina conflatum, medio has inter lamellas loco, vasis conspicuis ornato, non modo adipem, sed inducta his vasis aut frequentiore, quam vulgò creditur, inflammatione (§. 217.), aut secretione quacunque morbosa, variae indolis liquida concipit, atque haec vel nuda involvit, vel cellulis aut folliculis inclusa, diutius fovet, ac in futuras aberrationes, corruptiones, coercet. Summae vero extensionis capax, sponte tamen retrahi nescium, magnisque injuriis expositum omentum est: tam in longum, — exemplo herniarum, nunc minimarum, nunc fere colossearum, scrotalium, foemoralium, quas vel solum, vel intestina concomitans, constituit; — quam in latum: ut et omne abdominis et pelvis cavum aliquando emensum sit. Haud raro epiploon funis in modum contortum, aut, ubi uterus gravidus, hydrops abdominis, pinguedo plurima in isto, aliique hujus cavi tumores expansionem omenti impediunt, id ipsum in massam globosam ac duram super umbilico retrahitur. Aliàs ventriculus, per omentum obtectus, vel epiploon illum inter et colon intestinum latuisse, conspectum fuit. Nec tenues, ut sub statu salutis,

pars ista lamellas pro suis parietibus agnoscit; sed multoties istos, post inflammationes, praeprimis in puerperis, vel etiam in morbis chronicis, ad pollicem unum, vel et unum cum dimidio, crassitie auctos, nunc profunde rubentes, nunc ex albo flavescentes, duros ac fere subcallosos deteximus. Praeter serum igitur et adipem nimium, et pus, ex praevia inflammatione vel hic loci generatum, vel metastatice hùc depositum, et humor lymphaticus, puriformis, gelatinosus, albuminosus, interdum plura his e liquidis, diversis in loculis simul hìc confluunt, stagnant ac sensim sensimque, — nisi prius in cavum abdominis, aut concreto cum vicinis partibus omento, in has ipsas effusa, in materias, consistentiam mellis, steatomatis, aut sicciorem ac fere gypseam, induentes, inspissantur. Tumores omnino his a retentionibus nascuntur, molis, consistentiae variae, atque nunc mobilis et, mutata trunci positione, hùc illùc devagantes; nunc vero, ubi cum peritonaeo, aut cum vicinis visceribus epliploon concreverit, fixi, atque sub principio quidem obscure fluctuantes, serius autem nullum motus undulatorii vestigium prodentes, integumentis abdominalibus viciniores. Praeter-

quod vero epiploon, pro ventriculi repletione majore, minore, nec non pro corporis positione diversa, vel retrahatur, vel descendat, et sic locum abdominis nunc ampliorem, nunc angustiorem occupet; parum etiam abest, quin tumores omenti, eodem se modo, ac illi, quos *mesenterium* contraxit, ad attactum se habeant. Fateri quoque oportet, nullum adfecti omenti signum specificum a medicis cognosci; et quod, cum in cadavere id genus vitii, adesse suppositi, inquiritur: omentum saepe aut corrugatum, aliquando vero duriorem in funem convolutum, globosum, aut in totum fere consumtum esse, tumorem vero aliam longe sedem occupare, reperiatur.

Has interim diagnosis difficultates imminuit consideratio: quod, sub erecta corporis positione, *profundius epiploon a dextra parte, quam a sinistra,* per abdomen *propendeat;* et quod hinc *tumor mobilis* in parte abdominis dextra, frequentius in omento quaerendus sit: quo loco, ex eadem ratione, et partis hujus *herniae* saepius, quam oppositam abdominis ad partem, occurrunt. Saepius omentum *steatomatosis a tuberibus*, apud illos adeo homines, quorum nec ad jugulum, nec ad

mesenterium strumosi quid comparuerat, celebris *Parisiensium* anatomicus conspexit. Quousque etiam omentum nullibi morbose conferbuit, tumor quivis paulo major ad illud residens, suo cum pondere ventriculum adgravat, inferiora versùs, ingrato istius sub sensu, distrahit, atque hoc in situ detinet; quo haud raro contingit, ut cibi, stomacho suscepti, oesophago facilius regurgitent, quam per pylorum descendant, atque sic tumoris in omento sedem ulterius illustrent. Quoties interim tumens epiploon, vicinis partibus concretum, sustentatur satis ab istis: toties fere distractionis stomachicae signum illud praeponderans eliditur, ac pristina mali redit obscuritas. Vidimus nihilominus, sed absque tumore, omentum in principe marchione *Bado-Badensi*, anno 1771 defuncto, cum testiculo praetumido concretum, nullum, ubi princeps *jejuno* esset stomacho, incommodum induxisse; quoties autem ventriculum ille cum cibis replevisset, aegrum, prout alibi jam exposuimus, ut incurvato ad anteriora et dextra corpore, cum distractionis ad regionem *epigastricam* sensu, incederet, coegisse.

Quamvis autem *mesenterii* tumores ple-

rumque cum externis glandularum tumoribus juncti incedant atque, sub istorum defectu, facilius *omentum*, quam illud intestinorum sustentaculum, laboret; interdum tamen hoc ultimum et illis in hominibus *strumosum* est, quorum habitum externum nullus tumor lymphaticus defoedat.

Coeterùm, tam omenti, quam mesenterii tumores molis majoris, sursum et deorsum, et ad latera comprimendo agunt, atque nunc ventriculum diaphragmati adprimunt, capacitatem ejus imminuunt ac delent, thoracis cavum angustant; nunc viscera e situ suo removent, ejiciunt, cum illis saepe intime concrescunt, aut vincula morbosa, functionibus eorum funesta, praeparant sortemque, sub inflammatione, suppuratione, iniquam dividunt; nunc in pelvim profundius illa urgent; uteri, vesicae intestinorumque functiones pessumdant aut supprimunt; ac ipsa vasa majora non minus, quam lymphatica vicina, cum descriptis jam alibi effectibus, coarctant, obliterant. Varices hinc multiplices, imprimis in omento a tumoribus obsesso, comparent; nec etiam rupti mesenterii inter laminas aneurysmatis descriptum a nobis exemplum deest. Insignem

certe numerum tumorum, quos in istis peritonaei prolongationibus nos ipsi reperimus, ac partim museis pathologicis, *Bruchsaliae*, *Ticini*, *Vindobonae*, *Vilnae* ac *Petropoli* a nobis erectis, commisimus, post ea, quae anatomiae pathologicae scriptores egregii ubertim exposuerunt et quae, propria, jam aliis nostris in operibus commemoravimus, hìc non describimus.

Ret. meseraicae.

§. 835. De retentione *epiploica* vix nunc loquentes, quin simul illam *mesenterii* tangeremus, evitare non potuimus. Plura nempe, quae ad primam spectant, ad istam certe non minus revocanda sunt. *Strumarum* (scrophularum) quidem sedes praecipua in mesenterio est; cum vero eae non unius partis, sed universi potius systematis morbum sistant; de hoc, data occasione, modo brevem hic loci mentionem injicimus. In illis etiam hominibus, qui strumis nullibi laborant, liquidorum, non modo serosorum (§. 733.), sed quoque aliorum, in glandulis meseraicis, aut mesenterii inter laminas, illius in vasis, colluvies et pertinax retentio, inspissatio, locum sumit, intestinorum extimum hoc, a lumbis pendens, velamen atque sustentaculum infarcit, ac in conspicuos tumores elevat. Ad strumas mesenterii quod

spectat, eae appendicis hujus inter laminas, in glandulis lymphaticis, saepius apud infantes, quam apud adultos, mole praeter modum auctis, attactu mollioribus, consistunt: in quibus glandulis, a morte dissectis, aut normalis prorsus habitus observatur; aut materia subalba, grisea, mollis, friabilis, haud raro puri, puriformi liquido remista, earumdem in parenchymate detegitur: quin idcirco, quod ex falsa hypothesi quondam admissum fuit, hae glandulae, conspicui ad ventrem tumoris causa, *obstructae* sint et chylo, vel injecto per artem anatomicam mercurio; resistant. Quemadmodum autem et aliis corporis in partibus, non omnis glandularum inflatio vitium strumosum pro causa agnoscit: ita quoque nec omnis glandulae mesentericae tumor, hac impura e scaturigine propullulat; nec si *physconiae glandulosae* speciem struma nobis offerat: mox omnis glandularum, vel inflammatarum, vel induratarum, vel scirrhosarum tumor ad id *perviae genus inflationis* spectabit.

Praeter strumas autem et varios glandularum infarctus scirrhosque, tum nimia pinguedo, tum lympha sub inflammationibus morbose secreta, tum steatomata multiplicia, praemagni abscessus, tum, li-

cet rarius, concretiones calculosae, vel et osseae, mesenterium infestant, ac maximos in multis tumores hujus partis ac ventris, nunc totius, nunc in una alterave ejusdem regione, producunt. Insignis ponderis tumores meseraicos tum alii describunt, tum nos ipsi reperimus, ac museis pathologicis quorum curam quondam gessimus, commisimus. In strumosi admodum senis *Bruchsaliensis* cadavere reperimus, ac in oratione academica « *de vesica urinali ob viciniam morbosam aegrotante* » descripsimus, insignem ad mesocolon tumorem, cum ipso hoc intestino carcinomaticum, in pelvis cavum profunde demersum, ac ibidem tam fundo, quam posteriori vesicae urinariae, simul exesae, parieti concretum: unde flatus et excrementa, magno hiatu, in cavum visceris istius, et ex hoc, urinis commista, foedo per urethram expellebantur spectaculo. Plura, huic omnino similia, exempla nobis posthinc, ut quondam *Ticini*, sic et *Vindobonae*, oblata fuisse, doluimus.

Rat abdominales aliae.

§. 836. De *pancreatis viscerumque* coeterorum *abdominalium* tumoribus aut duritie morbosa ex retentione materiae lymphaticae, albuminosae, puriformis, purulentae, exortis, non minus, quam de illo-

rum diagnosi, causis, prognosi, atque de medendi iisdem ratione, partim in secundo Epitomes hujus, de *inflammationibus* libro, partim quo loco de *vomitu* chronico sermo nobis fuit (§. 665.), locuti jam sumus. *Sic* etiam quae *congestiones, infarctus, obstructiones*, concernunt, ea secundum rationis et experientiae principia, nobis concessa, dilucidavimus (§§. 694-700.). Quodsi vero haec *fluidae* magis, quam *solidioris* materiae retentiones respicere quis dixerit; huic, primo, solida morbosa, priusquam firmiorem hanc indolem induerint, non minus sub forma liquida vasorum systema permeasse, ac modo secretionis morbosae, quietis, et mutuae attractionis chemicae legibus, donec solidescerent, obedivisse; — secundò vero, si ea loco moveri atque subduci sit animus: fluiditati primaevae plerumque prius restitui debere, respondebimus.

Quamvis autem magna, num retentiones, praegressae quondam *phlogosi*, num vero minus impetuosae solidorum in fluida actioni ac *cessioni*, seu *inertiae* istorum potius, quam *nisui perverso*, adscribendae sint, ex eo intercedat differentia: quod, primo in casu, puriformis ac albuminosa materia, vi secretionis morbosae,

in parenchyma partium aut viscerum deposita, cum his, indita sibi ex indole, *concrescat*, vitamque his propriam nunc ipsa sibi vindicet; — in altera vero, quasi mortua restagnet, ac, ut corpus peregrinum, neque vasa, vel telae cellulosae lamellas, quas modo *intrusum* hoc occupat, mox in unum coadunet ac perpetui jure domicilii teneat (§. 698.); est tamen symptomatum, ex diversis licet causis natorum, aliqua conspiratio; ac modo in morbi praegressi cognitione, ac in retentionis decursu, post *phlogosin* neque resolutam, neque suppuratam, magis rapido, latet major diagnosis opportunitas. Saepe interim hanc denuo haud parum infrangit tum ea, quae *occulte* incedit, inflammatio (§. 122.); tum partium, ex lympha morbose retenta, condensata, induratarum *moles* aliquando non tam aucta, quam potius *imminuta*, contracta (§§. 697. 698.), tum giganteum, vix tamen, nisi respectu viciniarum, morbosum, incrementum viscerum, praeprimis abdominalium (physconia): ut quod certe minus attentis cautisque medicis pro *obstructione*, sub media vasorum in iisdem libertate, toties imposuit (§. 698.). Nec minor in eo errandi occasio nos premit: quod *multiplicia*, uno eodemque in cavo,

viscera, haemisphaerico ventris dominio arcte sint commissa: unde tumor unius,— alterius, huic vicini, aut superincumbentis, tumorem ac retentionis illinc residentis symptomata facile mentiatur.

Sic, ubi *parotis* morbos suos, plerosque acutos, adperte satis adnunciat: hos, frequentius chronicos, salivalis soror glandula, *pancreas*, aut prorsus reticet, aut aequivoco nimis sermone eloquitur, et, ut insignis anatomici pathologici verbis utamur, « cur tumores *pancreatis*, nisi forte et ipsi maximi sunt, et aegri valde macilenti, difficillime tactu percipi queant, retrusa visceris sedes facit, et quidquid manui se interponit, praesertim vero turgens flatibus ventriculus, aut jecur ampla et dilatata magnitudine ». Nec major sane certitudo est symptomatum, quae pancreas, — sectionum testimonio, aut omne, aut ex parte, nunc vix non consumtum, nunc inflammatum, rarius abscessu, vel calculis obsessum nunc mole tantum auctum ac firmius, nunc autem vere scirrhosum, cancrosum adeo, nunc steatomate adfectum, — dolorum, id est, rodentium in epigastrio, a cibis assumtis auctorum, anxietatis, nauseae, dyspepsiae vomitusque, praesertim colore nicotianam Ret. pancreatica.

tabacum referentis, — obtulisse, relatum fuit: cum dicta symptomata saepe quidem, quod et nos observavimus, ex vitio *pancreatis*, — sed haud raro etiam hoc organo *insonte*, vicinorum modo viscerum culpa, venisse sint visa.

Sic virgo *vindobonensis*, diros in sinistro hypochondrio dolores per annum cum dimidio sustulit, eosque pro rheumaticis, absque artis adhibito subsidio, habuit. Febris lenta tandem ac tumor conspicuus *lienis* in regione, cum gesticulatione brachii sinistri, ac respiratione, donec aegra obdormisceret, semper singultuosa, nec non aphonia frequente, accessit. In *liene* hujus sedem esse, et aliis a medicis, et a nobis fuit creditum: donec plures post menses, *pus multum*, cum urinis intime mistum, secedens, *renem* sinistrum suppuratum, lienem vero ab isto, donec ille, pure liberatus, concideret, anteriora versus coactum, non tamen ipsum morbosum fuisse, tandem docuisset.

Tanta interim *obstructionum* in abdomine distinguendarum difficultas, ab animo attento in fabricam habitumque corporis, aetati, sexui cuivis proprium, in vitae genus morbosque praegressos, in ipsam faciei conditionem, in functiones laesas, et

in ea demum, quae in oratione academica, *Ticini*; « *de signis morborum ex corporis situ partiumque* positione», recitata quondam, non viros quidem in arte expertos, sed tirones medicos docuimus, atque hic partim repetimus, plerumque superabitur.

„ Vix, nisi in situm, qui cuique visceri explorando conducat, aegros collocemus, diagnosis sat firma obtinebitur. Qui in suspecti *jecinoris*, aut et *lienis* naturam inquisiturus est medicus: ille non in dorsum semper procumbentem hominem, sed alio longe in situ positum examinandum habebit. Nunc scilicet conveniet, in pedes erectum et in sinistrum, — aut cum *lien* examinandus fuerit, in dextrum latus inflexum aegrum contrectare: quo nempe in situ, inferior istorum viscerum limbus a costis spuriis magis liberatur, et exploranti digito redditur vicinior; nunc in genua cubitusve decumbere aegrum jubebimus: quo fit, ut suo pondere jecur, sub hypochondrio dextro nimis reconditum, aut *splen* ipsum, mesenterium, pancreas infarcta, anteriora versus ferantur, laxatisque abdominis musculis, majorem inquisiturae manui superficiem exponant; — nunc, decumbente in dorsum aegro, po-

sitis, inflexo genu, in talos pedibus, ventrisque prius relaxatis sic integumentis, manus medici infra costas dextri aut sinistri hypochondrii spurias ponitur, atque his ipsis ad anteriora vi quadam elevatis, sepultum sub osseo hoc arcu *hepar* aut *lien*, ad umbilici regionem prodire cogitur. Non repleto prius a cibis vel a potu abdomine, sed homine jejuno, istius in viscera inquirendum; vel, si temporis id sibi exigat penuria, intestina prius contentis flatibus atque saburris, ope clysteris, ne, inflata nimis, defectus morbosque aliorum abscondant, deplenda sunt. In genere vero, quae sub hypochondriis latent viscera, ea, nonnisi sub majoris et protractae *inspirationis* tempore rectius tactu explorantur. Quod autem, sub tali examine, musculorum abdominalium aucta sic tensio rectius examinari impediverit, id mox sub *exspiratione* longiore opus suscipere, ac singula tandem inter se comparare juvabit. Frequenter, quas decubitus aegrorum supinus, inquiri satis negaverit: eas erecta corporis in pedes positio, varia inflexio, quod suo pondere tunc viscera infarcta, nisi cum aliis, aut cum ipso peritonaeo jam arctius concreta, magis descendant, vel praedilecto a loco urgean-

tur, et tractionis, tensionis majoris aegro sensum inducant, patefacit injurias. Nec minus corporis aegrorum ex uno latere in alterum promtior conversio, si, hoc sub motu, vel in hoc, vel in aliud, sibi quidquam aut *delabi*, aut quasi *suspensum haerere* persentiant, certiorem ad diagnosin conferet ».

« Quos vel *renum* inflammatio, dolor, tenent, vel dira *lumbago* excruciat: illi, primo quidem aspectu, multa inter se communia habent symptomata. Dolor enim lumborum acutissimus, in utroque malo, regionem, in qua renes latent, occupat, et hallucinantem saepe in diagnosi medicum, in omnia licet attentum, relinquit. Vomitus certe, qui in nephralgia, in nephritide, adesse ut plurimum consuevit: a dolore summo et a fortiore musculorum lumbalium, aut a vertebralis periostii, aut ipsius in cavo vertebrarum medullae lumbalis inflammatione aut adfectione rheumatica, arthritica, eodem prorsus nervorum consensu, hinc inde producitur. Jubete nunc aegri truncum ad anteriora et genua versùs inclinari! jubete mox, ut inflexus sic ille, celeriore quodam motu, in situm magis rectum reclinetur!.. dolor abhinc summus ad inflam-

matos vel impeditos a *lumbagine* musculos lumbales nascetur, qui vix notabilis erit in *nephritide*, *nephralgia*, nisi in magnum jam tumorem renes excreverint ».

Ubi tumor ad hepar, latentis in eo suppurationis suspicionem induxerit; ne dilatatam more insolito *vesiculam felleam* pro abscessu habendo, cultro eamdem, ausu lethali, submittamus, exemplo magni quondam *Galliae* chirurgi cavendum est. Ad lobi hepatis dextri limbum, in aegro ad nosocomium *Ticinense* quondam suscepto, abscessum haerere persuasi, eumdem sine temporis jactura adperiendum esse censuimus. Etsi vero sat evidens in eo fluctuatio se manifestasset; non tamen illum satis ad hoc opus maturum esse praetendens chirurgus: cataplasma is tumori superimposuit, ac duos post dies operationi sese accinxit. Sectio tunc profunda super loco pridem fluctuante instituta, sed mors prompta eamdem secuta est. Adperto cadavere, constitit: lanceolam non quidem in abscessum, *jamjam diruptum*, sed per intestini coeci amplioris membranas, — ita tamen, ne integra hujus canalis perforatio abhinc secuta esset, penetrasse.

Frequenter omnino ex eo, quod medici complures, non modo abdominis, sed

pectoris quoque et bronchiorum crurumque in morbis, *columnae vertebralis* examen aut flocci faciant, aut prorsus negligant; istorum, quoad primam sui originem, prout in oratione academica, « *de vertebralis columnae in morbis dignitate* », quondam docuimus, amittitur cognitio. Quamvis vero *retentiones* longe minus, quam *spasmos* atque *paralyses*, e specus vertebralis organicis vitiis prodire fateamur; est tamen, ubi hac ex origine, aut intestinorum, aut vesicae urinalis, ex retento lotio in cavum abdominis protensa, paresis, aut perfecta resolutio aliaque scaturiant (§. 769.); vel ubi *lordosis* seu vertebrarum dorsalium, lumbalium ad anteriora morbosa recurvatio, tumorem ipsius cavi abdominalis mentiatur: ita, ut adeo « rerum anatomicarum incurius medicus, testante summo quondam *Italiae* de rebus anatomico-pathologicis scriptore, pro *mesenterii scirrho* habuerit tumorem ad abdominis regionem tactu perceptum, licet nihil hic esset, quam ipsa columnae vertebralis curvatura haud morbosa, in extenuato homine vacuisque intestinis ad abdominis compressionem facile sentienda ».

Quodsi nunc his, de abnormi retentione condensationeque materiae mucosae, lym-

phaticae ad ventrem, prolatis argumentis, et ea, quorum in secundo hujus operis libro (§§. 129. 220. 243. 249. 254. 261.), de *inflammationum* ad abdominis viscera reliquiis mentionem injecimus, superaddideris; sat completam eorum, quae hunc morborum ad ordinem spectant, imaginem, potissime tamen ulterius ad lectos aegrorum illustrandam, tibi formabis.

Ret. descript. causae, progn. et cura.

§. 837. Retentionum *peritonaealium* causae non paucae nos latent; plures interim ex illis, quae ad *peritonitidem* adperte conducunt, ac morbosas concretiones, pseudomembranas, suppurationes aliaqne retentionum mucoso-lymphaticarum genera facile post se relinquunt, jam alibi (§. 219.), satis indicavimus. Coeterae *Epischesium omenti, mesenterii, pancreatis, lienis* atque *jecinoris* scaturigines, ab illis, quas aliis hujus indolis retentionibus subesse monuimus, vix differunt. Sic retentionum, de quibus hìc agitur, et *prognosis*, cum illa, quam §§. 220. 249. 261. instituimus, convenit. Ad *medendi rationem* quod spectat, ea, tum ex illis, quae circa curam morborum, ex quibus praedictae retentiones, ut effectus, originem ducunt, alibi a nobis proposita fuerunt, tum ex therapeuticis, quae §§. 221. 250. tetigimus, repetenda erit principiis.

§. 838. Ab eo, quod recentiorum aevorum anatomici, *pelvis* nomine metaphorico et antiquis scriptoribus prorsus insolito sint usi, nequaquam impedimur, quin (salvo interim *peritonaei* jure) viscera in contignatione ventris inferiore, quam ossa innominata et sacrum circumvallant, suspensa, defixa, *abdominalium* potius, quam usurpatorio titulo insigniamus et pro abdominis incolis indigenis habeamus. Eumdem igitur morborum ad *ordinem*, et ad *genus* idem, quibus viscerum aliorum, ventre detentorum, illos subjugavimus, retentiones quoque *ureterum*, *vesicae urinalis*, *prostatae* glandulae, *genitalium virilium*, *muliebrium*, ac demum *recti intestini*, mucoso-lymphaticas revocari, atque hìc loci breviter describi, opportunum esse credidimus. **Ret. imi Ventris.**

§. 839. Ut vero indicatam hìc rerum seriem sequamur; ab *ureterum*, quorum adfectiones morbosas partim jam alibi tetigimus (§§. 263 268. 768. 773.), retentione muco-lymphatica ordimur. **Ureterum.**

Hi scilicet canales uriniferi, fontium, unde scaturiunt, exemplo, nec positione, exortu, numero, nec longitudine, diametro, directione, nec tandem sua in vesicam urinalem insertione in omnibus sibi

conformes, — subinde adeo, quod et nostrae observationi binis in casibus se obtulit, a lotii receptaculo, — vel, ubi hoc ipsum defuerit, à sede ejusdem normali adhuc longius aberrantes atque nunc in vaginam, nunc vero sub umbilico, nunc circa pubem monstrose adperti, sub obliquo ac longiore itinere, haud raro transvehendo a lixivio vel acriore, vel puris renalis, concretionum lymphaticarum, calculosarum materia impraegnato stimulati, exesi, inflammantur, aliquando suppurantur, aut a phlogosi lenta cum partibus vicinis concrescunt, redduntur crassiores, indurantur ac obturantur in totum (§§. 768. 773.). Sic *Cremae*, in *Italia*, quondam pro sacra virgine nobilissima, cui ren sinister ex calculis inflammatus ac tandem ad suppurationem, sub febre lenta, perductus fuerat, in consilium vocati, quo loco ureter sinister descendit, tumorem dolentem, fluctuantem deteximus: quo tandem abscessu vel sponte adperto, lotium cum calculo ex uretere ad latus abdominis sinistrum dirupto, effluxit. Priusquam vero ex ureteris obturatione talia contingant, eumdem canalem supra locum alluentis urinae vel et puris copiam suo in transitu coercente, sensim sensimque,

quod hìc consulte repetimus, in longum et latum *dilatari* oportet. Quo profundior ac vesicae urinali vicinior ureteris obturatio est: eo quoque longior aut extensa magis ejusdem dilatatio esse consuevit; nec rara, sed et ab aliis, et a nobis ipsis frequenter conspecta, ureterum, sic ad intestini, etiam crassi, amplitudinem expansorum, exempla sunt. Prodigiosam ureteris, integram pintam urinae continentis, dilatationem summus quondam *Bataviae* anatomicus observavit. Dextri ureteris, per omnem sui longitudinem ita expansi historiam legimus: ut circa vesicam tandem *diruptus* hic canalis, sanguinis, cum lotio remisti, tres pintas, sub lateris dextri peritonaeo effuderit. Prostatae scilicet lobulus medius in vesicam hujus aegri protensus, in fungi haematodes speciem conversus erat. Vel ipsa *pelvis renalis*, sicut a calculis, suam ob molem, in ea diutius coercitis, ita et ab urinae, aut puris in uretere retentione, oblongum tandem atque superius peramplum in saccum expanditur. Tunicam ureterum internam aliquando, valvulae semilunaris in modum, urinae per illos descensui obicem posuisse, observationes docuerunt. Nec ubique tam ipsorum culpa ureterum,

quam tumoris eisdem vicini, ad mesenterium mesocolon, intestina, ovaria, musculum psoas, ipsumque urinalis vesicae ad collum haerentis effectu, tam lotii, quam puris renalis, concretionum morbosarum per illos canales iter intercipitur.

Etsi vero pathologicae sectiones cadaverum abunde haec nos docuerint; signorum tamen, quae hoc vitii genus ab aliis distinguant, doctrina non parum sane claudicat. Quodsi *calculorum* renalium existentia, per hos, cum lotio excretos, haud amplius nos lateat: eorumdem per ureterem descensum symptomata (futuro *de retentionibus heterogeniis* libro exponenda) sat clare nobis produnt; alia vero rerum conditio toties subintrat, ac, absque oblata morbi renalis suspicione, ureter aegri non uterque, sed *modo unus* laborat, et culpa vel propria, vel aliena impervius, uretere socio, adhuc sano, supplente, retentionis qualiscunque, satis animadvertendae, modo propter profundum, quo loco abdominis ureter vesicam versùs descendit, tumorem, dolorem fixum, ardentem, vel ob febrim, ob nauseas ipsumque ob vomitum, accusari non potest. Rara quidem, non vero inaudita, ureteris utriusque impervii, — vesicae autem, hanc

ob rationem, lethali cum effectu (aliquando adeo lotii ipsius cum vomitu) urinis per dies orbatae, exempla sunt. A calculis quidem renalibus, cum, vel sine aliis materiis, *ambos* in ureteres simul delapsis, detrusis, ac praecipue quo loco ureteres, vesicae inter membranas angustiores, obliquam sibi viam adperiunt, retentis, interdum haec veniunt; aliquando interim et ipsa vesica urinalis, utpote justo durior, scirrhosa, inflammata, contracta, vel a calculo praegrandi oppleta, vel a partibus vicinis compressa, urinae uretericae in se ipsam effluxui resistit. Urinae in cavo vesicae sub defectu, nullum quidem *ex illa* mingendi stimulum aeger persentit; nec tamen ideo continui ad excernendum lotium nisus et ardoris, etsi nullum catheter introductus urinam detegeret, exempla habentur: ut quibus in casibus, vel colli vesicalis inflammatio subfuit; vel calculi, nunc in ipsa vesica haerentes, nunc in uretere, prope hoc viscus, latentes, et aliquando, sui ponderis ratione, cum ipso uretere, cavo pelvis adacti, sub sectione cadaveris detecti fuerunt.

§. 840. Quodsi, absque praevia calculi renalis suspicione, sub decursu morbi celeriore, vel uno, vel utroque abdominis Medendi ratio.

in latere, quo tractu ureteres vesicam adire novimus, necnon in renum regione, tensio, dolor fixus, febris cum pulsu duro, contracto, frequente, nauseae ac vomituritionis cum sensu, cum urinae flammeae atque paucioris emissione, aut cum omnimoda lotii in cavo vesicae absentia, sub alvo tamen libera, et sub nullis adfecti alterius in abdomine visceris signis, oriantur; non facile injusta inflammati ureteris, vel unius, vel utriusque, idea nobis suggeretur: quae venae sectiones, hirudines, fomenta emollientia circa locum adfectum, clysteres ex sero lactis, indicabit.

Obscurior longe ac magis ardua res erit, ubi lentior et clandestinus omnino morbi progressus fuerit, ac ubi nulla, sub istius principio, latentis incendii vestigia sese manifestaverint: quo scilicet in casu, proditorio nimis modo, quam ut mature satis distingui potuisset, ureteris vitium, quod vocant organicum, certe haud unquam debellandum, subrepsit.

Etsi vero plena periculi aegrorum positio dicenda sit, quorum e renibus aut calculus, aut polypus, momentaneo licet dolorum ad illos sub moderamine, in pelvim renalem delapsi, angustiorem nunc viam per ureterem lecturi sunt; sub discreto ta-

men concretionum illarum volumine, ac sub calculi figura minus angulosa et aspera, spes transitus, quamvis frequenter interrumpendi, lenti, et maxime dum obliquum ureteris, vesicae inter membranas, iter absolvendum erit, summme dolentis, sub methodo medendi, alibi a nobis exponenda, non exigua saepe conceditur. Major vero et cui capiendo pelvis ipsa renalis vix satis capax est, calculus, vel in ista hic figetur immobilis; vel ubi hanc, sub insigni aegrorum cruciatu, superaverit; majores longe aerumnas, plerumque tandem lethales, inferet.

§. 841. *Vesicae urinalis* morbos varios jam alibi descripsimus (§§. 363-268. 484-490. 766. 769. 771. 772. 774.), atque hinc modo pauca de retentionibus mucoso-lymphaticis hujus visceris dicenda nobis supersunt. R. vesicae urinalis.

Ac primo quidem, ipsi vesicae parietes, vel per praegressas irritationes diuturnas, inflammationes tam acutas, quam chronicas, variis a causis inductas (§. 266.), vel solius adeo *senectutis* provectae ratione, frequenter hinc illinc, vel omni ex parte *spissescunt* (§§. 267. 769.), et a lymphae, morbose secretae, retentione, coagulo, — quin igitur, *propria* e culpa, in *scirrhos*

facile inclinent, — non modo indurantur, ossescunt; sed et varios in modos, interiora versus, a se invicem recedunt, distenduntur in longas adpendices, atque vel *excrescentias spongiosas*, *polyposas*, *fungum haematoden*, producunt: quae aut vesicae tenaciter adhaerent; aut, ab ea separatae, per frusta secedunt. Nec fere alia ratione tam internae vesicalis membranae, vel, quod nobis verisimilius videtur, *pseudomembranae*, internae vesicae tunicae primum laxe supertensae, postea vero ex parte separatae ac pendulae, *prolapsus* (quem et ipsum hoc viscus *inversum* subinde patitur, §. 769.) quam *colli vesicalis* per pseudomembranam observata quondam *occlusio*, contingere videntur; unde varia et jam alibi a nobis exposita tam *incontinentiae*, quam *retentionis urinae* phoenomena (§. 484-494.) originem trahunt.

Quemadmodum autem, secundò, *hydropis* saccati, atque ipsarum *hydatidum*, hoc urinarum in receptaculo haerentium, exempla prostant: ita quoque saccos morbosos, loco aquae, humore mucoso-lymphatico repletos, hoc in cavo expectare licebit; atque sub ipsa vesicae suppuratione, humorem purulentum diversis hujus

organi in loculamentis haesisse, observatio docuit. Qui vesicam, a paralysi correptam, a retento lotio ita distentam vidimus pluries: ut longe super epigastricam regionem extensa, fuerit; *dirupti* tamen hujus visceris exemplum nos ipsi non habuimus; habuerunt alii; sed modo pauci. Vesicae *suppuratae*, *exesae*, atque vel in rectum intestinum, vel in vaginam adpertae casus nobis circiter octies oblatus fuit. Quam vero ex ore amici ac summi apud *Ticinenses* in rebus tam anatomicis, quam chirurgicis professoris habuimus, ea, digna est, quae hoc loco conservetur historia. Ille *mediolanensem* ad aegrum, diuturna retentione urinae adfectum, accersitus fuit; cui viro, quoties catheterem chirurgi vesicae ejusdem immiserant, penis erectione mox insecuta, toties ille iterum expulsus fuit. Digito, in anum aegri immisso, observavit vir egregius *vesicae fundum*, versus intestinum rectum *retroflexum*; orificium autem illius ad pubem conversum haerebat. Compresso nunc perinaeo, absque labore catheter vesicae immitti ibique retineri potuit; ita ut aeger, jam penitus emaciatus, pinguedinem ammissam iterum adquireret.

§. 842. Qua ratione *diagnosis* morbo- Diagnosis obscuritas. Therapia.

rum vesicae vix expositorum obscura et incerta est: eadem *Therapiae* quoque principia obducuntur caligine ac titubant. Artificialis quidem chirurgorum digiti, sive catheteris, usus, asperitatis, levitatis, amplitudinis, vel constrictionis ad vesicae cavum, sicut et concretionum in eodem sepultarum rationem sufficientem saepe reddit; sed frequenter nimis insensibilitas digiti illius metallici, expertae licet manus, tactum eludit; a locis vesicae adfectis, — a bursis seu crumenis hujus visceris morbosis, quales et nos, primo *Interpretationum clinicarum* nostrarum in libro descripsimus, — vel a saccis vesicae inconstantibus, per spasmodicam ac inaequalem modo fibrarum ejusdem contractionem productis, — vel adeo a normali parietis vesicae posterioris ac infimi, prope rectum intestinum, descensu, aberrat, — longe vero minus vitia hujus organi localia distinguit.

Tantis quidem sub dubiis, ad externam hypogastricae regionis supra pubem explorationem confugimus, atque haud raro vesicam, quamvis ab urinis minime expansam, pelvis e cavo prominentem, mole auctam, digitorum impressioni, sub sensu aegri plerumque nullo, interdum ingrato,

resistentem, duram et quasi callosam, aut vero tuberosam reperimus. Vel sanas quondam, sed partus frequentes expertas apud mulieres, post mortem, saepe latior, ac latere utroque in duo quasi diverticula expansa vesica urinalis invenitur. Nostrum, cum in *Italia* degeremus, consilium circa morbum, quo foemina juvenis atque formosa laborabat, *Genuae* desideratum fuit. Haec viri nobilissimi, sed optato haerede destituti, dilecta conjux, ex praegresso in pelvi incendio, tumorem durum, minime dolentem, super pube late extensum, nobis obtulit: quae callosa omnino durities, prout singula morbi, tam sublati, quam praesentis, symptomata debitumque partium aliarum examen docebant, omnem anteriorem vesicae parietem pro sede agnovit. Cum vero partis jam callosae resolutionem haud amplius sperari posse nimis pateret; familiae illustris atque anxiae quaestio medicis proposita fuit, scilicet: « num sub tam tristi aegrae positione, haec ipsa, sine majore vitae propriae periculo, conceptioni se exponere auderet »? — Cum autem, extenso magis magisque utero, vesica, tam anteriore, quam posteriore sui parte compressa, urinam suscipere nequiret atque, hac omni in

saccos ejus laterales compulsa, violentiam, illi facile funestam, praevideri juberet; responsum medici propositae quaestioni unanimes *negativum* dederunt. Atqui haec ipsa, brevis licet, historia, nodo, in consultatione medica a. 1793 tum celeberrimo academiae *Patavinae* professori, tum nobis ipsis oblato, feliciter solvendo, par esse videtur. Nobilis nempe *mediolanensis,* 55 circiter annorum, aspectu robustus ac sanus, nisi quod, penis erectione privatus, a decem jam annis, paralysis specie ad vesicam, et simul ad intestinum rectum laboraverit; a quacunque lotii, illo in receptaculo collecti copia, nec hypogastricae regionis elevationem pyriformen aut aliam, nec ullum in ea, repletionis morbosae incommodum persentire solebat. Quousque interim hic morbus duraverat, tum catheteris, tum injectionum in vesicam, frequentior usus fuit. Quodsi autem *parietis vesicae anterioris* (ut in *Genuensi* illa matrona) vel a praegressa phlogosi, vel a causis aliis, nata *callositas,* hoc viscus, ne pubem versùs dilatari potuerit, impedivisset; omnem certe illius, nimis ab urinis repleti, extensionem, in rectum intestinum agere, atque comprimendo, istius paralysin, nisi producere, saltem augere, oportuisset.

Cum tamen saepius nec dicta mali, tam profunde latitantis, exploratio, ad indagandam ejusdem naturam sufficeret; instituta apud viros per intestinum rectum, — apud sexum sequiorem, per vaginam inquisitio, clariorem utique diagnosin hinc inde exhibuit. Fateri interim oportet: vitiorum vesicae, sicut aliorum bene multa, ita et eorum, de quibus hìc sermo est, non pauca, judicium, vel catheteris, vel digiti chirurgici depositionibus innixum, vix non omne respuere.

Quam parum igitur auxilii, provecti jam multum vesicae morbi, praesentem retentionum ad ordinem spectantes, admittant, vel sponte elucet. Spes interim sortis medicae scientiae quondam faustioris, non omnis deponenda, et, quam nobis anatomia pathologica lucem, non tam copiosis retro ab aevis, accendit: ea, collatis undique observationum practicarum radiis, indefessim atque solerter augenda est. Maxime vero in *excorientis* ad vias urinales, vel earumdem ad vicinias, morbi curam, jam alibi expositam (§§. 262. 268.), oculus, ne profundas ille nimis radices figat, mature satis convertendus est. Praeter indicata, citatis vix in paragraphis, artis subsidia, morbi impetu prima-

rii satis jam devicto, retentioni ad vesicam mucoso-lymphaticae, tum calomel, refractis in dosibus, tum repetita caloris moderati *semicupia*, notabili cum fructu opponuntur (§. 774.). De *arthritide* ad verenda aberrante, atque de *rheumatismo*, vesicam urinalem aut medullam lumbalem, nervorum, qui hanc adeunt, matrem, prae aliis infestante, ejusque secretiones mucoso-lymphaticas, in propriam hujus receptaculi perniciem, pervertente, non pauca, tum aliorum practicorum, tum nostris in fastis, occurrunt, nosque, ne hanc quoque morborum causam, satis frequentem, praetervideamus, ac methodum medendi huic ipsi magis congruam postponamus, advertunt. De cruoris, tum in cavo, tum in vasis internis vesicae coacervatione, atque de *rerum aliarum* morbosis hoc in organo *retentionibus*, quo loco haec spectant, disseremus.

Ret. gland. prostatae. §. 843. Post ea, quae de *glandulae prostatae* inflammatione, suppuratione ac morbosa duritie quondam protulimus (§§. 534. 770.), ac post illa, quae *Interpretationum clinicarum P. I.* his superaddidimus, non multa, quae magis ad chirurgiam non spectent, de hujus glandulae retentionibus mucoso-lymphaticis a nobis dicenda supersuut.

Quamvis prostatam tribus glandulosis a lobulis conflari, ac medium ex istis, scilicet minorem posterioremque, loco vasis deferentibus ipsique vesicae intermedio positum, subinde dolere, tumere, neminem hodiedum latuerit: non ita pridem tamen scriptoris *angli* industria, *medii* hujus lobuli sub statu sanitatis conformatio, pro dignitate, quam habet, majore, clarius descripta, et hujus structurae in ejusdem particulae atque ipsius vesicae in morbos auctoritas accuratius exposita fuit. Haec igitur pars media et posterior prostatae, nisi *medorrhoeae* perverse tractatae, aut vero *stricturarum* in urethra effectu, ante *senilem* aetatem vix unquam morbose adficitur; tunc autem, octogesimum usque vitae ad annum, viri modo pauci medium glandulae hunc lobulum illibatum nec mole nimis auctum aut duriorem conservant. Quodsi juniore in aetate, ex specifico contagio, nec non ex medorrhoea, hujus effectu insecuta, injectionum vero adstringentium, equitationis hoc sub morbi stadio impetuosae, novi atque violenti concubitus, sub eodem suscepti, aut venti frigidioris, genitalibus admissi actione suppressa, membrana mucosa, quae urethram et collum vesicae investit atque

defendit, effluvio morboso cohibito, inflammetur, tumeat, ac nixus ad urinae excretionem laboriosam majores ac vix non continuos excitet: tunc et prostatae, pars una vel altera, potissime sinistra, *symptomatice* adficitur, tumet, atque lotii mittendi difficultatem supra modum auget et exasperat. Solis forsitan *lateralibus prostatae lobulis* a tumore prehensis, dysuriae gradus, quam si *pars media* hujus glandulae, ad vesicae collum usque extensae, turgeat, minor esse consuevit. Accedit et istud, quod, si pars prostatae lateralis una prae altera tumeat: *obliquam* haec *urethrae positionem* ac directionem inducat. Maxima vero et perfectae urinae suppressioni juncta violentia erit, *totius* ubi *prostatae* tumor conspicuus, omni a latere urethram, jam a phlogosi angustiorem, comprimat et claudat. Ast vero et glandulae illius *lobulus medius* atque posterior, vel *solus*, ubi plurimùm et ad collum vesicae usque, durus ac tumidus, non modo ostium istius infarcit, sed altius et profundius progrediens, ut nos quoque mediante exemplo rariore in *clinicis Interpretationibus* docuimus, vesicae membranam internam proprium in cavum, magno tumoris volumine, urget, atque hac e

membrana *valvulae speciem*, vel ipsi catheteris in vesicam introductioni adversam, cônstituit. Lobum prostatae lateralem *sinistrum*, ex incognita hucusque ratione, saepius prae dextro tumere atque adeo subinde cum ipso lobo hujus glandulae medio, vesicae in cavum penetrare, experientia docuit. Ipsa tunc vesicae interna facies, hoc loco aliquando, sub acerbis ab ultimis urinae paucae guttulis emissis, doloribus, quasi erosa detecta fuit. Haud raro, dum urethrae strictura mature satis ab arte devicta fuit: tumor quoque, ad prostatam ejusque ad partes laterales ab illa inductus, simul disparuit. Est, ubi urethrae strictura tumorem prostatae ipsa induxerit; — est vero quoque, ubi haec glandulae istius adfectio, imminutae diametro urethrae ansam porrexerit, magnique in artis exercitio ponderis, quo haec ordine quondam incesserint, quamvis ardua saepe, distinctio est. Vel ex prostatae tumore, vel ex urethrae strictura, vel ex utrisque simul oriatur urinae mittendae difficultas, retentio: ipsam adeo *lotii secretionem* haec obstacula tandem imminuisse, in pluribus sunt visa: quod nempe (magni in omne systema, ac forsitan ipsius in calculi urinalis, apud praedi-

spositos, generationem influxus) phoenomenon, ex collecti ac stagnantis, partim in vesica, partim in ureteribus, partim autem renum in pelvibus, lotii copia, per compressionem ulteriori hujus lyxivii secretioni adversa, derivandum esse, nos quoque censemns. Sed et aliud mali genus, praeter hoc vitium, et praeter vesicae extensionem, ad paralysin usque, nimiam, ex urinae, quamcumque denique ob causam, excerni impeditae, saepe acrioris, *stimulum* continuum in membranam mucosam atque in fibras hujus receptaculi musculares, subnascitur, ex inducta tandem ab isto parietum vesicae *spissitudine* ac *rigiditate*, contractioni spontaneae hujus organi contraria. Sub quovis prostatae tumore atque incendio, quantitas muci, puriformi materiae commisti, tenacis, in filos ductilis, et copia urinae emissae fere aequalis, secernitur. Major interim inflammatio, ad ipsam tandem internam vesicae superficiem ac parietes istius, aut in veram cystiditem (§. 264.) transitura, et huic secretioni morbose finem, non parum tristiorem, imponit. Ubi nulla in urethra constrictio praecessit; tumor prostatae, ex causa quacunque exortus, primo in morbi stadio, tantae quidem

molis symptomata necdum praesentat: sed modo in urinae excretione, potissime sub corporis hac, vel illa positione, difficultatem progenerat; haec interim mittendae urinae tarditas ac dimidia quasi impotentia, morbo quidquam senescente, augetur ac tandem in perfectam, ejusdem suppressionem degenerat. Hanc nixus frequentes semperque fortiores et parturientium illos vix non aemulantes, in obstaculi sedem directi, sequuntur; atque tum in ista, tum in reliquo urethrae canali, sanguis congeritur, ardor, perinaei sub attactu dolores, excitantur, secretiones morbosae succedunt, atque his, tam in ipsius urethrae parietibus, quam extra eosdem, inductis, strictura formatur (§. 770.), atque phlogosis, ad ipsum vesicae collum saepe propaganda, promovetur. Hunc rerum statum tam cereolus, catheter, in urethram missus, quam digitus ano introductus, confirmant (§. 770.); nec ratio est, cur ex Recentioribus quidam hoc ultimum, per intestinum rectum, examen, ut superfluum, rejecerint, solumque in cereolum, cui tamen saepe, doloris tumorisque in urethra ratione, accessus vix non omnis denegatur, fiduciam posuerint. Quousque prostatae inflammatio, donec ejusdem *sup-*

puratio sequatur, continuatura sit? difficulter praedicitur ac, aliarum glandularum exemplo, haec ipsa, praeparando in pure, quamvis hic exitus a dispositionis corporeae ac febris rationibus dependeat, saepe lentius procedit. Prout vero jam indicavimus (§. 770.), pus factum, varias sibi vias eligendo, nunc in *rectum intestinum*, nunc in *urethram*, nunc vero in *telam cellulosam*, sibi vicinam, depletur, novas, hoc ultimo in casu, inflammationes accendit, ac ominosas miseriis fistulas praeparat. Haud raro *ulcera* ad prostatam relicta, *excrescentiis squammosis*, sanguinem facile fusuris, occasionem largiuntur. *Duritiem* aliquando tumor prostatae, nisi prius urinae ac alvi ipsius, per compressionem intestini recti mechanicam, lethalis, insignem contraxit, et medius, aut et lateralis, qui ad vesicae cavum usque ascendit, lobulus, saepe praetumidus, quasi erosus atque squammosus comparuit. *Perinaei* inflammationem, ac seroso-lymphaticas super eo collectiones, hoc a morbo inductas, culter anatomicus reperivit.

Ordinis quidem electi gratia, morbos prostatae jam antehac descriptos, hic iterum, alio nempe sub aspectu, depinximus; sed ratio non est, cur ideo medendi me-

thodum, sub iisdem indicatam, et §. 774., pro sua paupertate, jam satis expositam, repetamus. Eodem nunc modo cum *morbis genitalium*, sexus tam virilis, quam muliebris, pro parte nempe, quam hi sibi retentionum mucoso-lymphaticarum sub ordine assumunt, procedemus, eosque breviter et, ne crambem recoctam offeramus, hoc solo respectu describemus.

§. 844. Parentum e lumbis fons vitae filiorum, — sed eàdem e scaturigine (vel pleno nimis alveo redundet, vel ripas, quibus cingitur, ipsemet pessumdet) mortis quoque ex illis propriae unda fluit. De *gonorrhoea* quondam loquentes (§§. 547-552.), fatales jacturae seminis vel nimii, vel immaturi, vel serotini effectus jam satis exposuimus; ac de causa morborum, huic ipsi e diametro opposita, nostroque saeculo, nisi longe lateque regentis adhuc auctoritas nominis nobis imponat, rarissima, alio *politiae* nempe *medicae*, in opere, non absque multorum huic glebae adscriptorum scandalo, quod hac in Epitome renovare evitabimus, non minus jam egimus. Superest igitur, ut coeteras in viis apud *sexum virilem* seminalibus retentiones mucoso-lymphaticas, Ret. genitalium viril.

breviore saltem, prout res postulat, subjiciamus examini.

R. Contextus cellul. vasor. spermat.

Ac primò quidem *vasa spermatica*, tam arteriosa, quam venosa, quae, sociis cum nervis atque vasculis lymphaticis, abdominales per anulos vel descendunt, vel ascendunt, ac peritonaei a fibris cellulosis amice partimqne pampiniformes in amplexus nectuntur: quamvis ea, sub statu sanitatis, superatis modo abdominis confiniis vasisque deferentibus nupta, *spermatici* titulo *funiculi* superbiant; sub adversa tamen valetudine, haud raro auctoritatem formamque morbosam eamdem, haud paucis certe aegris funestam, usurpant (§. 539.). Sic nempe, exorto testis sarcomate ac funiculi spermatici eidem contigui sub tumore ac duritie, quamvis morbosa haec externorum genitalium constitutio abdominalem ad anulum necdum pertigerit: ubi dolores diuturni ac vehementes, ad lumbos et ad hypogastrium forsitan praecesserint; suspicionem hi ipsi, ne quoque *supra* hoc anulo similis, morbosus nempe, *funiculus* latescat, non injustam, sed aegri quondam illustris, *ticinensis*, nec non aliorum ab exemplis confirmatam, nobis movebunt. Primus ex istis, vir illustris, quadraginta sex annorum cir-

Superanularis.

citer, optime nutritus, atque sat leviter vel media sub hieme vestiri, — mox autem suscepto a frigore, foco ardenti, per horas, lumbis exponi solitus, de dolore tandem istorum valido conqueri coepit. Hac lumbaginis rheumaticae sub forma, aeger, quin ejusdem functiones principales multum abhinc laesae viderentur, et quin febris accessisset, aliquot per hebdomadas lecto detentus ac ruditer vexatus fuit. Etsi vero abdomen, multa hucusque pinguedine turgens, morbosi nihil tactui offerret; dolores tamen haud raro a lumbis ad pelvim usque, sinistra in parte, vehementer saepe urgentes, descendebant. « Num tumor, aut vero fluxus vasorum haemorrhoidalium, — num urinarum sedimenta suspecta, aut num morbi quicunque alii praecesserint? »... tum a nobis, tum ab eximio in *ticinensi* academia chirurgiae practicae professore, interrogatus aeger: talia sibi unquam in vita contigisse, constanter negavit. Interea morbus, quoad veram sui originem, nisi, argumento probabili, rheumaticam, medicis hucusque ignotus, continuò adauctus atque tam atrox, ut somnum atque nutritionem corporis, prae dolorum vehementia, omnem arceret, febrimque sibi lentam adsociaret, redditus

fuit. Atqui tunc modo tumor conspicuus, oblongus, sinistra in parte abdominis, a lumbis oblique pelvim versùs exstensus, tactui se obtulit. Enemate quoque, praeter multa, quae hìc indicari in genere sunt visa, praescripto et, jussu medicorum, non ultra, quod aegro praeplacuerat, cubiculari a famulo, sed a chirurgo, injecto: oculis istius insignis mox *sinistri testiculi tumor*, quem, pudicus nimis aeger, medicis hucusque anxie celaverat, atque tunc adeo his ipsis ulterius celari jussit, se obtulit. Sui interim officii non ignarus hicce chirurgus, ea, quae stupefactus detexerat, candide medicis exposuit, simul aegri, ne demum propriam in perniciem ulteriore sua cum reticentia conferret, conscientiam movit. Instituto tunc tumoris ad testem aegri sinistrum examine, *sarcocele* hunc insigni prorsus laborare, *nec tamen eodem a vitio funiculum quoque spermaticum, abdominalem usque ad anulum, correptum esse*, constitit. Num vero, sub tam tristi rerum positione, operatio tumoris morbosi chirurgica, cum fasciolae, funiculi, vel soli arteriae spermaticae, infra anulum, pollicis longitudine minime morbosae, adplicandae occasio nequaquam deesset, locum prudenter haberet?

quaestio nunc mota quidem, — sed ex eo, quod tumor dolorque summus sinistri abdominis, ad pelvim usque extensus, spermaticorum vasorum, abdominali anulo superiorum, *carcinoma* latere, timorem haec operatio eo majorem nobis incusserit: quod celebris collega noster, cum sub positione *sex* aegrorum aliorum fere simili, testes abscidisset, illorum vero a morte, cito insecuta, alterum magni voluminis *funiculum*, a pelvis regione ad renem usque ascendisse observavisset, hosque scirrhosos vasorum spermaticorum tumores, in museo *ticinensi* pathologico conservandos nobis amice tradidisset; omni a manu chirurgica praestando auxilio renunciandum esse, utrimque conclusum fuit. Ac revera, cadaver aegri, de quo hic egimus, post paucas septimanas, crudeli sub dolore peractas, adpertum, tumorem *librarum quindecim*, scirrhosum et jamjam carcinomaticum, vasorum spermaticorum ab originibus omnem eorum ad anulum abdominalem descensum insequentem, ambientem, ac vicinis cum partibus unam in massam concretum, nobis exhibuit. Plures, in fastis chirurgicis, observationes ejusdem indolis exstant; quae igitur observationes, priusquam de testis,

evidenter morbosi, recisione cogitemus, summam nobis superiora anulo in vasa spermatica, forse et ipsa morbosa, attentionem commendant.

Infra anular. Quas hucusque retentiones mucoso-lymphaticas telae cellulosae, vasa spermatica abdominali *super* anulo ambientis, vel ex irritatione conspicua, vel ex ipso incendio, saepe chronico, contingere monuimus: hae omnino frequentius eumdem *infra* anulum, vel ad *funiculum* proprie sic dictum *spermaticum*, sub inflammatione subinde ad anulum vere strangulatum, vel ipsum ad *testiculum*, vel utrimque, prout §.524. docuimus, sub nominibuss partim absurdis, *varicocelis* sive *cirsocelis*, *sarcocelis*, *hydrocelis*, tam acuti, quam chronici, aut demum sub illis, *steatomatis*, *scirrhi*, *hydaditum*, non aquoso solùm, sed simul albuminoso liquore gravidarum, oriuntur, atque effectus et causas, tum alibi jam satis expositas (§. 533.), tum alio hujus operis sub capite commemorandas, agnoscunt.

R. vasor. deferent. et vesicul. seminal. Quamvis autem, sectionum anatomico-pathologicarum testimonio, tum *vasa deferentia*, tum ipsae *seminales vesiculae*, a statu normali subinde aberraverint: ac prima quidem ex istis, nunc penitus oc-

clusa, indurata, callosa, nunc exorbitantem, inaequalem ac tuberosam in molem dilatata (*spermatocele*), — vesiculae autem spermaticae, nunc prorsus deficientes, nunc ductibus in prostatam adpertis destitutae, nunc aequo minores, corrugatae, aut vero, ex testiculorum, vel prostatae, vel colli vesicae, vel intestini recti praegresso incendio simul inflammatae, vel suppuratae, vel justo duriores, vel, quod et nos binis in exemplis conspeximus, scirrhosae, vel strumosae, vel demum calculosis concretionibus repletae sint visae; ac licet multiplices istorum in opus generationis apud viros effectus esse oporteat; celare tamen nequimus: has internorum genitalium a statu normali aberrationes, in virorum cadaveribus detectas, sub vita illorum, saepe nulla, aut saltem aequivoca valde, sui signa edidisse ac, positis etiam his signis luce clarioribus; arti medicae, his vitiis mederi, concessum haud esse (§. 539.).

Eadem fere medicae scientiae subsidia *interna* inopia premit, ubicumque ad testiculos, epididymides, funiculum spermaticum, lymphae, sub inflammatione quondam praegressa morbose secretae a coagulo, universum harum partium pa-

renchyma jam plurimum infarctum, distractum, concretum, condensatum, induratum, a forma sua organica jam nimis recesserit; vel ubi lancinantes jam dolores hos tumores hinc inde perfoderint; vel ubi venae spermaticae in praegrandes varices extensae, a proprio cruore, omni quasi in illum imperio spoliatae, laxe pependerint; vel ubi hydrops testis, aut simul funiculi vaginam vel maxime repleverit; vel ubi hydadites has partes clandestine obsederint; — his omnibus in casibus, medicina *interna* nihil, — *culter* interim *chirurgicus*, nisi tardius ac malo jam abdominalem super anulum progresso, in opem vocatus, partibus scilicet morbosis, quae totius absque damno conservari ulterius non possunt, ad artis divinae, ab aliis vobis tradendae, praecepta remotis, multum auxilii praestat.

Ret. in genitalib, sexus sequ.

§. 845. De variis *uteri*, ejus *ligamentorum*, *ovariorum*, ac *vaginae* morbis jam egimus (§§. 222-228. 529. 532. 543. 548. 744-747. 756. 763. 764.). Non pauca ex istis, praecipue quae de *metritide*, de *medorrhoea*, tam contagiosa, quam insonte, atque de *hydrometra* retulimus, suos quoad effectus, retentionum mucoso-lymphaticarum ad ordinem spectant, atque

hinc levi modo calamo hìc loci tangenda sunt; quae vero retentiones uteri *cruentas* respiciunt: ea sub ordine his magis proprio referenda nobis reservamus.

Si vasa *virorum* spermatica, vel antequam abdominales per anulos penetraverint, subinde a morbis infestari, tumere ac duritiem, aliquando scirrhosam, contrahere sunt visa (§. 844.): *sexus sequioris*, ejusdem naturae vasa seminalia, longe scilicet breviora, prius, ac ovaria, tubas et uterum attigerint, morbis eisdem correpta nec ipsi nos conspeximus, nec in fastis aliorum anatomico-pathologicis reperivimus. Sors vero iniquior partibus, quae his a vasis irrigantur, imposita est.

Ac primo quidem, *ovaria*, quamvis paucioribus istorum vasorum ramificationibus, quam tubae vicinae, instructa; innumeris tamen in vita mulieris, maxime *coelibis*, aerumnis exposita sunt. De *serosis*, hos ad testes foemineos *retentionibus* locuti jam sumus (§§. 746. 749. 756. 764.); neque oblatam tunc nobis, de *muco-so-lymphaticis*, his iisdem in locis collectionibus, saltem quibusdam, disserendi, occasionem praeterire potuimus. Tumores *molis minoris* sed numero plures, gelatinosa, albuminosa, melliformi a mate- In ovariis.

ria formatos, frequentius, quam totius ovarii saccum indivisum, densiore hujus indolis humore gravidum, a nobis observatos fuisse, ibidem adnotavimus; ex quo, verum ovarii *hydropem* tardius plerumque ac modo diruptis loculamentorum istius, humore glutinoso repletorum, sepimentis membranaceis, succedere, ideo concludimus: quod, hoc demum facto, crassiora ex glutine contento et ponderosiora principia subsideant, superficiem ovarii internam ac infimam obducant, vasorum ejus resorbentium orificia, suo cum smegmate obstruant, atque *aquosi* magis collectionem liquidi, ampliore nunc et minus resistente sacco morboso, promoveant. Latice vero aquoso, vel gelatinoso turgeat ovarium! positionem hic tumor ejusdem quidquam major, variam, tum sibi ipsi eliget, tam viscera vicina subire coget: cujus iterum exempla jam adduximus. Uteri in longum ab ovario hydropico distracti, promissam in Epitomes loco vix citato historiam, per iconem illustratam, in secundo *Interpretationum clinicarum* volumine trademus. Rarum tunc scriptoris *Edinburghensis* de hydrope ovarii, per tubam, et ex hac, per uterum in vaginam, successu tamen minus felici, de-

pleti specimen retulimus; nunc vero et alterum, ex observatione propria satis recente desumtum, huic adjungimus. Virgo nempe triginta fere annorum, aspectu florida atque robusta, hystericis tamen iisque periodicis, adfectibus, ac ovarii simul ab incendio chronico vexata, tumorem hujus organi notabilem, summa sensibilitate instructum, nec tamen sub attactu fluctuantem nobis obtulit. Admotae huic tumori hirudines, dolorem ejusdem pacarunt quidem; sed post menses aliquot, non parum ille mole sua increverat, ponderis sui ratione profundius nunc in pelvis cavum demersus. Repletionis et compressionis abinde sensus in pelvi continuus, ac non pauca excretionum naturalium, has per vias absolvendarum, obstacula aegram terrebant; donec, praegressa diruptionis, media et profunda in pelvi, perceptione, copia humoris albuminosi conspicua e vagina prosilierit, ac tumor pristinus ex regione hypogastrica sinistra vix non omnis disparuerit. Quodsi nunc via, quam humor ille iniquus, ex ovario in vaginam descendens, legerit? indicanda foret; non facile nos illam, quae, vel sanam apud mulierem, ex ovario in tubam, ex ista, in uterum, atque istius a cavo, in va-

ginam hiat, — sed a corrosione morbosam, quae liquidum stagnans ex ovario inflammato, vaginam inter ac intestinum rectum profundius demerso, ad primum et anteriorem ex istis canalem, sibi concretum, perduxerit, accusandam venire crederemus. Alterum virginis, in *ticinensi* instituto clinico nobis oblatum rarissimi casus exemplum hùc spectare videtur. Hujus nempe aegrae ovarium sinistrum, praetumidum; in profundis fluctuabat, et fomenta, quorum ope exteriora versùs magis mollesceret, sibi exegit. Cum vero lanceola tandem uti chirurgica, constitum jam fuisset: ejusdem usum constanter recusans aegra, vicino ea nosodochio suscepta, morbi sui exitum, qualiscumque demum ille foret, in eo expectari praeferebat. Plures autem post menses, sensim sensimque tumor ille fluctuans ovarii disparuit; sed qua tandem via materia in eo contenta defluxerit, — etsi per *vaginam* illa probabilior sit; ob aegrae morositatem atque custodis incuriam, minime rescivimus. Cum nulla *ovarii*, ab aquis licet vel maxime distenti, et abhinc, aut a praegrandi steatomatis mole, *dirupti* exempla vel aliena, vel propria nobis constent; ac modo conceptionis hoc in organo abnor-

mis multumque provectae sub casu, *lacerationis* in eodem, ac foetus, in ventris materni cavum per hoc vulnus delapsi historiae, eheu! non ita paucae, existant; de opinione quidem nostra, his duabus a virginibus ovaria, humore morboso repleta, hunc ipsum, per ulcus, in vaginam eructasse, dubitare liceret; interim, dum ipsa foetuum in utero putrefactorum ossa per intestinum rectum tandem excreta fuisse, observatio multiplex docuerit; atque dum ovariorum, *pure* repletorum, per abdominis integumenta feliciter evacuatorum exempla loquantur; probabilitatis, nisi valdopere fallamur, huic suppositioni satis accedit, ut assertio, et *vaginae* et *intestini recti vias*, morbis ovariorum, quacumque demum sorte has intrent, patere, spernendam hypothesin non oleat.

In utero, ligamentis et tubis ejusdem.

Quae coeteras ovariorum retentiones mucoso-lymphaticas concernunt, ea sub *metritidis* ac sub *hydrometrae* expositione jam satis indicavimus; neque, jam nimium, *steatomatum uteri*, *tubarum* et *ovariorum*, ab aliis descriptorum, numerum, cum observationibus nobis propriis, absque utilitate augebimus. Sic etiam, quae de *ligamentorum* simul cum tubarum uteri adfectionibus dictae indolis quondam tradidi-

mus (§§. 745. 747. 749. 750. 764.), ea vix aliam hìc loci considerationem sibi expetunt. Quos non infrequentes esse referunt, et lactis ex mammis aberrantis (ut opinamur, hypothetice) attribuunt, telae cellulosae, ligamentorum latorum laminis interpositae, *infarctus* ac *abcessus*: hos nunquam conspeximus. Rarissimam quoque ligamentorum eorumdem *rupturam*, ac haemorrhagiam exinde lethalem, *Galliae* quibusdam a medicis descriptam, esse dicamus! Ligamenti uteri *rotundi* inflammationem, diarium *Galliae* medicum adnotat. In densiore quamvis ejusdem ligamenti textu celluloso *tumores aquosos*, quales virorum funiculi spermatici aliquando concipiunt, interdum natos esse, tam alii (§§. 745. 747.), quam ejusdem nationis medici egregii experti sunt. Viri docti *tyrolensis*, *Roveredani*, nostri quondam in *Italia* auditoris, observatio viginti sex abhinc annis instituta nobisque amice communicata, referri meretur. Sectioni cadaveris foeminae, quae, a continuis ad imam atque lateralem abdominis partem doloribus vexata, extenuata prorsus, obiverat, hic medicus interfuit. Ob tumorem in parte dolente duriorem, carcinoma latitare crediderant. Morbi mense septimo, hae-

morrhagia per uterum secuta est. Hac licet jam cessante, suis tamen misera aerumnis succubuit; post mortem vero, foetum septimestrem multumque cruoris in *ovario* obtulit. Quod vero mali istius certe non tam rari, historia, locum tamen hìc inveniat, in causa est *uterus* foeminae, haud gravidae, illo non voluminosior, sed prorsus normalis, atque sic observationi viri *angli* celebris contrarius, qui scilicet, cum, sub sectione *canis* foeminae, tuba praegnantis, uterum, quamvis *vacuum*, eodem tamen modo, ac si foetum contineret, mole auctum vidisset; hoc viscus, non a mechanica embryonis, sed a potentia, utero gravido propria, extendi, concluserat. Nihil autem et his in rebus constantiae esse, ex observatione magni inter *Germanos* anatomici liquet; ut qui, cum in ovario virginis, hymene illaeso ac praeter modum angusto instructae, steatoma, pilos ac dentem detexisset: uterum, eidem proprium, mole, normali adeo minorem, ac tunica *decidua* nequaquam vestitum, reperiit.

Aenigmatica uteri natura.

Qualemcunque uteri cognitionem anatomicam aevo nostro concessam esse gloriemur; physiologica tamen mirabilis hujus organi, tuendae posterorum successio-

ni imperiose praefixi, intelligentia non parum non fugit, ac pathologorum, hoc ipso, ratiocinia saepe nimis subvertit atque confundit. Potissimas quidem insidias, quas *metritis* et quas *medorrhoea* internis foeminarum genitalibus struunt, jam exposuimus (§. 222 228. 529.); et quas *syphilis* his ipsis strages minetur, has quoque delineandas nobis reservamus; sed aliae, non paucae, et quidem pro magna parte incognitae, *morborum* sicut *aliorum*, ita et *retentionum* de quibus hìc sermo est, causae in uteros agunt, et effectus in istis non minus obscuros producunt.

Ad primas *illorum* origines quod attinet, eas (quod, oblata occasione, hìc modo breviter adducimus), partim *congenitas*, partim *haereditarias*, partim vero *accidentales* esse, nobis saltem videtur. Qua scilicet ratione *cordis* ipsius *fibrae musculares*, jam in foetu interdum morbose *dehiscentes*, futuri, sub vita longiore, *aneurysmatis* hanc ipsam ad sedem rudimenta obtulisse, magno viro sunt visae; ac prout simili conformationis e vitio exortas *vesicae urinalis crumenas* morbosas nos ipsi descripsimus: ita non minus sat frequentem uteri, non quidem vacui, sed vel praegnantis, vel jam ipso partus ab-

solvendi sub opere positi, *rupturam* hoc a fonte, — aut, si *fibras musculares* utero deesse dicatis, ex textus cellulosi resistentia, in una illius parte minore, quam in alia, defluxisse arbitramur. Tam in ima vero parte uteri, quam ejus in corpore, ac demum ipso in fundo, hoc viscus diruptum detexerunt anatomici, ac fere major gravidarum, quae hoc mali genus, vix non omnibus lethale, in parte uteri *sinistra* passae sint, videtur esse numerus. Tenuitatis parietum uteri, sub partus laboribus dirupti, in una et quidem hac eàdem sui parte, longe majoris ac fere papyraceae, plura exempla habentur. Sic et alia uterorum maternorum vitia non pauca, *jure haereditatis* necdum intellecto, in illos filiarum transire, haemorrhagiarum, abortuum, scirrhorum atque carcinomatum, in una eademque progenie, quam aliis in familiis, longe frequentiorum, exempla nos docent. *Sensibilitatis* ad uterum *morbosae*, nunc repletioni ac *energiae* vel totius, vel uterini modo systematis, interdum ad furorem usque nimiae, — nunc roboris ac vitalitatis defectui, seu *inertiae* generali, locali, — nunc autem *vitio organico*, nunc externam, nunc internam uteri ad faciem, nunc ad ejusdem substan-

tiam obvio, innixae: ut qua sub rerum conditione iniqua, determinatos fere ad menses, *abortus*, *partus praematuri*, vel et ipsa *sterilitas* omnem per vitam, sequantur, exempla nimis copiosa extant. Partem *hysterismi* vel maximam ex tyrannico uteri certas in foeminas imperio venire, nemo quidem dubitat; causarum interim in genitalibus vestigia post mortem vix ulla in oculos, quales nempe mortalibus concessi sunt, cadunt; nec, ubi aut cerebrum, aut nervos utero aliunde transmissos, magis accusaveris, sapientior igitur, aut in artis exercitio (nisi tributum ille cruentum, a natura sibi impositum, debite persolvat, aut a fluxu nimio, abnormi, caute liberetur, vel tacite optato, esuriens, cibo saturetur cythereo, vel modo concipiat, extendatur, excitetur, atque hunc auspicato maturum non modo parturiat, sed proprio cum lacte nutriat, nec citius quam par est, ab uberibus removeat, nec, novae conceptionis avertendae studiosa, tardius aequo a mammis depellat) felicior eris. Hystericarum foeminarum *nares*, *foetidorum* ab odoratu, — *uteros* autem earum, *suaveolentium* ab adflatu, delectari, — quasdam quidem mulieres, etsi plus aequo sensibiles, ab odore tamen

rosarum, zibethi, moschi, ambrae, haud laedi, — a foetidis vero uteros fere omnes offendi, — quae sua cum *dulcedine*, *linguae* blandiuntur, ea plerumque sexus sequioris genitalibus noxam inferre, *amara* vero utilia esse, — non praetervisa Veteribus, sed nequidem laudata adeo Recentiorum a perspicacia hucusque explicita, observatio est. Affectationis quidem multum, variarum, utero ferentium, in res absurdas, vel sanitati adversas, nisus habet; sed aliarum ex illis, et virginum adeo chloroticarum, vix coercenda rerum similium cupiditas, delirantis quasi uteri effectum, illi forte, quo aliquae ex primis, vel mox a conceptione, mentis alienationem, modo partu absoluto dissipandam, experiuntur, aequalem, sistit. Quot non mulieres, de ulla licet functionum laesione necquidquam offerentes, alio tamen tempore semper valetudinariae, a quo momento conceperunt, sanitate sibi antehac ignota fruuntur! Quot non sunt aliae, quarum ventriculum, aliquando et ipsa intestina, semen virile, vix uterum attingens, sub vomitu effreni, interdum et alvi sub fluxu, nunc medium gestationis, nunc omne istius per tempus, misere conficit! Atqui haec singula, visceris prolifi-

ci imperio, hucusque nec a longe satis intellecto, succedunt. Quo tempore haec scribimus, nostrum sibi foemina consilium expetit. Haec vero, dum quosdam ante annos concepisset, quoties cibos, pro ratione adpetitus, non tamen morbosi, assumeret: *coecitate perfecta* seu amaurosi laboravit; ad tenue modo jusculum recurrenti, visus mox rediit; sed, a fame quondam coacta, vix fercula sibi consueta ingesserat: cum illico visus, donec filium, non minus ideo bene nutritum atque robustum, peperisset, omnis ablatus, post partum vero in totum restitutus fuit.

Membranae uteri internae retentiones.

Unde consulte recessimus, ad retentiones uteri mucoso-lymphaticas redimus. Qui membranam hujus visceris *internam*, illa cervicis uterinae superiorem, pro *serosa* ex eo declararunt: quod non tam cryptae mucosae satis evidentes, quam, praeter lacunas et orificia patula, vesiculae rotundae, liquore pellucido turgidae, in ea compareant; illis ejusdem membranae, cum ea vaginae atque dictae cervicis, manifestam continuationem, — phoenomena morbosa, illis, quae ex narium atque vesicae urinalis membranis mucosis, a catarrho vel alio a stimulo prehensis, descendunt, similia, — medorrhoeas, non

soli vaginae proprias, molas, excrescentias spongiosas, fungos haematodes, polypos etc. perpendenda proponimus. Quamvis autem ad artis *obstetriciae* atque *chirurgicae* magis, quam *medicae* dominium, vitiorum vix dictorum curam revocaverint; eorumdem tamen aliqua, brevis ac circumscripta licet, nobis, qui unius ejusdemque scientiae ramos suo a trunco, absque totius plantae interitu, separari non posse praetendimus, incumbit adumbratio.

Effectus morborum locales, sua indole vix inter se diversos, pro ratione figurae, contentorum, consistentiae, suppositae originis, variis, iisque modo parum adaequatis nominibus scriptores insigniverunt. Ac primo quidem, « carnem informem, inanimam, ferri ictum et aciem respuentem », — « carnem informem, in utero, ad modum foetus, generatam, aut corpus solidum, quod, praeter normam sanitatis, utero innascitur», *molam* dixerunt (§.829.). Molae :

§. 846. Istius generationem, praeconceptae opinionis jugo alligati veteres (juvat enim pristina humanae mentis deliria, quò magis reformidare propria discamus, commemorari) a prava conceptione, a siderum influxu, a brutorum animalium semine im- Origines :

provide hausto, ab incubis, ab infami cum brutis commercio, a semine masculino in uteris corrupto, a temperie utriusque spermatis diversa, ac demum a menstruo sanguine retento atque degenerato repetierunt. Nonnullis adeo molis *vitam* tribuerunt aliqui, et absurdas, quas vulgus his de rebus quondam condidit, fabulas, has ipsorum medicorum illius aevi (utinam solius! . . .), credulitas excusat. Vix autem *ovulorum* in ovariis praesentiam culter anatomicus tandem patefecerat, ac *molam* illico *omnem* praepostere ex illis, aut jam virili a semine *foecundatis*, aut etiam *inanibus* a *placentulis*, hoc loco luxuriantibus, non spernendo adeo, quam extenso nimis, ac honori mulierum, viduarum, ipsarumque adeo virginum, quondam non parum contrario, judicio, revocaverint pathologi. Quare duplicem hi ipsi molarum speciem, *veras* nempe, in foecundato quidem ovulo, sed mortuo pridem, ante exclusionem, embryone consistentes; atque *nothas*, ex ovulo, spermatis virilis necdum actionem experto, natas posuerunt.

Ex ovulis. Ac revera, *molarum* aliquando *praegnantium* historiae, a viris claris relatae, primam saltem ex istis satis confirmant. Mo-

lae adeo *gemellos* continentis exemplum habetur. « *Abortivas placentulas*, in utero retentas ibique auctas atque induratas, in molas abivisse, » *germanus* quondam, magni adhuc hodiedum nominis, medicus testatus est. *Placentarum* non paucarum *physconias* nos ipsi observavimus, atque excluso quamvis duas jam per hebdomadas foetu, secundinas, raris sane exemplis, absque noxa in utero relictas, qua parte huic ipsi tamdiu adhaeserant, omni tamen putredine liberas, hinc novo, per omne hoc tempus, a sanguine nutritas, conspeximus. Quodsi vero haec, ore uteri, post partum vel minime praecocem satis diu quidquam patulo contigerint; placentulas post abortum huic visceri clauso tenacius longe adfixas, monstrose augeri ac praegrandes in molas mutari posse, quamvis propria nobis de istis experientia desit, non tamen idcirco negabimus. Massas, uteri cavo simpliciter *adpositas*, non vero ejusdem membranae intimae, placentae in modum, infixas, adcretas, ac ejusdem tunicae a vasis enutritas, ex retento ac in grumos ibidem coacto cruore menstruo, lochiali, alio, oriundas, ac breve post tempus hoc e cavo non aliter, quam sanguis extravasatus atque concretus a

vulnere aut loco quovis alio expellendas, *molas* nisi spurias, nos minime vocabimus.

Nec tamen solis. Quamvis autem molis quibusdam primam ex ovulo originem esse, dubitare nequeamus; est tamen, cur *saepius* easdem ex *pseudomembrana*, per stimulum majorem, aut occultum per incendium, secretionis morbosae effectu, generata, vasculis mox propriis donata, tunicaeque uteri mucosae aliquod per tempus supertensa; postea vero ab eadem, in parte quadam uteri, adfluente a lympha, separata, elevata semperque magis ab eadem, plus minus repleta, et in molem utero molestam adaucta, oriri arbitremur. Ex eadem, secretionis nempe abnormis, ratione, apud mulieres, ipsasque apud virgines intactas, quibus menstrua sub magnis lumborum ac ventris doloribus solvuntur, pseudomembranae, tunicae *deciduae* non absimilis, frusta conspicua, cum cruore remista ex uteris ruunt. Nec certe vel ipsam membranam uteri intimam seu mucosam, a facie hujus visceris interna tam facile separari ac, ut aliqui praetendunt, in vaginam pendere, repleri, credendum est.

Varietates. De *hydrometra* loquentes (744.), aquarum, in sacculis, jam utero, jam vero placentae adhaerentibus, mentionem si-

mul injecimus. *Hydropem* hinc *placentae*, atque *hydatidosum*, a nobis observatum, modo obiter hìc tangimus, Paucis retro ab annis, *viennensis* mulier juvenis, *placentam hydropicam* tantae molis utero excrevit: ut eàdem in vase ampliore aliquot per horas conservata, serosi humoris tres libras et ultra sponte evomuerit. Altera hujus metropolis foemina quinquagenaria, enormes ex utero praetumido ac duro haemorrhagias passa, molam tandem vel maximam, ex millenis hydatidibus compositam, cujus exempla jam varii scriptores, molae *hydatidosae* sub nomine, notarunt, excrevit. Alias *membranaceae*, vel etiam *sebaceae*, aut quasi *carneae*, *fibrosae*, interdum *pilis remistae*, vel *flatulentae* (§. 726.), vel *sanguine gravidae*, vel *durae*, *subcartilagineae*, vel, qualem et nos quondam descripsimus, *osseae* sunt molae. Viduam quadragenariam, vita longiore dignissimam, non ita pridem nobis ereptam doluimus. Haec scilicet, praevia cruoris copiosi ex utero jactura, plures per menses continuata, uteri ovariorumque scirrho insigni laborare credebatur. Tandem, post varia, nervosae indolis symptomata, post leipothymias frequentes, levibus deliriis, cephalaeis intermistas,

corpus durum, cuneiforme, ex ore uteri prominuit, ac, octo dierum spatio, polypi instar, sat profunde in vaginam descendit. Interea corpus universum hydropice intumuit, ac tandem, sub foetore insigni, portio molae aliqua vel sponte separata fuit. Post istam, mox altera, priore amplior, sub ventris tumore quidquam imminuto, in vaginam demersa, huncce canalem, quousque cedere hic potuit, replevit, ibique plures per dies, donec tantis mors optata calamitatibus finem imponeret, immobilis haesit. Cadaveris sectionem, quam religio defunctae hebraica recusabat, pro votis, institui haud licuit. Aliam, ut legimus, apud mulierem, mola quinquennis tam profunde in pelvim, ut ipsius *uteri prolapsum* mentiretur, descendit. Molam plerumque modo *unam*, aliquando tamen *plures* ejusdem naturae concretiones continet uterus. Nunc vero omnem per vitam mulieris massa haec abnormis hunc locum usurpat; nunc plures a sua occupatione post menses, et quidem nunc sola, nunc embryoni socia, — atque tunc vel ante, vel post hunc, vel simul cum eo, intervallo nunc breviore, nunc plures ad dies extenso, excluditur: ita, ut non desint foeminae, quae a partu per-

fecto cum placenta uterina excluso, novis, plures post horas, ad partum doloribus correptae, loco foetus alterius, *molam* sat magnam excreaverint. Cur vero *cavi uterini* tumores, quamvis forma, substantia, densitate tam diversos, *molas* nihilominus vocaverint; ejusdem autem indolis phymata, quae vel ad *uteri faciem externam*, numero saepe plura, a solo peritonaeo obtecta, nascuntur, — vel *in ipsa matricis substantiá*, rariora, exsurgunt, hoc titulo privaverint; — cur illas ipsas cavi uterini excrescentias, ubi, ab actione uteri, in earumdem radices adhuc molliores majore, versùs ejusdem cavi profundiorem cervicem atque ostium urgentur ac, in *pedunculum* extensae, compressae, per hoc ipsum tandem in vaginam sibi viam pandere, atque in ea demum, liberiores, volumine augeri coguntur, inepto *Polyporum* nomine donaverint; — hoc, nomenclatorum, nostro quoque aevo, nisi auctas, saltem haud extinctas, inter insanias ponimus.

Qua vero ratione sordida atque impura aliarum partium corporis *ulcera* faciunt; ea et *uteri*, et maxime *oris uterini* (tantis non modo, partus difficilis sub opere, injuriis, sed syphilidis quoque veneficis ef-

fectibus subjecti) illa, *excrescentias fungosas* facile concipiunt; ut quibus quasi spongiis, externa pellicula, indies condensanda, instructis, humor iniquus suscipitur, qui interiores earumdem ad cellulas, continuò magis impletas, varia sub consistentia stagnat, induratur, ac tumorem tandem quem *molam* dixerunt (quem interim pro ratione contentae in eo materiae, vel *sarcoma*, *atheroma*, vel *stęatoma*, vel *meliceridem*, vel denique *polypum uteri*, jure non minore, vocari licebit) constituit. Differentiam *molae* ab *uteri excrescentiis*, a viro claro in eo positam, « quod hae ultimae ex ipsa matricis substantia proveniant, dum illa verum continuum constituant atque, si excludantur, uterum ipsum foras trahant; quod autem *molae*, per modum adglutinationis placentae adinstar, cum utero quidem cohaereant; sed a motu hujus visceris constrictorio, ab interna illius superficie dissolvantur, et extra matricem protrudantur », tanti quidem ponderis non esse, ex eo, quod major, aut minor tumoris morbosi cum uteri superficie interna cohaesio, de ejusdem natura nil decidat; et quod certe *molae* non paucae ab utero, qua hic placentam expellit, ratione, separari haud queant, concludi-

mus. In ipso cavo uteri, *abscessus* et *ulcera* hinc inde detecta fuerunt; nec *puris*, aut *muci* copiosi in eodem collectorum, exempla desunt.

Polypi uteri, vaginae.

Polypi, sexui sequiori proprii, vel *uteri* ipsius, vel, casu rariore, *vaginae* substantiae adhaerent. *Uterinus polipus* plerumque fundo hujus visceris, interdum vero *cervici*, aut *orificio* ejusdem, radicem infigit; *vaginalis* autem, quovis quidem hujus canalis puncto, pedunculo nunc instructus, nunc vero carens, excrescit, ejus tamen *rugas* ille praediligit, ac facile ulcus venereum pro causa agnoscit. Tumorem igitur matricis in cavo, moderate distento, puncto illius, vel cervicis, oris uterini, nunc hoc, nunc illo, cum pedunculo unico, rarò certe pluribus quasi radicibus natum, ex ore hujus visceris minus dilatato in vaginam demersum, hoc vero in canali, sibi magis cedente, in massam glabram, pyriformem adauctum, sua basi latiorem, ore, quale uterus prolapsus organicum agnoscit, destitutum, nunc mollem, fere mucosum, nunc sarcomaticum, nunc, scirrhosi adinstar, durum, plerumque indolentem, interdum vero carcinomatis quasi symptomata offerentem, tandem et genitalium inter labra, saepe ipsa in crura

propendentem, quo in casu uteri fundo adnatus est, cruoris dispendio vix non semper gravi, ubi vero cervici, aut ori uterino adhaeret, saepe nullo, junctum, *uteri* quidem *polypum* et nos, si lubet, vocabimus; cum interim in medica scientia, *nominum* vix non majores, quam rerum probe notarum, sint divitiae; cum vel ipsae *molae* hinc inde quasi rostra et brachia plura habuisse sint visae; has omnes *excrescentias*, vel sola istarum adpellatione, vel, sacro antiquitatis jure, *molarum* illa salutabimus. Ne *cervix uteri*, sana quidem, sed uno a pollice suae extensionis normalis, ut observationes in *Gallia* factae, docuerunt, septem vel octo ad pollices *longitudinis*, non profundiore, ob id, uteri positione, quibusdam in foeminis, aucta, pro uteri *descensu*, vel et *polypo* ejusdem habeatur, summopere cavendum est. Hunc errorem, facile funestum, oris uterini, quod, circa polypi collum, *circini* in modum stringitur, attentum examen avertet.

Symptomat. §. 847. Morbum hunc, nostris temporibus tot foeminis, neque virginibus exceptis, infestum, non modo intempestivam sexus sequioris propter verecundiam, sed et ob incredibilem artis obstetriciae defe-

ctum, vix ante saeculum decimum et sextum paulo attentius observatum, haud raro medentes cum *uteri* ipsius aut *descensu*, aut *inversione*, — aliquando cum vesicae, intestinorum, omenti, *herniis vaginalibus*, ac ita quidem confuderunt: ut, primo in casu, vel ipsum viscus prolificum, cultri, vix non semper lethalis, auxilio resciderint; vel rescisso modo *polypo*, in suo centro, ob exsiccata in eodem liquida, interdum *vacuo*, de *uteri* tamen ipsius extirpatione felici, gloriari haud destiterint. Quamvis autem salutaris pars haec scientiae, *chirurgiae*, vel et *artis obstetriciae* ad forum pertineat; cum tamen et *medici*, prius, quam istarum artium imploretur consilium, hos morbos saepe diu nimis praetervideant; quaedam saltem, et modo praecipua, quae hos errores avertant, tam gravis objecti momenta breviter hìc exponimus.

Ac primò quidem monebimus: haud infrequenter *medorrhoeae* sub imagine, polypos radices suas figere; nec alia foeminis, quam quae a causis diversis huic sexui accidunt, uteri, tensi nempe atque cum lumbis obscure dolentis, incommoda inferre. Atqui tamen haec ipsa, donec pars polypi infima et crassior, in uteri cer-

vicem directa, hanc ipsam ac istius orificium, cunei in modum, sibi satis, et quidem sub difficultate in ore uteri tam virgineo, quam muliebri, aut partum necdum experto, aut ob aetatem jam quidquam calloso, majore, ac sub ventriculi consensu pedissequo, adperuerit, continuò crescunt. Hac vero porta jam superata, dicta quidem satis moderantur symptomata; ast vero, cum nunc exitum molienti polypo, potentioris ab uteri angustia antehac non parum, nimis extendi, cohibito, in speciem funis complanati, compresso, promtioris incrementi, ampliore ac laxiore vaginae in canali, obstacula minora resistant; hanc ille hostis regionem impune mox usurpat ac, sub infido aliorum symptomatum vix non silentio, symptomata hic alia producit. Hanc usque interim *secundam* ad morbi *periodum*, eo minus attenta in talia est foemina: quod saepe, sub istis, consueta nequidem sibi menstrua deficere avertat: aut quod, si blennorhoeam forsitan antehac experta sit; in hanc ipsam, malorum culpam omnem conjiciat. Vix tamen aliquot hoc modo septimanis, aut forte mensibus, transactis, plenitudinis, distensionis in sinu insolitae sensationem ingratam illa percipit, simulque alvum et

urinas sibi et tardius et aegrius secedere, aliquando et venas haemorrhoidales ad anum turgere, animadvertit. Sunt, quae, crassiore jam polypo detentae, nisi hunc ipsum sibi altius reprimant; urinas excernere nullo modo possint. Quae virum agnoscit foemina, ea, sub congressu quidquam vivaci, mox sibi uterum offendi, cum dolore ac sanguinis subinde stillicidio, vel et profluvio, observat quidem; sed, ut reliqua, ita et hocce phoenomenon, levi ac incompleto, non tam insolito foeminis, maxime partum jam pluries expertis, uteri atque vaginae *descensui*, ut quem proprio a digito, vaginae commisso, satis manifestum reddi, tacite sibi persuadet, adscribit; et quò hujus mali, falsò suppositi, progressui resistat, *pessum* vaginae, jam nimis oppletae, distractae, in colli vesicalis, urethrae, ac intestini recti majorem longe compressionem, stulte intrudi curat. Sed nunc quoque lumborum ac uteri, seu potius ligamentorum ejus, tensiones, nauseae, vomituritiones, frequens urinae mittendae difficultas, aut omnimoda suppressio, imperiose loquuntur; menstruis saepe diu retentis, haemorrhagiae, discrimine plenae, vel ipso ex utero, vel e venis polypi, ore uterino strangulati, vari-

cosis ac diruptis oriundae, nuuc animum feriunt; ac tandem *tertia*, prorumpentis nempe e vulva polypi, *periodus* subintrat. Primis quidem temporibus hic tumor ad vaginam facile, non tamen absque urinae mittendae difficultate majore, retroducitur; sed quovis sub nixu quidquam fortiore, mox ille, faciliore mictu insequente, relabitur: donec sensim volumine auctus, ac ad justum aegrae horrorem, per femora propendens, omnem sibi reditum ad vaginae domicilium, ipse praecludat. Hocce sub statu haud raro contingit, ut, atmosphaerae, frictionis, compressionis actione, externa polypi tunica duritiem quasi callosam tandem adquirat; vel ejusdem superficies, ab urinarnm, muci acrioris adfluxu, irritetur, inflammetur, exedatur, interdum abscessus, vel ipsam quoque gangraenam subinde, contrahat. Fuerunt, quibus, a praegrandis polypi, fundo uteri adfixi, pondere, hic ipse *retroversus* fuerit. Nisi experientia ipsa id satis docuisset, uterum jam a polypo obsessum, primo saltem stadio, non modo impraegnari, sed et foetum, plenam ad maturitatem usque, fovere posse, nemo credidisset. Sunt interim, quae polypum utero ferentes, simul impraegnatae, em-

bryonem primis modo mensibus retineant. Quamvis vero pars major foeminarum, quae polypo laborant, sanguinis ex utero jacturae exposita sit; quotiescumque tamen ad oris uterini confinia polypi radix infigitur: haemorrhagiarum aut nulla, aut minor est frequentia. Exemplum interim polypi, cervici modo uterinae adfixi, ac magnam nihilominus cruoris jacturam inducentis, habetur; quo in casu, polypos alios, in primi vicinia haesisse, suspicatus est scriptor *Galliae* idem, qui plures ejusdem indolis excrescentias uno eodemque in utero jam detexerat. Aliquando, casu tamen rariore, *vaginali* polypo *pedunculus*, cui, extirpationis quondam suscipiendae ad finem, ligatura adplicetur, ita deficit, ut loco istius, tumoris ad sanationem, aut cultro chirurgico, aut causticis opus sit.

§. 848. Tam ob dictas, quam ob alias rationes summopere interest, quò, sub quacumque medorrhoea chronica, rebelli, non minus, quam sub urinae deponendae aut foecum excernendarum pertinaciore ac plusquam ordinario apud foeminas labore, sicut sub nimio, vel frequenter redeunte cruoris uterini profluvio, tam vagina, quam uterus, attente ac experto sa- Diagnosis polyporum.

tis obstetricantis a digito, mature *exploretur*. Ne in corporis morbosi, in vaginam delapsi, vel ante istius introitum pendentis, vel illam angustantis, indicanda natura, aliorum exemplis funestis, fallamur, vel maxime cavendum est. Ac primò quidem, ne *uterus prolapsus*, ejusdem pro *polypo* imprudenter declaretur, atque ausu vere impio, aut filis, aut cultro submittatur, evitandum. Hanc, prolapsam primum ad uteri partem, vaginae suae, simul quidquam prolapsae, portione obtectam, ejusdem *orificium organicum*, labris suis utrimque ornatum, se offeret; ac si forsitan tale quid vel ipso in polypo occurrat; hoc eidem, vel a compressione, vel praegresso ex ulcere, ac inducta huic cicatrice, *difforme* subvenisse, haud difficulter comparebit. Accedit et ea, *polypum* ac *prolapsum* non modo, sed *inversum* quoque inter uterum differentia: quod ille nunquam, quod isti faciunt, vesicam urinalem secum trahat praecipitem. *Inversum* ad *uterum* quod, praeter hoc, spectat, ille quidem, polypi in modum, cum basi sua seu fundo, explorantis se medici digito praesentat; ast vero, quod in *utero* modo prolapso detegitur, *orificium*: hoc, superiore *inversi* illius visce-

ris loco sepultum degens, nullibi detegitur; nec digito, qui vaginae, uterum inversum involventis, cavo committatur, hìc fere locus est.

Coeterum, praeter mollitiem conspicuam, sensibilitatem uterus, ubi tangitur, magnam, — polypus vero nullam, prodit; et cum iste, descensu ex vagina *lentiore*, — uteri prolapsus, *subitaneo* ac inopinato, foeminam consternit. *Vesicalis* ad vaginam *hernia*, a *polypo* distinguitur: quod iste, attactui durus resistat; illa vero, mollior, digito cedat; quod, ubi eadem comprimitur: ad mingendum aegra mox compellatur; lotio vero deposito, tumor ipse, pro emissi liquidi ratione, subsideat. Intestinis, aut omento vaginam intropremendibus, oris uterini illa directionem simul immutant atque dum polypus retropressus, facile relabitur; illa reponi facilius queunt.

Molarum aliarum.

Cum nequidem ipsius *graviditatis* indicia apud foeminam humanam, donec foetus motum ea manifestum perceperit, satis certa sint; non securiorem sane *molarum* nascentium, vel adeo jam quidquam provectarum, *diagnosin* esse, quisquam praetendet. Quodsi et mola et foetus simul in utero haereant; motus prolis quidem hanc

ipsam, sed molam minime, prodet. Signa quidem molarum, ex solo scriptorum ratiocinio petita, satis multa; — sed quae ex multiplici, hoc mali genus rari observandi occasione depromta, solvendis, dum interest, nodis sufficiant, pauca, eaque longum saltem per tempus maxime aequivoca sunt. Molas haud facile *quartum* ultra mensem in utero subsistere, a citatis earum complurium, longiorem per moram, — quarumdam, ad tumulum usque hoc in cavo detentarum, exemplis refutatur. Quare jam immortalis historiae naturalis parens, de *mola*, « movetur, inquit, sistitque menses: et ut partus, aliàs lethalis, *aliàs una senescens*, aliquando alvo citatiore excidens ». Nec assertio; « molas volumine, illo foetus celeriore augeri, ac proinde abdomen foeminae inferius, sub illis, citius et inaequali magis ratione dilatari », satis certa est. Nec pro tuto magis molae argumento, « graviditatis absentiam, ex tumore ventris duriusculo, non acuminato, sed in omnem dimensionem, interdum aequaliter, interdum vero confuse sese expandente, denotari, haberi potest. Ad *ubera* quod spectat, ea, sub molarum non minus, quam sub foetus gestatione, a seroso liquore sororiasse, conspecta fuerunt, atque dum uterum mola simul cum

foetu occupat: num secretio lactea vel istum, vel illam annunciet, determinari non potest. Certissimum utique foetus, in utero degentis, signum, sat evidens ejusdem hoc in organo motus est; etsi vero sat constans hujus signi a quinto gestationis mense, sub uteri, extensione, resistentia, et pondere majoribus, quam quae ab aeris, aquarum, aut cruoris in eo collectione induci possent, defectus, procul dubio *molam* significet; non tamen istam idcirco motus prolis, in utero constanter licet perceptus, perpetuò excludit. Foeminas a mola magis, quam a foetu, adgravari, ubi toties, vel hujus solius a conceptione, sanitas illarum a morbosorum symptomatum circumdetur exercitu; neque hoc firmiorem multò diagnosin constituet. Qui foeminas a mola obsessas, ubi de latere in latus moventur, ponderis de illo in istud delabentis sensationem experiri dixerunt: his, molam utero, foetu ipso, vicinius adnatam esse, nec in aquis illam, ut istum, forsitan vita exutum, sui ponderis ratione, pilae instar, circumagi posse, perpendendum relinquimus.

Tam facile aliorum, de rebus obscuris sententias subvertere, — sed potiores istis offerre, quam arduum est! — Concludi-

mus ex istis: cognitionem molae, nisi *polypiformis*, in vaginam jam extensae, in foeminis, intimiore virorum commercio usis, quarti ante mensis finem, nullam nobis esse concessam; hoc vero mense cum dimidio jamjam absoluto, ubi plura ex signis hucusque relatis, quamvis illùc usque dubiis, conspiraverint; probabilitatem molae latentis satis conspicuam offerri.

Prognosis. §. 849. Molarum *prognosi*, praeter ea, quae de illarum indole atque decursu, tot uteris ac prolibus funesto, retulimus, haud multa hìc addenda supersunt. Quanta partum, molae conjunctum, vitae discrimina circumdent, vel ex eo jam adparet: quod hae, non modo debitam uteri, pro exclusione foetus, contractionem impediant; sed et exitum ante foetum molientes, ob sanguinis ex utero fluxum continuò promotum, ipsam quoque vitam eidem saepe praescindant. Sunt interim exempla non pauca mulierum, quae non modo molam, abortus sub specie (excepta cruoris jactura, quae partum foetus immaturi comitari solet, majore) tantis haud stipatum periculis excluserint; sed etiam intaminatae foecunditatis specimina posthinc ediderint. An tam felix rei, frequenter ominosae, eventus, illis modo molis, quae ex *ovulo*,

sua cum placentula, utero coeterum illaeso, adfixis; nascuntur, nec tam facile *fungis*, eodem ex organo, vel exeso, vel aliter morboso, luxuriantibus, est proprius? Polypi saltem qui radice sua, vel pluribus, plerumque minus amplis, e tunica uteri, vel cervicis, oris uterini, interna, haud compromissa semper hujus visceris substantia, nascuntur, non tam raro, quin corpus uteri ipsum malorum quid participet, felici satis ausu exstirpantur; quidquod aliquot, raris licet, exemplis, vel sponte secesserint.

Coeteris paribus, minora quidem *polypos*, quam molas alias, ex eo, quod illi exstirpari queant, pericula premunt; cum vero plures eorum matricem simul occupasse, hinc inde, quamvis rarius, conspecti fuerint; sanationis radicalis pignus nec ipsa polyporum operatio chirurgica sat firmum largitur. Sic illustris, quae nos, tribus abhinc annis, *Vindobonae* consuluit, matrona, decem post partus maturos, quinque per annos jacturam cruoris ex utero magnam experta, exploranti tandem hoc viscus chirurgi *Bononiensis* eximii digito *polypum* obtulit. Ob virium jacturam majorem, ligatura hujus polypi modo post annum suscepta, et post istam, valetudo Polyporum.

*

secunda, per menses fere quindecim, secuta est; ast vero, sub animi pathemate graviore, sanguinis ex utero vehemens profluvium recruduit; *sub isto autem, simul polyporum friabilium copia tanta, quae pelves jam plures hucusque implevit, ex utero* (cujus nunc orificium, quasi in gravidis, tenue reperitur) *excreta fuit.*

Therapia molarum.

§. 850. Ex diagnosi molarum tam dubia, et vix ante earumdem, vel solarum, vel embryoni junctarum, exclusionem satis confirmanda, quam parum ab artis medicae, circa hunc foeminae morbum, curis exspectandum sit, jam satis elucet. Molam, aevi non ita pridem elapsi scriptores complures, primo, quantocius ab uteri facie interna *separandam,*—secundo vero, ejusdem e cavo *pellendam* esse, „ brevi quidem, sed non minus ambiguo, quam pleno discrimine consilio, jusserunt. Quo ergo primae indicationi satisfieret: non aliam fere illi, quam, qua et puellae, et viduae, et conjugum amplexibus aut privatae, aut renunciantes uxores, clandestino concubitu praegnantes, eliminandi ex utero tam odiosi sibi pignoris desiderio conductae, jam dudum sunt usae, adhiberi suaserunt. Ut igitur os uteri, his conaminibus pie resistens, emollirent, foverent, et quasi

blandiendo seducerent: semicupia tepida, injectiones, suffimigia, venae sectiones, emmenagoga varia, — ut reluctantem istis naturalem embryonis innocentis custodem subjugarent, enemata stimulantia, drastica fortiora, emetica, sternutatoria, ipsumque, junctis pedibus, saltum ex alto repetitum, ac alia consuluerunt. Quod interim impiis seductarum foeminarum infanticidii tentaminibus, — hoc et *molae* imprudenter expellendae studiosis artificibus feliciter accidit: scilicet, quod uterus, has constanter eluderet injurias, foetumque praescripto tempore illaesum excluderet; vel, quod *molam*, sibi commissam, cum eàdem, ac foetum, teneritate foveret, nutriret, atque vel pro lubitu tardius dimitteret; vel ad foeminae obitum usque, senescentem conservaret. Sed frequenter hos conatus (primo casu, atroces et maxime impios, in altero, potissime si foetus forsitan simul ac mola in utero haereret, ad minimum nimis audaces) effectus, ex haemorrhagiis uteri, vix ullo modo coercendis, aut ex partis ejusdem inflammationibus atque gangraena, lethales insequuntur. His effectibus obviam ituros, quò uterus, separata vix mola, liberetur, hanc ipsam, quam celerrime possint, ab

iisdem, vel manus, vel uncorum, tenaculorum, vel forficum ope arripi atque sollicite protrahi jubent; ast vero, nec manui ad uterum, nisi partus a doloribus certo jam gradu dilatatum, introitus conceditur; nec ubi os uteri satis, binos ut digitos, molae blande attrahendae adplicitos, admittat, patescit: aut manu, aut instrumentis, sibi tam facile funestis, indiget uterus; sed, quae foetus, aut placentae, ab isto separatae, partui artis obstetriciae subsidia sufficiunt: ea non minus et molae excludendae, nisi forsitan a vasorum turgore, a spasmis coercitae, atque tunc cum venae sectione, vel cum anodynis, tam interne haustis, quam vaginae injectis, liberandae, paria erunt. Quodsi vero aut haemorrhagia uteri vehemens, aut languor virium consternens, aut convulsiones aegram, vel a mola liberandam, vel pro certo morituram, prehendant: tunc omnino, cum anceps his in angustiis remedium, melius, quam nullum, sit; singula, quae ab arte tam obstetricia, quam medica, potiora suggeruntur, nec tamen hic loci exponenda, subsidia, quamvis ea discrimine non sint expertia, tentanda sunt.

Polyporum. Exceptis modo polypis, quos *syphiliti-*

ca ulcera vaginae producunt, et qui specificam sibi methodum praevie requirunt, quae *polyporum therapiam* respiciunt, ea, quod isti, auxiliis internis non minus ac *molae* ipsae, resistant, *chirurgia* vobis tradenda assumit. Varias haec, ut modo pauca de istis tangamus, in *exstirpandis* polypis, vias inivit: atque eosdem, nunc *corrodendo*, nunc *abscindendo*, nunc vero *torrendo*, primùm adgressa est. Rudes has partimque plenas discrimine, operandi methodos, viri *galli* egregii, pedunculum polypi *ligari, constringi*, ac ita a radice uterina separari docentis, industria correxit. Cum vero hanc, polypos ligaturae ope auferendi methodum, felici satis cum successu secuti sint chirurgi; eorumdem *cum forficibus* excisionem, a celebri apud *Berolinenses* professore, ut potiorem atque promtiorem, nuper commendatam fuisse, legimus; atque hanc etiam operandi rationem, certis in casibus, votis respondisse, nequaquam dubitamus. Est interim, cur et nos restrictioni, novae hujus methodi, ad polypos minores ac pedunculo modo tenuiore instructos, alio a docto viro jam factae, ex ea simul ratione commoti, adhaereamus: quod non modo *levis rubor* et *status venarum*, in polypis quibusdam,

varicosus, sed et mediae, in altero, *arteriae*, aneurysmatica quasi *pulsatio*, a scriptore *Galliae*, hac de re classico, observata, ab excisione, non ligati prius, polypi cum forficibus, nos omnino absterreat. Quamvis rarius, interdum tamen, *friabilis* nimis, quam ligari ut queat, tam uteri, quam vaginae est polypus; ac fuit, qui vel solos obstetricantis per digitos hoc e canali evelli potuerit. Non igitnr polypus quivis tam densa membrana, ut haec ejusdem caracterem constituat, obtegitur; et qui vel solo sub nixu ad alvum, sub vomitu, ex utero secesserunt polypi: hi, vix descriptis teneritate aequales fuisse videntur.

Scirrhus uteri.

§. 851. Quae de *scirrkis* in genere (§§. 126. 136.), et quae de illis *uteri* in specie (§§. 227. 228.) jam pridem docuimus: ea nos (qui nec in sufficiente hujus diri morbi *cognitione*, nec in ejusdem, aut in *carcinomatis*, aut in *cancri veri sanandorum ratione*, — puderet nos, tam senes, fateri, si hujus culpam ignorantiae nos ipsi, et quidem soli, ferremus, — nec quidquam eheu! profecimus) quò haec ipsa sine fructu majore repetamus dispensant. Non est certe, quod non et nos, de quo sibi gratulantur alii, *duras* ad uterum

plagas, hac vel illa medendi sub methodo a nobis adhibita, disparuisse observaverimus; sed *scirrhi*, ab *induratione* simplici, quamvis et ille *durus* sit, longe diversi, titulum illis et a nobis conferri, semper vetuit cauta, majore nominis celebritate potior, conscientia. Omne igitur, quod a longiore, quam saeculi dimidii, experientia, hujus in mali cura didicimus, — omne, quod juventutem medicam docere audemus; in eo: *ne noceat*, sed ut in *leniendis* modo, quoad licet, *mali hujus*, hucusque indomabilis, *tormentis*, donec meliora sibi pateant, caute, ut alibi incussimus (§. 135.), versetur, consistit. Longe quidem a legis, per veteris *Egypti* pontifices latae, « ne quis ultra, vel contra *Hermetis* praecepta in aegris curandis quid audeat », adprobatione distamus; sed nec aevi nostri, ob abusum toxicorum, non tam injuste *venefici* nomine notandi, ausus laudabimus.

Qui de scirrhosa, vel jam carcinomatica uteri portione, quousque cultro patebat, *rescissa*, — vel de *ovariorum*, — vel de ipsius adeo matricis vitiosae *exstirpatione*, felici cum eventu suscepta gloriantur: ab his, — non de solius vulneris uterini consolidatione, haud semper tam

ardua, sed de hujus quoque visceris, aut de organorum generationis internorum, eodem fomite morboso, ultra partis rescissae, extirpatae, confinia facile praegnantium, *constante* sanatione testimonia haud aequivoca, exterrita tantis ab ausibus humanitas expectat.

Tumores in pelvi spongiosi.

§. 852. *Tumores spongiosi*, firmi, elastici, superficie externa inaequales, pelvis in cavo, circa tuberositatem ossis ischii, subinde nascuntur. Hi tumores, ubi adoleverint, urinarum effluvio foecumque excretioni remoram ponunt; tandem vero, dirupti, saniosum humorem plorant, quem spongiosae excrescentiae aliae, nulla hucusque ab arte domandae, necnon vicinarum erosiones partium, tandem lethales, sequuntur. Urinae suppressionem a tumore praegrandi inter vesicae cervicem et intestinum rectum posito, atque *hydatidibus* repleto, vir celebris, *anglus* descripsit. A cystide, aquis repleta, super omni longitudine intestini recti, retro vesicam urinalem, haerente, retentionem lotii lethalem, alter, ejusdem nationis chirurgus, adnotavit.

Intestini recti epischeses.

§. 853. Quae de *recti intestini incendiis* (§§. 243. 244.), quae de illius *medorrhoea*, tam acuta, quam chronica (§§. 530.

544.), — quae de *haemorrhoidum* (§§. 621. 625.), atque de *dysenteriae* hunc in canalem effectibus (§. 690.), jam diximus; ea, exceptis, quae *chirurgiae* forum respiciunt, hìc loci sufficient.

Ret. superficiei et extremitatum corporis.

§. 854. Cum retentionum mucoso lymphaticarum, ad *corporis superficiem* et *extremitates* obviarum, pars vel maxima ad artem, quae manuum ope medetur, pertineat;—cum sub *exanthematum, impetiginumque* sub consideratione (Epitom. LL. III. et IV.) retentiones hujus indolis jam varias, quae tam cutem ipsam, quam telam, eidem substratam, cellulosam defoedant et opprimunt, exposuerimus; cum ipsas has epischeses, quae articulos vel circumdant vel explent, sub arthritidis ac podagrae expositione pertractandas nobis reservemus; — ac tandem, cum circa *indurationem textus cellulosi* apud homunculos, vix utero exclusos, in orphanotrophiis potissime, dominantem, utpote ab aliis jam satis descriptam, nos ipsi non minus, quam isti, caecutiamus; ne moles libri praesentis absque fructu luxuriet, finem eidem imponimus.

CORRIGENDA

Pagina	Linea.	Errata.	Lege.
96	27	corposis	corporis
100	1	prorrigere	porrigere
102	15	magnus	manus
184	13	laudatioria	laudatiora
190	28	amplitudinem	amplitudine
222	13	Qamvis	Quamvis